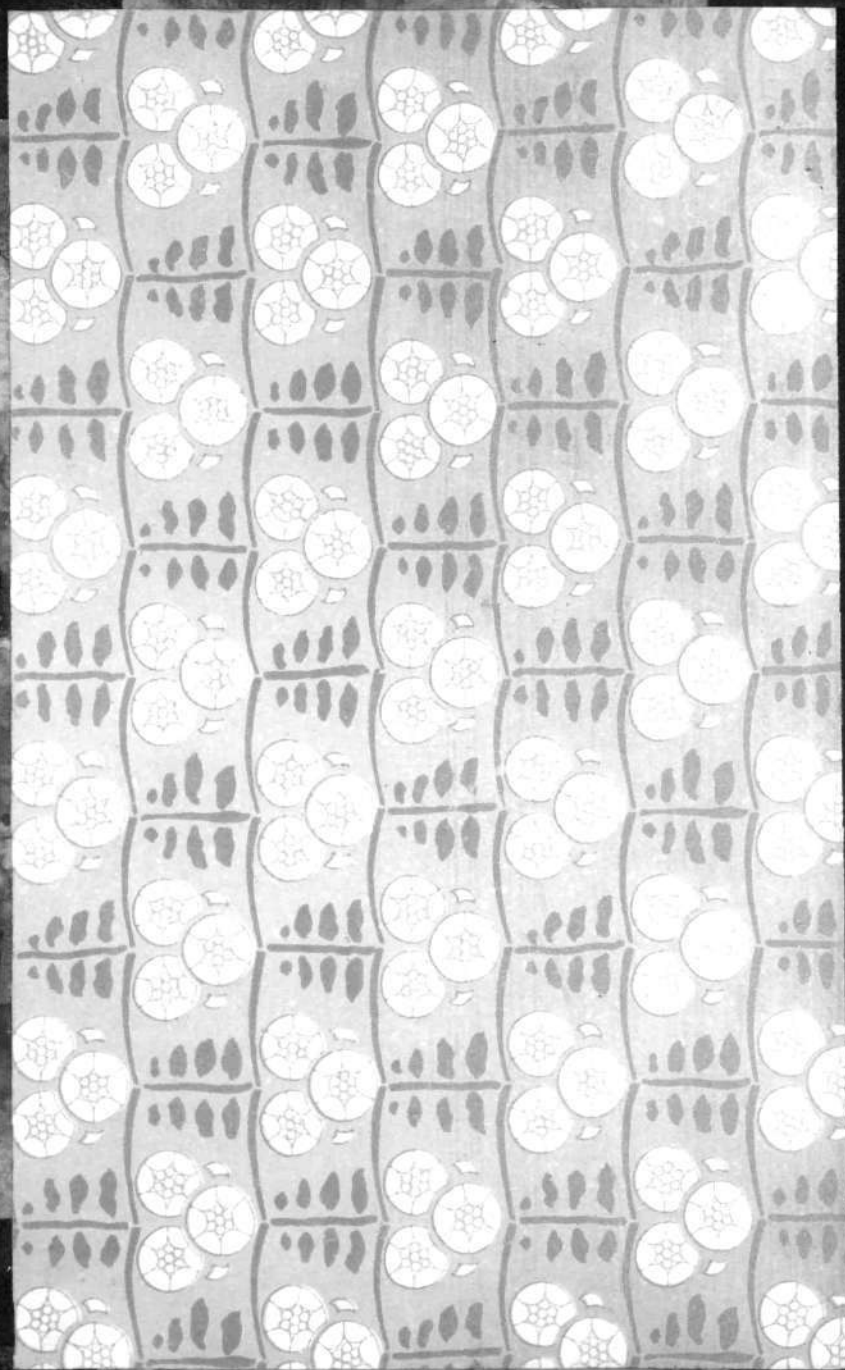
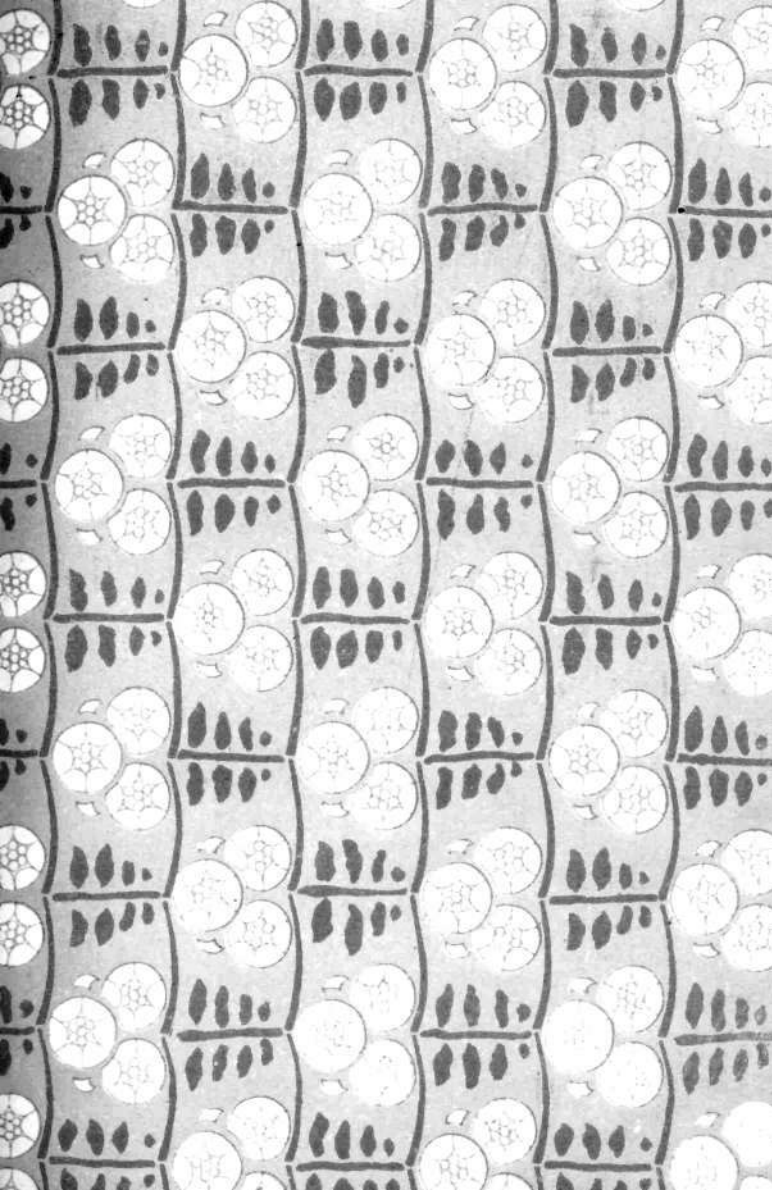

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

123029

52.

/ Knihovna "Seate knihy"
52 /

Karel Kubicek

IVAN CANKAR:

VÝBOR POVÍDEK.

ZE SLOVINSKÉHO PŘELOŽILA

RŮŽENA NOSKOVA.

V PRAZE,
NÁKLADEM J. OTTY.

/1909/

123029

VŠECHNA PRÁVA VŮBEC VYHRADZUJE SI
NAKLADATEL.

123029

D 294 / 1955

Tiskem „Unie“ v Praze

395500244

KŘÍŽOVÁ CESTA.

V pět hodin se Marko probudil, vstal a oblékl se. Žaludek měl prázdný; předešlý den záhy večeřel, v šest hodin a to jen kus chleba. Ale Marko byl stále lačen; pokud se pamatoval, prýštily jeho myšlenky vždy z touhy po dobrých věcech. Bylo mu deset let; jeho obličej byl široký, ale nezdravé, vodnaté barvy a oči byly veliké, udivené. Oblékáje se a umýváje poslouchal pozorně, rachotí-li hrnce v kuchyni; neslyšel však ničeho; matka ho vzbudila i odešla, dosud se nevrátila. Ve velké světnici bylo ticho; vzduch byl těžký a zapáchající. Otec spal na posteli; spocený obličej, vous rozčuchán, ústa otevřená; Markovi bylo trapno, viděl-li otcův obličej; i ve spaní bylo čelo celé rozbrázněno a tváře byly hubené, šedivé. Na zemi, pokryty pytlovinou, spaly Markovy čtyři sestry. Všichni dýchali těžce, jako nemocní; rty byly vlhké a oteklé.

Matka se vrátila. Přinesla bochník bílého chleba; musila dlouho čekati než kupec otevřel, ale stěží jej dal a huboval na žebráky; pravil, že dává nazdař-

bůh, věda, že peněz nedostane. Matka poslouchala a přemýšlela jen, má-li mu ještě říci o kávu a cukr; bylo jí líto čekajícího Marka; konečně mu neřekla.

Marka bolelo srdce: opět žádná káva. Díval se, jak matka krájí chléb; kreslila nožem po bochníku a netroufala si ukrojiti — šest hlav a ještě na večer, ale bochník je malý a jako houba. I Marko počítal a bylo mu ještě smutněji, když viděl, jaký malý krajíček mu zůstane. Myslíl už také na oběd, na večeři, na druhý den a byl by se rozplakal.

„Je čas, Marko, už zvoní.“

Marko odešel; matka stála na prahu a dívala se za ním. Když zahrnul za roh, vrátila se do světnice, poohlédla se po otci i dětech; přistoupila ke stolu a odštípнула drobet chleba, takže se to ani na bochníku nepoznalo. Pak sedla na lavici u kamen a seděla schoulena, hlavu ukrytou v dlaních.

Bylo teprv půl šesté, ale slunce páliło jako v poledne. Nebe bylo jasné, do běla rozžhavené, jakoby se slunce roztavilo a rozlilo se po něm. Po cestě sahal prach až ke kotníkům; stromoví u cesty stálo klidně, ani list se nepohnul; tráva byla sežloutlá, uschlá.

Nepršelo už čtrnáct dní, na polích bylo vše spáleno. A proto nařídil farář procesí k malé, polorozpadlé kapli svatého Mikuláše; kaple stála na vysokém vrchu, skoro dvě hodiny cesty od vsi, šel-li člověk rychle, a tři hodiny, vláčel-li se s procesím. Ve farním kostele, kde se scházelo procesí, se nesešlo

mnoho lidí; přišly většinou staré ženy a několik sedláků bylo mezi nimi; ostatní měli práci na poli a v hospodářství.

Když vstoupil Marko do zákristije, byl tam již kostelník a plánil ho, že se opozdil. Marko se kostelníka bál; byl to širokoplecí člověk odulého, rudého, širokého obličejce, ze kterého hleděly dvě malé, zlostné oči. Skoro ustavičně dřímá. Z úst mu silně páchlo a plival černé sliny.

„Teď se obleč!“

Marko svlékl kabát a oblékl ministrantský, až k zemi sahající hábit ze silného červeného sukna; navrch přehodil bílou košili vroubenou krajkami a veliký červený nákrčník z téhož silného sukna jako hábit. Dvěře se hřmotně otevřely; přišel kněz rychlými, mocnými kroky, až po zákristiji zadunělo. Kněz byl velký, silný, dosud mladý; tváře měl plné a červené, rty byly zdviženy zlobně a velitelsky. Místo dlouhého taláru byl oblečen v krátký kabát ke kolenům; talár by mu překážel na příkré cestě. Vstoupiv, poklekl spěšně jedním kolenem před křížem, visícím na stěně, pokývl hlavou, přehodil si bílou košili a spěchal k oltáři; kostelník před ním nesl kropenku a kropáč. Požehnání bylo brzy skončeno, kněz zamával kropáčem středem i po obou stranách a procesí se vydalo po kostele k velikým vratům.

Marko stál blíže oltáře s křížem, nyní jej zdvihl čile oběma rukama a kráčel pevnými kroky před knězem i kostelníkem. Kříž byl z dubového dřeva, skoro dva metry dlouhý; na něm visel Kristus, nohy a ruce maje přibity silnými hřeby; na obličejí, na prsou, na nohou byly veliké červené skvrny; pod koleny a pod pažím byl obraz puklý a kostelník jej na rychlo slepil.

Kříž byl těžký, ale Marko toho nyní nepozoroval; držel jej velmi vysoko, takže jej viděli i poslední v procesí.

Šli po cestě starou částí vsi. Tu a tam vyhlédaly děti oknem, anebo seděla na prahu žena; téměř všechny domy byly zamčeny a okna zabeďněna. Za procesím se táhl mrak prachu. Brzy zahrnuli za vrch.

Domy byly stále chudší, polozděné, polodřevěné a slamou kryté. Všechny byly prázdné, vymřelé; muži byli v cihlárně, ženy na poli. Zmizely poslední chýše, po obou stranách se rozestřela nudná úbočí, ohraničená kamením, olšovým a ostružinami. Za okamžik otevřel se pohled v dolinu, kdež byla lepší část vsi. Tam dole byla cesta široká a pořádná; na náměstí stála soudní budova, byly tam všechny lepší domy, obchody i hostince. Cesta se obracela v levo, opět dolů s vrchu. Nízký vršek, porostlý býlím a křovím, zakryl rozhled na pravo, po dolině. A na levo objevil se kus světa, smutného, pustého světa. Vlnité pahorky, kamenité, neúrodné. Cesta se vinula mezi pahrbky brzy dolů,

brzy nahoru; po obou stranách zvýší muže bylo nahromaděno kamení porostlé křovím a trním. Podivně a osaměle zaznívaly do dálky litanie, jež se modlili poutníci zpívavým hlasem.

Slunce stálo vysoko a horko se vzmáhalo. Marka pálilo do obličeje, ale nepotil se. Bylo mu skoro příjemně, jakoby seděl za zimního večera teple zahalen u rozehřátých kamen. Kráčel pevnými, stejnoměrnými kroky; zdřevěnělé ruce necítily těžkého břemene, kříž se stále ještě kýval vysoko nad procesím, zvedal se a nížil, jak Marko stoupal. Hlavu měl plnou krásných myšlének.

Bylo mu teď deset let. Vychodil obecnou školu a budoucnost se mu otvírala. Byl nejlepším žákem ve třídě, kněz i učitel ho chválili. Doma ještě nic neříkali, věděl však, nač myslí otec i matka. Že půjde do latinské školy, už na podzim, za dva měsíce . . . Jaká sladkost byla v tomto očekávání! Na podzim, za dva měsíce — ještě jen dva měsíce toho strašného, strašného života! Ještě jen dva měsíce — a zazdály se mu to býti dvě minuty . . . A pak do města. Tam jsou velké domy, tam je biskup, tam je všeho dost! Lidé chodí pěkně oblečení a jedí bílý chléb, potýce*), pečeně . . . potýce, pečeně . . . Užřel velký, bíle pokrytý stůl plný sladkých dobrých věcí, talíř vedle talíře a všechny plny, příjemně vonící; kouřilo se z nich, vznášelo a lechtalo ho v ústech i v nose; a k tomu

*) potice = slovinské vánoční pečivo.

ovoce, červená, studená, šfavnatá jablka . . . vztáhl ruku, zakousl . . .

Zle zažíznil; ústa měl zcela suchá, jazyk tvrdý, neohebný, jako z tvrdé kůže. A slunce pražilo. Zmizel bíle pokrytý stůl a Marko zatoužil po vodě. Rozhlédl se a teď teprve užířel pustou, pustou krajinu; kamenitá úbočí kolkolem, tu a tam ohražený kousek pole, všude kamení, trní, ostružiny. Tíha dolehla mu na srdce, pocířil únavu; ruce ho zabořely, kříž se mu zazdál býti velice těžkým, zakýřval jím a zvolna jej spustil na rameno.

„Pros za nás boha! . . . Jak to držíš? . . .“ křikl vřadu kostelník.

Marko uchopil kříž a zdvihl jej vysoko, ještě výře než dřívě. Kristus se dířal daleko po osamělém kraji.

Kostelníkův hlas se zdál býti Marku strařlivým; roztrásřl ho, takže mu bylo skoro chladno. Teď teprv si jasně vzpomněřl, kudy chodí a proč. Za ním jde kněz a kostelník a kostelník kropí pusté lány, které nerodířly a roditi nebudou. Za knězem a kostelníkem se táhne řada ženských, starých, zmořených, neschopných k práci na poli a sedřláků, chalupníků, kteří nemají ani pole, ani ničeho i mohou choditi lehce s procesím. Samí vyvrženci, samá bířa . . . a on jde před nimi a drží vysoko kříž, na němž je přibit Kristus. Krajem se rozřehají pějící hlasy a osamělí ptáci vzřetají do výře, prchající před těmi umřlými hlasy.

Na čele mu vyvstal pot, tekł po tváři, kolem rtů; Marko si chtěl límcem utřítı tváře, ale kdyby se nahnul, zakymácel by se kříž, padl by snad; na řasách se mu pot sbíral, kapal s brady a zatékal za krk. Pocítil vlhko po celém těle, ministrantský hábit z těžkého sukna ležel na něm jako hořké železo. Ale slunce pářilo ustavičně, řezalo do obličeje jako nožem.

Kdyby měl teď tak kapku vody... ne kapku, plný džbán; přihnul by si a vypil; studený džbán; kapalo by z něho příjemně, rozlévalo by se chladně od úst, snad by i sklouzlo pár kapek, studených veselých za límec a dolů po prsou...

Žaludek ho tlačil, jedl by také, hrušky, jablka... vzpomněl si na lesklé, žluté meruňky, jež viděl předešlý den na trhu u ovocnářky. Stál tam asi čtvrt hodiny; ještě nikdy neokusil meruněk. Přišel pán od soudu a koupil jich veliký pytlík; vyndaval je, vyssál nejdříve, pak dal do úst a vyplivl pecku na cestu; když šel okolo, podíval se mu Marek do očí a i pán naň pohlédl. Marko se otrásl, skoro se mu zamžilo před očima a zaslechl slova:

„Na, hochu, jez!“ — Ale pán šel pomalu dále a neřekl ničeho.

Potom si vzpomněl... ovocnářka se chvílemi obracela, ano, dokonce vstala a trochu poodešla. Tu by byl mohl přistoupiti, zvolna, nevšimavě, jako by chtěl jen se trochu podívati a byl by mohl

vzíti tu, která tam zcela na kraji . . . ale netroufal si. Teď mu bylo líto, že si netroufal . . .

Zakopl o dlouhý hábit, kříž třeskl o kamení a Marko se udeřil čelem o dubové dřevo. Kostelník ho chopil za ruku, zdvihl a zatřásl jím.

„Chceš snad kříž rozbít, á? Budu tě ještě chodit učit? Seber!“

Kněz se vřadu ozval:

„Ty jsi, hochu, opravdu nešikovný! Nevíš, že nosíš v rukou Krista?“

Marko se nepodíval ani na kněze, ani na kostelníka a přece viděl dva tlusté, zlostné, nelítostné obličejje. Trásl se a pot, jenž mu crčel po obličejji i po celém těle, byl okamžitě studený. Chopil se kříže a zdvihl jej vysoko; Kristus se trochu zakolébal, zakýval, oťrásl, ale hned zas se zdvihal a nížil stejnoměrně s Markovou chůzí.

Strašní jsou lidé, silní, zlí. Marko se bál lidí. Teď když na něho kostelník zakřičel a kněz se rozzlobil, byl by se rád někam skryl, byl by rád někam utekl, aby ho někdo pohladil a řekl: „Ubohý Marko! . . .“ Onen pán šel kolem něho, podíval se naň a nehodil mu meruňku: „Na, hochu, jez!“ A co byla pánovi meruňka! Marko by ho měl rád; kdykoli by ho potkal, by mu srdce zahrálo, a stalo-li by se mu něco, kdyby, řekněme, něco ztratil, Marko by mu to ihned přinesl. A když by přišel potom z latinské školy, veliký, učený, pěkně oblečený, stál by pán na náměstí a Marko

by ho pozdravil. Pán by se podíval, podivil by se a Marko by se usmál: „Hleďte, pane, já jsem ten, kterému jste dal meruňku!“ . . . Kéž by měl jenom jedinou lesklou, žlutou, šťavnatou meruňku! Bylo mu, jako by měl kámen v žaludku: a ten kámen se převracel, poskakoval při každém kroku. Velice těžký byl ten kámen — zdálo se mu, že ssaje krev jeho rukou i nohou. Byl unaven a byl by si rád trochu sedl, jen na minutu, aby si odpočinul; kříž by položil vedle sebe a ruce by příjemně, sladce klesly na kolena.

Cesta se zvolna rozšířila v rozbrázděnou a zaprášenou silnici, po níž sešlo se do špinavé horské vesnice. Podél cesty rostly temné hrušně, poblíž vsi stálo několik vysokých prázdných sušíren. Potom šli okolo starých, slamou krytých domků; okna byla červeně nebo zeleně nabarvená, u každé chýše byla kupa hnoje, u některých dokonce před vraty, takže se mohlo do domu jen oklikou. Děti v špinavých košíkách, plaché a zvědavé se objevovaly na prahu; z domu vyšlo několik shrbených žen v zelených nedělních oblecích, v šátcích s růžemi, s velkými růženci v rukou a přidružilo se k procesí.

Vesnicí vedla cesta stále dolů; na pravo se obzor náhle snížil, jako v hlubokou propast; tam dole byla úzká dolina a s vrchu pod vsí prýštil potok zavlažující pole i louky v dolině a ztrácející se posléze v močálovité púdě. Procesí zahrnulo na levo.

Vesnice zůstala vzadu a opět se rozprostíraly půl hodiny cesty neúrodné lány. Tu a tam rostla kukuřice, objevovaly se skupiny hrušní nebo švestek a přes cestu se občas rozestřel stín košatého ořechu.

Pohybovali se zvolna dále, vzhůru po kamenitých stráních. Modlili se tiše; kněz, modlíci se napřed, hluboko oddychoval; z tváří se mu lilo jako z okapu, Obličej žen i mužů byly tupy, oči hleděly bezvýrazně, jazyk opakoval líně, ospale: „Pros za nás boha!“ Nelítostně pražilo slunce, paprsky řezaly jako lesklé břitvy. I trní u cesty, i staré stromoví, i nudné, nudné, rozryté lány — vše bylo tiché, klidné, nedýchalo, nepohnulo se. Jména svatých, jež prozpěvovaly chraptivé, žíznivé hlasy, umírala v rozpáleném vzduchu a nebylo větru, který by je zanesl do dálky, kdež by se pak vzbudilo stromoví a zašumělo, poslouchalo . . .

Marko byl žízniv, hladov a unaven, i přemýšlel, jak dlouho to ještě bude trvat. To dlouhé, mrtvé procesí . . . ta bída, ten dlouhý, mrtvý život, bez radosti, bez chleba. Kéž by se jedenkrát dosyta najedl . . . kéž by mu někdo otevřel velikou komoru s policemi na všech stranách a na policích velkonoční koláče, medové, ořechové, skořicové a řekl: „Teď jez, kolik je ti libo!“ Velkonoční pomeranče, velké, červené pomeranče — teklo by mu mezi prsty, když by je loupal. Nacpal by si kapsy, přinesl domů a rozložil po stole. Matka by přišla a ptala by se: „Pro

pánaboha, Marko, kde's toho tolik dostal?" A sestry by stály okolo stolu a divily by se a i otec by se ohlédl z kouta, kdež sedí a spravuje . . . spravuje . . . ustavičně, třebaže už měsíc nemá práci. Všechna hrůza života pro Marka byla ve slovech: „Otec nemá práci.“ Věděl, jakým hlasem vyslovovala matka ta slova. Když je slyšel, celý poklesl, byl by sedl na práh a plakal. Přicházejí ze školy, díval se z daleka, stojí-li starší sestra na prahu; klonila se k němu s vážným, jakoby tajemným obličejem a zašeptala: „Otec má práci.“ Vešel do domu lehkými kroky, srdce se mu smálo sladce a sladce to znělo, přibíjel-li otec podrážky . . .

Teď toho už dlouho nebylo; všechno minulo, uhaslo, bůhví jak. Marko ještě vzpomínal na žlutě vypečené velikonoční koláče; krásné to bylo, ale minulo to, blýskalo to zdálí jako sny. Bída je teď všude, řekl otec. Sedláci nemají peněz, páni si objednávají v městě. Kdyby byl mlád, povídal, šel by jinam. Tady jde všechno dolů, jako v pekle. Buď pán, nebo žebrák — jiného není . . .

To vše bylo pro Marka něco strašlivého, jen napolo srozumitelného. Věděl, že to znamená hlad, hlad, věčný hlad . . . Vzpomněl na první mši v kapli vysoko v horách, v Alpách. I on, ministrant, šel tam s domácím knězem. Kněz jel delší cestou, on klopytal po horách. Strašně dlouhá cesta to

byla, ani nohou necítil. A hladov byl i žízniv. Přisluhoval při mši a po mši šli kněží na faru, i bylo slyšet cinkání vidliček a lžic; také poháry zvonily, jasně, vesele a kněží se hlučně smáli. Marko stál před farou a čekal trpělivě. Konečně se náhle zatřásl: „Zapomněli na mne!“ Díval se velkýma očima do oken, poslouchal žádostivě, přicházel-li kdo rychle po schodech a ozvaly-li se v chodbě kroky. Měl hlad, v žaludku mu ležel těžký kámen a převracel se... Lžice už necinkaly — jen cink — cink — cink zpívaly poháry. Nikoho nebylo, Marko se držel plotu — před farou byla malá zahrádka — rád by byl usedl, ale nebylo kam; kdyby odešel, přišel by právě pak někdo pro něho a řekl by: „Kde pak je ministrant, proč nebyl nahoře, aby jedl a pil?“ — A skutečně přišel mladý kněz a užírl Marka: „Co ty, hochu?“ „Já jsem ministrant,“ řekl Marko a hrdlo se mu sevřelo. „Tak, tak... tu máš desetník a jdi domů!“ — Marko šel domů a plakal celou cestu; šel-li lesem, plakal nahlas, až se veverka plašily. Než došel do vsi, otřel si obličej, aby se nic nepoznalo. „Co pak jsi všechno jedl a pil, Marko?“ ptala se ho matka a byla vesela, že Marko jedl a pil. „No, všechno...“ odpověděl Marko „Potýce... maso...“ Pak usedl, protože se mu nohy třásly a před očima se mu míhalo. „A ještě mi dali desetník...“ Všechny čtyry sestry hleděly naň závistivě a i otec se ohlédl z kouta.

Teď na to všechno vzpomínal a náhle ho napadlo, že nebude nikdy konec. Ano, stále, stále bez konce, jako kolo, potekou dny; ráno kousek chleba, v poledne moučník, večer kousek chleba . . . kéž by měl kousek chleba a doušek vody! . . . ano, stále, stále a matka bude sedět v kuchyni, hlavu v rukou a mezi prsty pokapou ustavičně husté slzy . . .

Sám nevěděl, jak se to stalo . . . udeřil čelem o dubové dřevo a kříž ležel před ním na kamení.

Tak padl Marko podruhé pod křížem.

Do obličeje mu zavanul zápach z kostelníkových úst:

„Mám tě zatáhnout za uši, kluku? Máš snad na zadku oči?“

A zabořil mu prsty do ruky, že to Marka velmi zabořilo a zatřásl jím.

„Seber!“

Teď se ozval kněz.

„Měl jsi zůstat doma, kluku. Za vlasy tě zatáhnout, abys věděl, koho nosíš!“

Marko zdvihl kříž vysoko, vysoko, že se díval Kristus daleko po pusté krajině. Marko se neohlédl ani na kostelníka, ani na kněze, ale viděl dvě strašných obličejů, které daň hleděly jako bílé zraky, blížící se v noci, když je vše tiché . . . Studeně mu crčelo po těle, jako by mu l'li za krk studenou vodu, i třásl se.

Procesí se táhlo stále dále, stále vzhůru, blížilo se k lesu. Ale místo, aby se cesta súzila, aby se skryla do stínu, rozšířila se ještě více, takže jen tu a tam na ni dosahoval stín smrkové koruny. Půda byla jílovitá, rozrytá a rozpukaná. Za procesím se zdvihal červenavý prach. Les byl řídký, široké paseky byly porostlé býlím, nebo pokryté na píď vysoko sežloutlým bodláčím. Tenké stíny smrků kreslily podivné ornamenty. Nyní to šlo příkře vzhůru, takže kráčeli pomalu, celí shrbení a znavení. A slunce pražilo, žhavý dešť se lil na zemi, cesta byla pokryta žhavým uhlím. Slunce stálo už skoro uprostřed nebe v strašném veličenství.

Marko se otrásl, ale únava ho přešla, ulevilo se mu. Kráčel nevšímavě, kříže skoro ani v ruce necítil — jako by ho byl někdo ovázal provazem kolem pasu a vlekl za sebou. Šel — kamkoli, vždyť je vše jedno. Vždyť to nepřestane; jen vpřed, kam se dá. Měl žízeň — ale co zmůže člověk, není-li vody a nebude-li jí ani? Měl hlad, ale co zmůže člověk, je-li mu tak předurčeno? Jen stále vpřed, bez konce.

Tam vzadu jde kostelník a farář, pohánějí ho a hrozí mu kropáčem a breviárem. Ale nač ho pohánějí, vždyť jde sám! Jde stále ku předu, žízniv, hladov, stále ku předu a nemyslí už na latinskou školu. To bylo tak hloupé, jako když si někdy myslíval, přicházejí ze školy: „Možná, že je teď stůl plný dobrých

věcí; matka se radostí směje, dokonce i otci se třesou kníry. Všechno se náhle proměnilo — někdo přišel a všechno přinesl.“ Tak sladká bývala ta myšlenka, že se proměnila v očekávání, i otevíral dveře s neklidným srdcem a zatajeným dechem. Matčin obličej byl uplakán jako vždy, otec seděl tiše za stolem a na stole byla mísa kukuřicového moučniku . . . Latinská škola a to všechno — samé hlouposti. Nikdy nebude konce. Kněz a kostelník vzađu, s kropáčem a breviářem, strašná, nemírná cesta, těžký kámen v žaludku . . . Že by člověk umřel. Ale je potom konec? Peklo je potom, věčný oheň, věčná touha po doušku studené vody . . . Marko nenáviděl boha na dně svého srdce, nemohl mu odpustiti, že ho jednou celou noc nadarmo prosil. Nebylo večere, nebylo práce. Otce to náhle posedlo, chodil tvrdými kroky nahoru i dolů a proklínal strašlivými kletbami, že se matka třásla v koutě a děti plakaly. Marko nemohl usnouti i viděl, jak v noci matka vstala, poklekla u postele a plakala a modlila se do rána. Také Marko se modlil celou noc, ale neplakal. Se široko otevřenýma očima ležel na posteli a mluvil s Bohem, jako nikdy před tím; zdálo se mu, že mu byl zcela na blízku, skoro cítil na čele jeho dech, jeho vše milující, šlechtnou ruku. A teplá, sladká naděje ho naplnila celého; věděl, že druhý den bude všechno jiné a klidně usnul. Ale ráno nebylo chleba, byl strašný den; teprv v deset přinesla matka bochník a přímo se zhroutila

na lavici; vynadali jí, žebračce. Ale ona proto neplakala, plakala proto, že jí oklamal Bůh, kterého prosila a zaklínala celou noc na umdlených kolenou. Od toho času nenáviděl Marko Boha . . . Proto věděl že přijde do pekla, kdež je věčný oheň a věčná touha po doušku studené vody. . . Tak se vine cesta ustavičně, v žizni a hladu a hrozném zármutku, vede do pekla a vede vzhůru. Podivno je, že vede vzhůru, nebo se Marko mýlí; cesta jde dolů, protože nahoře jsou nebesa a peklo je dole. Jak si mohl mysliti, že jde cesta vzhůru? . . .

„Jak to chodiš, jsi opilý?“

Marko slyšel hlas kostelníkův, ale odpověděl pouze v myšlenkách: „Vždyť jdu, pro smílování boží, vždyť jdu; proč mne pronásledujete? Vždyť nechci ničeho, ani merunek, ani pomerančů, ničeho, jen mne nebijte, pro slitování boží, vždyť jdu.“

Jak ho pronásledují, kati!

Bylo mu líto matky, která je tak slabá a churavá a která nikdy ničeho nejí. Svůj chleba schrání pro Mimicu, která je ještě nerozumná, a pro sebe uštípně drobeček, jenž by sotva mravenci postačil, omočí ve vodě a to je její večere; Marku se trhalo srdce, když ji viděl uplakanou, hledící v strachu jako pták, uchopí-li ho tvrdá pěst a stiskne-li mu hrdlo. Marko by jí něco řekl, ale kdyby se k ní přitiskl, zaplakala by ještě víc a slzy jako z olova by

padaly Marku na obličej i ruce. A teď musí matka hladova a žízniva, po tom tvrdém kamení, v tom nemilosrdném slunci. I sester mu bylo líto. Francka je už rozumná, ještě větší než on, proto chodí čile i o hladu a pláče jen pro druhé a pro matku. Markovi jí bylo ještě více líto, protože plakala pro druhé. Ale ubohá Mimica, dítě — Marko teď pocítil, jak mu Mimica přirostla k srdci. Je ještě malá a hloupá a musí každou neděli kolem pomerančů, meruněk, medových panenek pod kostelem, chudinka. Kdyby jí jen mohl vzíti do náručí, ale má v rukou kříž; Francka je příliš slabá, upadla by, kdyby měla Mimicu v náručí. Což teprv matka! Tak se drží za ruce, Mimica uprostřed, Francka u matky, aby se matce nic nestalo. Také otce bylo Markovi líto. Chodil pevně, shrben, obličej hubený, obočí staženo; neřekl slova, nezavzdychl ani, jen chvílemi se ohledl stranou tiše na matku, na čtyry sestry, na Marka, nesoucího kříž a shrbil se ještě více. Šli ustavičně, lačni, žíznivi, znaveni nekonečnou, kamenitou cestou, pod nemilosrdným sluncem, vzadu pak je strkali a poháněli kostelník a kněz kropáčem a breviářem.

Nikde spásy, nikde sladkého odpočinku, nikde doušku vody, drobtu chleba.

Zlí lidé jedí pomeranče a meruňky a neohlédnou se, aby jim hodili kousek, chudobným, hladovým; bůh má všeho dost, kdyby jen v myšlenkách zachtěl,

byl by konec hladu a žízně; on ale poslouchá zbožnou modlitbu a posmívá se jí.

„Prokletí! Prokletí!“ zatřásl se Marko po celém těle. Oči se mu vytřeštily: strašně těžký byl kříž, takže s ním klesal a slunce zasahovalo zemi divným, dlouhým, zlatým špendlíkem, laškovalo mu nejprve před očima a pak mu zvolna vnikalo čelem do hlavy.

Vyvstal nejvyšší kopec; tam vzadu, za smrky bylo už viděti zvonici kaple. Ale Marko jí neviděl. Silně se zalekl, když uzřel strašný kopec — strašnou propast. A napadla ho při tom poslední naděje — utéci!

„Maminko! Maminko! Ne tudy nahoru, tam dolů! Běžte, maminko, na tu stranu, ty, Francko, na onu! Táhni Mimicu s sebou! Maminko, ať nás nechytanou!“

Hledal její ruku, klesal, kříž třeskl na cestu pod kopcem, Marko oň klopýtl a udeřil čelem o dřevo. Příliš pozdě bylo . . .

Nesli ho k sedlákovi, jenž měl dům u kostela. Večer ho dopravili domů a tam Marko zemřel.

NA JAŘE.

Na nebi ani mráčku; ale nad městem leží šedá mlha, propletena a všecka proniklá slunečními paprsky. Oblohy nevidím; dlouho již jsem nespatriil její tiché modři — sotva vzpomínám, že kdysi zářila, tuším ji však s láskou a touhou — tam vysoko, za onou šedivou mlhou, klene se z nekonečna v nekonečno — jako mé srdce plné stesku po vlasti domovinu tuší...

Je dosud záhy; vzduch je chladný a klidný. Ulice je ve stínu, střechy se třpytí vysoko nahoře; jas, žlutý a šedivý, rozlévá se dolů širokými proudy — okna zaplanula. Za oknem se objeví tvář, všecka ozářena; tak šedá je lebka, ležící u hrobu a hledící do slunce prázdnýma, tupě zdivenýma očima. Tyto oči, hledící do mlhy, nevidí slunce; ozářené tváře je necítí. V dálce zamlklé hučení strojů z továren, zvonivé náhlé údery kladiva do železa, monotonní volání zedníků — to je život a slunce těchto očí.

Ulice je po celé délce rozkopána; na pokrajích je nasypána hlína na sáh vysoko; v jámě stojí děl-

níci a pokládají roury. Jen zřídka vyhlédne z jámy rozcuchaná, spocená, obnažená hlava jen po krk; až po krk jest zakopán živý člověk do země, oči se rozhlížejí ospale, mrzutě, nikdy nepohlédnou k nebi; nevidí slunce a nikdy ho neviděly . . .

Cesta se zvedá a šíří; daleko za mnou jsou hluboké, úzké ulice, stopené v prach a mlhu.

Zdá se mi, že už v dálce vidím zelené chlomy; tak je celý obzor přesycen zářivým světlem, že jsou obrysy nezřetelné, že se neklidně pohybují a chvílemi nenadále mizí jakoby za vlnícím stříbrným závojem. Do tváří mi zavanul teplejší, podivný opojný, vonný vítr; závoj vystoupil vysoko a do tváří mi zadýchal pozdrav s druhé strany mlhy.

Na pravo, na levo jen ještě prostranné, zaprášené dvory továren, vysoké komíny, skladiště dříví — a těžké, vysoko naložené vozy kolem přejíždějí; zvolna, klidně a křepce kráčejí dobře živení koně. A tam — volné pole, boží svět.

Utichlo město přede mnou; leží pod šedým mrakem, všechno je do něho zahaleno, potopeno, jako na dně klidné, smrduté vody. Chvílemi to ještě zabublá, zašumí tam dole, osamělé zavolání mne dostihne; tak zazvoní někdy o půlnoci zvony zakletého města, spícího na dně jezera . . . zazvoní, ztichnou.

Bílá cesta spěje do chlumu; pole, louky, v dálce temný lesík; a nad zelenou, vonnou krajinou svěží

ranní obloha. V prachu, na poli, pod oblohou podivně ticho, že se mi skoro svírá srdce. Mladé obilí klíčí, je už na píd vysoké; ani stéblo se tam nepohne, nejněžnější větřík nepohladí dlaní zelenou hladinu, na obzoru nad lesíkem visí tenký bílý obláček, samotinký na celé obloze, po celou dobu tam visí a ani se nepohnul. Náhle si vzpomenu, že mi v dolině, ještě hluboko dole pod šedou mlhou zavanul do tváří vonný vítr — odkud byl onen pozdrav?

A hle — nikde člověka. Je mrtva krajina, zakletá, zkamenělá uprostřed života. Je mrtva pro mne, cizince . . . Ta obloha nezpívá pro mne, pole nezpívá pro mne, poutníka, jenž přešel kolem a půjde dále, nehoden, aby mi život daroval vlídný pozdrav.

Z dálky, přes ony modré hory, zadýchal mi do tváří pozdrav. Sedlák oral na poli, zoraná země, opojně vonící, zavzdychala a vzpomněla na poutníka, jenž na ni myslil v lásce a touze. I ona slyšela můj pozdrav; přes hoty, přes zelené roviny a šumící hvozdy pohlédla mi do očí a ucítila moji bolest . . .

Spěchal jsem v dolinu, do města, pod šedou mlhu, kdež je domov cizinců a poutníků. Tam je bolest lehčí a klidnější, tišší je touha. Klidnější je bolest, hledím-li do tváře člověku bez domova, toužícímu po domově, tišší je touha, hledím-li do nevrých, temně se dívajících očí, to neutěšitelné toužení po domovině, po slunci, po zoraném, vonném poli, po jasném modru

oblohy. Lehčeji je člověku ve společnosti, mezi bratry, lehčeji je nemocnému mezi nemocnými . . .

Okno mé jizby hledí na vysoký, šedý dům; stěží vidím nad střechou úzký pruh nebe a jen málo je nocí, kdy by se zaleskla hvězda na onom úzkém pruhu; zaleskne-li se, ihned zmizí, neboť kraj tento je nevládný. V tomto vysokém, šedém domě bydlí ubožáci a vyhnanci, na nichž se život před samým bohem prohřešil; z temně zejících oken hledí strach a hluboko v srdci skrytá, neutěšená a neutěšitelná touha po domově.

Také Mařenka tam bydlí.

Průjezd je tak široký, že člověk, jda kolem, přehlédne celý dvůr. Je prázdný a zasmušilý, na všech stranách se zvedají vysoké zdi. Téměř všechny dveře v přízemí jsou dokořán otevřeny, okna jsou zastřena podivnými záclonami, šátky, zelenými zástěrami, špinavými a roztrhanými zbytky bílých záslon. Děti jsem nikdy na tomto dvoře neviděl; možná, že tam byly obyčejné předměstské, špatně oblečené děti, které vidí člověk jako slepým okem a zapomene na ně. Viděl jsem jen Mařenku.

Za oněmi otevřenými dveřmi, za oním, zástěrou zastřeným oknem, v oné zasmušilé jizbě byl její domov. Nevím, čím byl její otec; zdá se mi, že hledal práci kdekoli; přišel do města s hlubokou nadějí v srdci; tak přicházejí mnozí a záhy zahynou. „Město

je veliké, lidí tam žije bez počtu; proč bych nežil i já, pokorný člověk, který se stiskne ke zdi, je-li třeba, a hlodá spokojen svou suchou kůrku?“ Město je veliké, lidé hynou beze sledu, jako by do země propadali; nikdo jich ani nevzpomíná, nikdo za nimi netruchlí. . . Říkali, že velmi zhřešil tam ve své vsi, na Moravě snad, a že byl ve vězení, pak že utekl studem a smutkem se ženou, s dítětem a se vším, co měl. Byl nemocen, když jsem ho viděl; jeho obličej byl hubený, a oči matně hořely v hlubokých jamách. Na hlavě měl malý okrouhlý klobouk, skoro bez krajů, těsné spodky trčely ve vysokých, nemotor-ných, hrubě spravených botách. Často přišel domů opilý, někdy za bílého dne, a nikdo nevěděl, kde se napil; on sám toho nevěděl. Ženy jsem nikdy neviděl, ležela nemocna; byla už nemocná, když přišli do města a muž ji vynesl z vozu v náruči jako dítě.

Mařence bylo tenkrát šest nebo sedm let. Člověk se zasmál, když ji uzřel na ulici mezi ostatními dětmi, jež měly všechny krátké kalhotky a krátké sukýnky, a byly ovšem dětmi. Mařenka nebyla dítětem. Byla oblečena jako ony veselé, červené, poněkud ospalé slovácké děti, přijíždějící za ranní záře do města s otcem a matkou na nemotorném voze, naloženém ovocem a zeleninou. Přijedou, podiví se městu, usnou ve voze a vrátí se. Mařenka se nevrátila. Zůstala v šerém předměstí — zůstala s dlouhou, zelenou sukni k patám sahající, s těžkými botami, jež byly

udělány pro chlapce, a s dlouhou červenou jupičkou s rukávy sahajícími skoro k prstům, s hladce učesanými vlasy a se šátkem na hlavě. Tak byla podobna trpasličí stařence, jež se dostala z daleké vsi do předměstí a bloudí plachá po neznámých ulicích. Její hnědý obličej se širokými, silnými rty lišil se zcela od drobných, bledých obličejů druhých dětí. Její světlohnědé velké oči hleděly trochu udiveně, trochu plaše, ale klidně a upřímně, jako hledí oči, které viděly širou rovinu, zelené senoseče, a v nichž zůstala ještě hluboko vzpomínka na nekonečnost zelené roviny, na jas zoraného pole.

Neodvažovala se daleko z domu; znala sotva dvě, tři ulice a nejspíše jich nerozeznávala, protože byly všechny stejně dlouhé, úzké a zaprášené. Stála na prahu širokého podjezdu, jako asi kdysi stávala před nízkým, slamou krytým domkem, tam u plotu, pod jabloní a rozhlížela se po poli, kde se větrem obilí vlnilo; s hlavou trochu nakloněnou, s rukama složenýma, pohled klidný, do dálky zasněný. Tu nebylo jabloně ani pole větrem se vlnícího.

Uprostřed rozsáhlého, kamenného dvora, vedle železného mřížoví, kterým odtékala dešťová voda, stál hrnc s hlínou a v hrnci rostla nepatrná, polosvadlá rozmarina. Bůhví kdo ji přinesl a proč ji postavil doprostřed dvora; stála tam jako smutný zaprášený keř uprostřed nesmírné poušti. Mařenka sedala na zemi před rozmarinou, zvedala ruku a

hladila něžně, jako ubohou tvář, něžnou, vonnou, polosvadlou zeleň, tenké snítky.

„Chudinko!“

V průjezdě cosi zarachotilo; přišel flašinetář s kolo-
vrátkem, který strkal před sebou na vozičku. Za-
stavil uprostřed dvora, právě před rozmarinou a Ma-
řenkou a sotva zatočil klikou, zazněla silně, jako by
tleskly přímo s nebe silné vlny, píseň z jiného světa,
za horami:

„Louka zelená,
neposečená,
roste na ní kvítí . . .“

Kolo-
vrátkář rychle točil, vesele smutná píseň
vyrazila z ticha hlasitě, rozlila se rázně a utichla.

Mařenka se zachvěla, rty se jí otevřely, chtěla
se usmát, hnědý obličej pobledl.

„Louka zelená, neposečená . . .“ Tam, tam se
šíří nesmírná, vlní se v slunci, vítr ji hladí tichou
dlaní . . . Tam, jak dýchne vítr, zasvítí zlatá pole,
uhasínají ve stínu, zasvítí . . . Tam se ve slunci blýská
bílý dům, zelená okna kynou . . .

Mařenka se zachvěla, sklonila se hluboko, že se
čelem dotkla země; těžce zadýchala, zavzlykala,
tu však náhle popustila ruka tisknoucí hrdlo, a po
dvoře rozlehl se podivný křik, tenký, zcela cizí . . .

jako volá dítě po matce, beze slov, hlasem plným hrůzy a nikomu srozumitelné, neutěšitelné bolestí . . .

II.

Protože byla neděle a svítilo slunce, uvázala si Mařenka hedvábný šátek. Velmi starý byl ten šátek, velmi už zapraný a vybledlý, Mařence jej darovala teta, a teta sama jej dostala k birmování od bohaté kmotry, která už dávno zemřela a která jej také dříve nosila.

Ale šátek byl hedvábný, živě červený a dosud se krásně leskl na slunci. Mařenka jej schovávala pečlivě složený a zabalený do měkkého papíru; rozbalila jej někdy a rozložila nataženými rukama, aby si jej prohlédla, ale uvazovala si jej jen na veliké svátky a když svítilo slunce. Uvázala si jej volně okolo krku, takže až skoro k pasu dosahovala široká, lesklá vázanka. Vystoupila z průjezdu a myslila si: „Teď na něj svítí slunce, svítí se jako mák!“

Šla dlouhou ulicí a ohlížela se starostlivým okem, aby si zapamatovala domy a cestu, protože lehce se člověk ztratí v městě, jež je veliké jako svět. Říkali, že je kdesi zahrada, tam že jsou opravdové, živé stromy jako na vsi, jako v lese, na svobodě, a všechno je zelené. Mařenka už dlouho neviděla zelených

stromů, stěží vzpomínala, jak se ohýbají a šumí větrem. A rozmarina ubohá, osamělá uvadla a zemřela.

Tam je zahrada. Hledte, lidé, tam je zahrada! Mařenka stála udivena a smutna. Bylo tam veliké prostranství — rozsáhlá, pustá hlubina mezi šedými horami. Na všech stranách vysoké, šedé domy, celé pokryté prachem a ožehlé sluncem. Mezi nimi zahrada, jaké ještě nevidělo lidské oko. Píščitý, prašný koutek, všecek vyprahlý, jako spálený. „Na toto místo ještě nepohlédlo boží oko!“ pomyslíla Mařenka. Stromy stály v rovných řadách — tam se rozprostírá prázdné, píščité nádvoří a na všech čtyřech stranách stojí vojáci, jako by jim před nohama nakreslil čáru, stojí tam a všichni jsou unaveni a zaprášeni. Tak stály stromy a byly unaveny a zaprášeny. Slunce pražilo na stromy, na písek i prach, a Mařence se zdálo, že i slunce je zaprášené a unavené.

Na širokém, pískem posypaném místě, mezi chatrnými stromky hrály si děti. Bylo jich bez počtu. Mařenku žádné nevidělo a žádné ji neoslovilo. Skákaly přes provaz, házely míčem, honily obruče; červené udýchané tváře, blýskavé oči, hemžení, křik a hřmot. Děti byly svátečně oblečeny; hoši měli krátké kalhotky, černé punčochy a střevíce a byli prostovlasí; děvčátka byla jako pestří motýlové — bílé, červené, modré, světlé bluzičky a sukýnky ke kolenům, bílé, široké slaměné klobouky s pestrou stuhou, vše

něžné, lehké, vlající. Mařenku napadla podivná myšlenka — polo sladká, polo tísnivá: aby vstoupila mezi ně, aby sama skákala přes provaz, házela míčem a poháněla obruč po hladkém písku. Myšlenka ji přepadla a omámila ji. Docela zapomněla, že nosí těžké, velké boty, dlouhou sukni, jež by se pletla kolem nohou a že má na hlavě hedvábný šátek, který by se hned rozvázal a sklouzl na zem, kdež by jej zadupali do prachu. Jako ve snách přistoupila blíže, s hlavou skloněnou, s rukama složenýma.

Rozcuchaný hoch zlatých kadeří přehnal kolem obruč a náhle se zastavil před Mařenkou, jako by byl zahlédl boží div. Stál a díval se ztrnule a pak se zasmál hlasitým, zvonivým smíchem:

„Kdo pak jsi?“ ptal se cizí řečí.

Mařenka nerozuměla a neodpověděla; se skloněnou hlavou a složenýma rukama stála před ním. Její hnědé oči se plaše a neklidně rozhlížely, jako by hledaly, jsouce v cizině ztraceny, známou tvář.

„Odkud jsi?“ ptal se hoch a smál se.

Mařenka mlčela. Veliká kupa dětí se kolem ní nashromáždila. Jedni hleděli zvědavě, druzí zlomyslně a skoro nenávistně.

„Schaut's euch die Krowotin an!“

Smích byl stále hlasitějším; stáli zcela blízko ní a hleděli jí přímo do obličeje. Někdo do ní strčil buď ze zlomyslnosti nebo náhodou; zavravorala.

Mařenka zaprosila: „Nechte mne . . . nic jsem neudělala . . . půjdu domů . . .“

Hlučný smích jí odpověděl.

„Co? Co? . . . Powidl-krowotin!“

Někdo ji vzadu zatahal za šátek, za lesklý třírohý konec, visící na záda, a šátek sklouzl s ramen. Mařenka zachytila šátek oběma rukama a zaplakala. Sotva spatřily děti její slzy, zaslechly její pláč, odstoupily o krok a byly velmi udiveny a mrzuty, jako by jim byla bez potřeby, snad ze samé zloby, pokazila nevinnou radost.

„Proč se cení?“ ptal se hoch se zlatými kadeřemi, ohlédl se zlobně a nenávislně na Mařenku, obrátil se a šel; ostatní šly za ním, zapomněli na Mařenku a hráli si dále.

„Na!“ křikl na rozloučenou drobný, bledý hoch a strčil Mařenku do zad, že zavrávala a padla na kolena; pak utekl mlčky, jako před hříchem.

Mařenka vstala, uvázala si šátek pevněji okolo krku a vrátila se do ulice. Hlava se chýlila níže, slze dosud neuschly na tvářích a rty se jí ještě chvěly.

Šla a hluboký smutek byl v jejím srdci. Nerozhlížela se; ulice byla dlouhá, vždy stejně pustá a prašná, i domy byly stále stejny, i v slunci šedé a mračné. Ulice zvolna stoupala výše a Mařenka už byla daleko, když se rozhlédla. Neznámý kraj, vysoké ploty, velká nádvoří pokrytá prachem, vy-

soké, štíhlé komíny. A nikde lidí, odnikud hlasu, ticho jako na hřbitově.

Mařenka se neulekla ciziny; všude byla cizina; osamělá, nevlídná prostírala se jako šedý stín po všech těch pustých ulicích; i v průjezdě byla, na dvoře, v jizbě, všude byl její šedý mrak. Neznámé domy, neznámí lidé, cizí oči, nesrozumitelná slova. Lidé chodí mimo jako stíny, běžící v soumraku přes zeď a jichž se člověk bojí; jejich hlas je jako hlas větru, divně tajemný, nesrozumitelný. Žijí pro sebe zcela jiným, cizím životem; Mařenka přišla mezi ně a ne-žije s nimi, dívá se a nevidí, poslouchá a neslyší; skoro by se člověku zdálo, že dýchá jiný vzduch, že vidí jiné nebe a jiné slunce . . .

Pomalů se Mařenka vracela, neohlížela se mnoho a nikoho se neptala. „Ulice je dlouhá, někam však vede; dojdu . . . kamkoli . . .“ Tak přemýšlela ve své trpkosti a její srdce bylo těžké.

Mezi únavnou cestou, uprostřed smutných myšlenek zachvěla se náhle, jako by jí pohladila po tváři vlídná ruka. Do tváří jí zavanul teplejší, divně opojný, vonný větřík — pozdrav z vlasti, se zelených luk, se zoraného pole; tichý pozdrav, tichá píseň v něm byla . . . „Louka zelená, neposečená . . .“

Mařenka se rozhlédla široko otevřenýma, zamžnýma očima; zamžnýma očima viděla přes hory, do bílého domu se zelenými okny, viděla jabloň, všecku už obsypanou květem, vonným sněhem;

jediným pohledem, plným slz bolestného úžasu, přeměřila šírou, zelenou, tiše se vlnící rovinu až k lesu, jenž v dálce zamklle šumí . . .

Kráčela rychleji, šla okolo zahrady, kde si v prachu hrály děti; slyšela veselý křik a hluk a neohlédla se; došla do ulice, do průjezdu, na dvůr, vstoupila do jizby.

V jizbě, těsné a nízké, bylo temno; oknem svítla ze dvora bledá, nemocná záře. Ticho bylo ve světnici; za zelenou záslonou ležela matka a nehýbala se; spala, snad umřela. Mařenka záslony neodhrnula. Sňala hedvábný šátek a zabalila jej do papíru, pak se svlékla a ulehla na polštář, ležící na zemi pod stolem. Přikryla se, sepjala ruce pod pokrývkou a hleděla široko otevřenýma očima smutné myšlenky ve tvář.

„Půjdu . . . přímo po cestě půjdu a dojdu tam. Pozdravila mne, dobře jsem slyšela, když mne pozdravila . . .

Zelená louka mne pozdravila . . . také jablůň, která je už všecka v květu, mne pozdravila . . . a mé okno mne pozdravilo a rozmarina na něm zavoněla . . . mně k pozdravu . . .“

Ve světnici cosi zazpívalo —

A v tentýž okamžik vešel do jizby stín a tichou rukou odestřel záslonu; za zelenou záslonou se usmála bledá tvář, usmála se a zkameněla . . .

Cośi zazpívalo ve světnici, z dálky, za horami
zašuměla píseň.

„Louka zelená,
neposečená . . .“

Mařenka se usmála a usnula.

III.

Vydala se na cestu, jak si ve své trpkosti byla
umínila. Bylo časně z rána, když se vydala na cestu.

Světnice byla rozházena, zelená záslona byla
odestřena, cizí lidé přicházeli a odcházeli. Otec seděl
u postele, hluboko skloněn, ruce opřeny o kolena,
tvář ve dlaních; hleděl do země a kýval stejnoměrně
hlavou, jako by naslouchal krásné, smutné písni.
Na posteli ležela matka zcela klidně; její obličej byl
bledý, rty se usmívaly; ruce byly na prsou skříženy,
prsty obepínaly černý křížek.

Mařenka vystoupila na židli, naklonila se nad
matkou a pokřížovala ji na čele, na rtech a na prsou.

„Matka se usmívá, protože slyšela píseň!“ řekla
otci.

Otec neslyšel; hleděl do země a kolébal hlavou.

„A teď půjdem, otče, teď i já půjdu!“

Mařenka stála uprostřed světnice a vázala si hedvábný šátek.

„S bohem, otče, s bohem; vyřídím tam pozdravení od vás, otče!“

Slyšel hlas a pohlédl na ni, pohlédl na ni cizím zrakem a nepoznal ji.

Mařenka šla.

Venku bylo teplé jitro, sotva zasvitlo slunce, už bylo všechno žhavé; jen na vysoké střechy svítilo, na věže, ale když se člověk podíval, zablýsklo mu v očích a teplo mu bylo.

Ulice byly živé, lehké vozíky hrčely kolem, zvolna se pohybovaly těžké vozy, dělníci pospíchali kolem s mrzutými, ospalými tvářemi. Mařenka nikoho neviděla a ani jí nikdo neviděl.

Cesta byla dlouhá, bez konce, stále pustá a šedá. zvedala se do vrchu, spouštěla se v dolinu; daleko vzadu už zůstaly vysoké domy s mrtvými, nevlídnými okny, na pravo i na levo se prostírající široké prašné dvory, tyčí se tenké, zčernalé komíny; i dvory a komíny zmizely, ještě několik nízkých chalup, pár pustých, tichých zahrad — a tam jsou pole, tam je zelená, nesmírná svoboda.

Mařenka stanula a užasla.

„Ne tam... tam jsem nechtěla... zbloudila jsem, nešla jsem po oné cestě...“

Neklid a strach byl v jejích očích; pátrala jako pátrá oko v cizině. Krajina byla podivně tichá, a nebe,

ač bylo klidné, mlčelo nevlídně. Nic se nepohne na poli ani na vysoké louce — mrtvá je krajina, zakletá, zkamenělá. Odtud ne, odtud nezavanul vonný, milující pozdrav . . . Tu je cizina, šíří se mlčelivá a nepřátelská až k obzoru, do nekonečna. Bílé cesty se křižují, žádná nevede v domovinu, žádná do bílého domu, ke kvetoucí jabloni, do tíše šumícího slunného pole. Žádná cesta, Mařenko!

Svěsila hlavu — jako člověk, jenž odhodlaně prosil, věrně důvěřoval a vyprosil výsměch.

„Zde není cesty!“ pomyslíla si Mařenka a v tu chvíli jí přešel mráz; hrůza jí pohlédla do tváře, a neodvrátila od ní oči do poslední hodiny.

„Nikde není cesty!“

Vrátila se do města; kráčela zvolna a hleděla do země.

„Není jí nikde . . . A snad, bůh ví, snad ani není pravda, že tam stojí bílý dům se zelenými okny a že je v mém okně rozmarina. Snad se mi to zdálo . . . i dnes se mi něco krásného zdálo . . . A nikde jinde, než v mých snech, není krásně kvetoucí jabloně, ani luk a polí . . . proto není ani cesty nikde . . .“

Hrůza jí hleděla do tváře, i došla poznání v této hodině. Viděla průjezd, dvůr, světnici, kde ležela mrtvá na posteli, otce, kývajícího hlavou a poznala pravdu, jako by se byly otevřely vysoké dvěře.

„Jak bych mohla jítí dále, jak bych se mohla tam vrátit?“ pomyslíla., „Smrt je tam . . . sama jsem

ji viděla, když přišla v noci . . . slyšela jsem píseň a viděla jsem smrt, když přišla tiše, po prstech, aby mne nevbudila; já však jsem nespala, jen jsem přivřela oči a dívala jsem se jen mezerou . . .“

A protože Mařenka poznala, že není cesty nikde a nikam, usedla na ulici, na kamenný chodník, skrčila nohy pod sukni a opřela hlavu do dlaní; byla podobna zelenému uzlíčku, převázanému červeným šátkem, který sedlák na ulici zapomněl.

„Zítřa odnesou matku . . . i otce odnesou . . . a světnice bude prázdná. Ani písne nebude . . . píseň zůstala u matky a půjde s ní . . . a proto se matka usmívala . . . uslyšela píseň a zemřela . . . pak šla přímo do nebe a píseň šla za ní . . .“

Myšlenky byly tak klidné, skoro bez trpkosti, z očí dlaněmi zakrytých však kanuly slzy . . .

„Co tu sedíš, dítě?“

Ohromný člověk, zachmuřený a vousatý, v dlouhém šedivém kabátě stál před ní. Díval se na ni ostrým zrakem a vztahoval již těžkou ruku.

„Co tu sedíš?“

Byl opásán dlouhou šavlí a na prsou měl zlatou medaili.

Mařenka vyskočila a utekla; běžela v těžkých neohrabaných botách z ulice do ulice, udýchána, unavena; šátek jí sklouzl do týla, pot jí tekł po tvářích. Když se ohlédla, nebylo nikde vousatého muže v dlouhém, šedém kabátě, se šavlí a medailí. Opřela

se o zed a nyní se stalo, že se hrůza, smrti podobná, sklonila zcela blízko k ní, dýchla jí do tváří a vzala ji za ruku . . .

„Hó-o, hó-o . . . Prokleté dítě! . . .“

Vozka namáhavě zastavil koně a skočil s vozu; se všech stran se nakupili volající lidé.

„Já nejsem vinen!“ volal vozka. „Běží před koně slepě a hlouše . . . nic neslyší . . .“

Černě oděný člověk, dobrodušné tváře, šedivých vousů, klečel na zemi a rozepínal Mařence život . . .

„Ubohé dítě . . . a ještě se usmívá . . .“

Opravdu se Mařenka usmívala. Neboť bůh se slitoval a ze sousedního dvora zazněl chraptivý kolo-vrátek, píseň z oné druhé strany za horami, se zelených luk:

„Louka zelená,
neposekaná,
roste na ní kvítí . . .“

Mařenka slyšela píseň a usmála se . . .

Černě oděný člověk vstal, oklepal si zaprášená kolena a rozhlédl se.

„Což tu ještě není vůz? . . . Je konec . . . a zdá se mi, že bez bolesti . . . Zvedněte jil“

O něco bledší byl její obličej, oči byly polozavřeny, široké rty se usmívaly . . .

Kde je cesta? Kam jdeš, má touho? Kde jsi, domovino?

Mařenko, našla jsi cestu?

NESPOKOJENOST.

Bůh stvořil svět pro všechny lidi, nezapomněl na jediného tvora. Na nebi svítí jasně slunce, skřivánci ve vzduchu šveholí, ale pod nebem se prostírají louže a okolo sedí žáby. Všechna krása tvorstva je také moje. Mám právo jako jiní vystavovati se blahodárným slunečním paprskům, sčítati v noci milé hvězdičky, chvějící se stydlivě na siném nebi, naslouchati sladkým hlasům slavíka, jež pláčí a výskají z písni lyrických básníků; mám právo vdechovati vůni fialek, děkovati na pozdrav bujným růžím, jdu-li okolo zahrady, dívati s veselou a snivou duší po širém poli, když letní vítr hýbá lesklými vlnami obilí. Všechna krása tvorstva je také moje, vzduch i voda, zpěv skřivánek i květ fialek, šumění lesů i bublání potůčků. Bůh je nekonečně dobrotiv, nezapomněl na žádného z tvorů a také ne na mne, hříšného. I moje je celá země a mohu použití všech koutů, všech příkopů a všech hnojišť, abych ulehl pod milou sinou oblohou a zhynul, zcela tak, jako ostatní tvorové boží, psi, kočky a vrabci. S tím rozdílem, že jsou mi určena

svatá nebesa, kdež budu prozpěvovat mezi cherubíny a serafy slávy boží na věky věkův.

*

Vešla však hříšná zpupnost do mého srdce. Už jsem nebyl spokojen s kouty, příkopy a loužemi, prohřešil jsem se ve svých myšlenkách proti milosti a dobrotě boží, jež dala tak vlídně všemu tvorstvu vzduch, voďu, šumění lesů a bublání potůčků. Když vejde v srdce lidské hřích, rozhodá zvolna celou bytost, člověk se stále více odvrací od Boha, až se konečně docela od něho odvrátí. Prokrel jsem ve svém srdci věčně rozumné a nekonečně dobrotivé zařízení stvořitelovo, jež podává tvorstvu vzduch a voďu, šumění lesů a bublání potůčků. Prokrel jsem pokorné služebníky tohoto věčně rozumného a nekonečně dobrotivého zařízení, posvěcené i neposvěcené, kteréž známe z písma i z ústního podání a kteří mají podivná a posvěcená jména — i zapsal jsem se čertu, abych tím lehčeji mohl sloužiti přáním a žádostem svého srdce. Příjemná vůně fialek a cyklamů naplnila moji ubohou chyši, zapáchající dříve škvarky a špatným tabákem, a ďábel se objevil. Byl hezký a vlídný, hladce oholen, panský načesan a v ruce měl tenkou hůlčičku. Mé srdce se mu ihned naklonilo; viděl jsem, že je milosrdný a nesobecký, jediný pravý přítel lidstva. Pouze on dává duši odvahu a vůli, pouze on dává rukám sílu a myšlenkám perutě. Proto

se k němu utíkají všichni slabí a unavení, chudí a opovrhovaní, proto se k němu o půlnoci vzpíná tolik raněných, toužících srdcí. A on se nad každým smiluje; přispěchá k člověku, jenž je v tísní, a zapomene, že ho tentýž člověk nenáviděl, potíral a urážel, když měl ještě všeho dostatek. Je domovem v smrdutých chýších, v předměstských ulicích, v chlévech, kde umírají žebráci a poutníci; zde rozsévají jeho dobro činné ruce útěchu a posilu, zde stírá jeho šátek slzy s krvavých očí a seschlých tváří. V hrdé paláce, do třpytivých dvorců, v bohaté kláštery nikdy nezajde.

„Dej mi domov,“ řekl jsem mu. „Nasytil jsem se poutnické hole, nohy mé jsou zemdleny. A bojím se koutů, příkopů a kalužin, abych tam nezahynul jako pes, kočka nebo vrabec.“

Usmál se laskavě.

„Znal jsem tě a divil jsem se, že's tak dlouho hryzl ovesný chléb křesťanské spokojenosti. Ty z té hmoty, ze které hodlám utvořiti nové lidstvo, které nebude svaté skromnosti.“

Šlechetný ďábel! — Dal mi domov, podivuhodný bílý pokojíček, a nežádal ničeho. Oběma se nám zarsily oči, když jsme se loučili, a v pokojíku zůstala příjemná vůně fialek a cyklamů.

*

Teprve nyní jsem pocítil všechnu ohavnost a ubohost svého dřívějšího života. Okusil jsem slasti po-

rovnávání, zakoušl jsem se do jablka poznání. Teprve nyní jsem se otřásl, když jsem vzpomněl na špinavé, zaprášené ulice, po kterých jsem se zubožen potloukal, na svoji nepěknou, páchnoucí jizbu, a ach, ta sta surových, tlustých, do syta nažraných lidí, kteří nade mnou vládli, protože věděli, že před ně musím pokleknouti a vztáhnouti ruku po soustu chleba, chci-li být živ. Ó, jak jsem si teď odplivl, když jsem na ně vzpomněl; a v slině byla zelená žluč. Jak mne mučili, ponižovali, protože věděli, že jimi ve svém srdci opovrhují a že je nenávidím, jako zlobné, uslintané, nepotřebné činy, jež by mne poskvrnily, kdyby se dotknuly mého střevíce, oh, jak mne mučili, proto, že věděli, že se sám mučím a hryžu rty do krve a že se biju do tváří po celou noc, protože jsem klekl a vztáhl ruku po soustu chleba, místo abych ulehl na hnojiště a zahynul.

Tak jsem si štěstím hluboce oddychnul, až mi došel dech. Už nikdy, už nikdy — ó, šlechetný, šlechetný ďáble!

Moje oči byly teď zcela jiné. Viděl jsem věci, kterých jsem dříve nepozoroval, protože byly příliš blízko, protože jsem mezi nimi žil, i zdály se mi býti přirozenými a potřebnými jako vzduch, jehož nevidím a v němž žiji . . . Tisíce lidí žilo jako já a devět set devadesát jich bylo spokojených. Ovšem, časem někdo zatoužil, aby byl kus chleba o trochu větší, ale jak bylo to přání ponižené, beznadějně! Ovšem

snili někteří o jiném životě, o vlídných pokojích o bílém chlebě — snili však, a když procitli a kousli do tvrdého chleba, smáli se svým snům a byli přesvědčeni, že je to tak v pořádku a že nemůže být jinak! Ovšem, někteří křičeli a vyslovovali velká vzdorná slova, v srdci se jim však zdálo, že je to pouhá komedie, že se veliká vzdorná slova neuskuteční nikdy, i neřídili se těmi velkými vzdornými slovy, nýbrž vrátili se do smrdutých chyší a robotili dále! Ovšem, někteří kradli a loupili, zdálo se jim však, že je to hřích a ne jejich přirozené právo! — Na dně srdce byli všichni spokojeni.

Jak se mi teď všechno zdálo divné, hloupé, nízké! Všichni spali jako jsem spal i já, dokud jsem neprocitl.

Když jsem se na ně díval a přemýšlel o jejich neštěstí, probudila se v mém srdci znovu zpupnost. Pokojík mi byl příliš těsný a osamělý. Nudil jsem se; stěny byly tiché a jiného hlasu, než svého, jsem neslyšel . . .

*

Fialky a cyklamy příjemně zavoněly a ďábel se objevil.

„Divil jsem se,“ řekl, „že jsi až dosud žil tak osaměle, ty — který jsi z té hmoty, z které hodlám utvořiti nové lidstvo. Máš ještě všechnu skromnost v krvi; to je jako souchotiny: stěží ji i čert vyléčí . . . Nemáš oči, abys uviděl, jak jiní užívají a hýří? Myslíš, že jsi méně

schopen užívání, nebo že máš na ně menší právo? Kdo užívá, má právo užívat, proto užívej!“

I užel jsem svět před sebou. Užel jsem množství veselých tlustých lidí, kteří nebyli nikterak lepší než já, a kteří měli přes to všeho víc než já. Měli krásné dvorce uprostřed lesa, kupu služebníků, líbeznou řadu souložnic, bílých a sladkých jako z cukru. A měli koně k jízdě městem, když svítilo slunce na chodník, a my druzí jsme chodili spocení a unaveni po žhavém kamení; měli rozsáhlé sklepy a v nich nesmírný počet sudů ušlechtilého vína, co zatím my jsme pili vodu. Všude, kde bydlela sladkost a krása, všude se jim otvírala vrata dokořán, kdykoli se jen objevili na prahu. . . . Styděl jsem se, že jsem jim tak dlouho nechal všechnu sladkost a krásu a že jsem nesáhl po svém dílu.

A sáhl jsem po něm. Také já jsem měl krásný dvorec uprostřed města, kupu služebníků, líbeznou řadu souložnic, sladkých a bílých, jako z cukru. Měl jsem koně k jízdě městem, sklepy s nesmírným počtem sudů, v nichž bylo ušlechtilé víno; všude, kdež byla sladkost a krása, otvírala se mi vrata dokořán, kdykoli jsem se jen na prahu objevil.

*

„Já jsem vůle, moc a síla,“ řekl ďábel. „Jen kdo je se mnou, dostihne svého cíle; kdo se mne ostýchá, zůstane na věky věkův v blátě.“

„Já jsem nenávist, závist a vzdor,“ řekl. „Jen kdo mne zavře do svého srdce, užije sladké útěchy v poslední hodině a bude žít věčný život.“

„Já jsem naděje a msta a nemilosrdenství“ řekl. Proto chodím k chudákům do smrdutých chýsí, abych jim obvazoval rány, k poutníkům a žebrákům, umírajícím v chlévech, abych jim zatlačil oči a ulehčil srdcím nadějí, mstou a nemilosrdenstvím.

Sáhl jsem po svém díle jeho rukou, jež je vůlí, mocí a silou. Jakž přísluší mému temperamentu, nahýbal jsem nejhlouběji ze všech pohárů onen, v němž jsou sladkosti ženské lásky. Jak byla dříve moje láska obyčejná, líná, nudná! Po ošklivých starostech, po nucené práci, po bezúspěšných námáhách jsem líbal zamyšlen a unaven, a polibky ženských rtů, jichž jsem skoro necítil, byly právě tak zamyšleny a unaveny. K opravdovému užívání je třeba nejprve času. A teď jsem viděl, co krásy, lásky a štěstí je na jediných rtech, v jediných očích, jak hluboká sladkost je v jediném pohybu, v rychlém pohledu, v napověděném slově. Den mi nestačil, nastavoval jsem celou noc a přece jsem ztratil k svému smutku ještě mnohou krůpěj z poháru. Čím více jsem užíval, tím více bohatství se mi otvíralo; každá nová zkušenost zrodila tři nová přání a tři nové slasti. Jen kdo je schopen užívání, může se ho nasytit; jen skromné povahy zemdlivají slastmi a smutně usychají. Opravdový piják propije celou noc, a ráno, otevra vesele oči,

sáhne po poháru, jenž se mu zdá býti krásnější a sladší než kdy před tím; kdo je však stvořen pro slivky a ne pro víno, chodí tři dny se zavázanou hlavou a proklíná.

Měl jsem k užívání čas a užíval jsem řádně. Teď mi však přicházelo na mysl, co jsem ve svém životě promeškal. Když jsem se ohlédl na své mládí, zdálo se mi, jako bych byl slepě chodil hladov a žízniv mezi horami koláčů a potoky bystrého vína. Kolik bylo kolem mne a ve mně lásky, po níž se nikdo neptal a která nevyžádána a nevytužila mučila srdce, ve kterém se zrodila. Kdyby měřili lásku na korce, naměřili by celé moře ztracené lásky, vylité jako pomeje na cestu... Studeně se mi zařízla do srdce vzpomínka na matku. Nikde jsem neviděl takových očí; jen v těch očích bylo lásky pro mnoho, mnoho dětí; všechny by byly měly místo pod jejím pohledem, jenž nás odíval jako teplý plášť. A teď jsem poznal: nikdo se neptal po její lásce, přijímali jsme ji surově a nevlídně a styděli jsme se za tu lásku, jež krvácela a prolévala se bez užitku, protože nebylo nikoho, kdo by po ní sáhl s dychtivostí a vděčností a tak ji probudil v stonásobný život. Teď jsem poznal, proč měla tak plachou a ostýchavou tvář, proč ji časem náhle polily slzy a proč byla v poslední hodině tak bolestná a zmučená. Tehdy jsem tiše přistoupil, abych políbil její ruku, abych vyřkl ono laskavé slovo, na které čekalo její srdce po celý život, po celý dlouhý strašný

život a které nepřišlo, třeba že srdce prosilo a křičelo, přistoupil jsem, sklonil se, ruka však už byla studená.

Celé moje mládí: nepoznaná, nevyužitá, zavržená láska. A proto nevyužitý, zavržený život.

*

„Dábel dával ustavičně a radoval se z toho, že dával.

„Kdo nežádá ničeho od života, je hnusný červ, kterého má každý právo potříti patou. Jen ten má právo k životu, kdo si toto právo uvědomuje a jenž je vynucuje, když mu je zkracují. Kdo se poníží, bude ještě více ponížen. Ano, příteli, znám celé národy, již jsou takovým hnusným červem a kteří budou proto zítra nebo pozítří potřeni patou. Takoví národové nanejvýš žalují, nanejvýš žebrají, pláčívají a prosívají, ale nikdy nekřičívají a nikdy neudeřívají.

Jsou podobní strašpytlíkovi, který dostal políček, nevrátil jej však, nýbrž se uchopil za horkou tvář a plačtivě koktal: „Co jsem ti udělal? Je to spravedlnost?“ Onen mu dal ještě jeden k tomu a odvrátil se s hnusem. — Takoví národové si uvědomují svoji skromnost, bázlivost a křesťanskou pokoru a proto se sami sebe stydí; schovávají se, tají jako březnový sníh a vymizívají. Křesťanská skromnost jim kope hrob. Věci, jež jsou jinde obyčejné jako vzduch, jsou pro ně ideály, utopiemi. Tobě to není divné, že nosíš boty a kabát — žebráků na cestě jsou však boty ideálem a myšlenka na panský kabát je mu směšnou utopií.

Tak si počínají skromní, křesťanští národové — hnusní červi, které má každý právo potříti patou.“

Takové a podobné věci mi vypravoval ďábel, ale když mi je vypravoval, otevřelo se nad nebem ještě jiné nebe a mé touhy sahaly v nesmírno.

*

Měl jsem sněhobílý dvorec daleko od města a od lidí, pod milým nebem, mezi zelenými pahorky, za vysokými, tichými lesy. Tam jsem býval, když se probudila stará touha po vůni svěží, zorané hlíny, trávy, po písniích lesní harfy, po slunci, svítícím na pole.

Vzal jsem s sebou svoji nejkrásnější milenkou, štíhlé, jemné, drobné děvčátko, tak drobné, že se mohla skrýti pod mým kabátem. Když si rozpletla vlasy, sahaly jí až k nohám; lesklá pleť svítila z tohoto zlatoplavého pláště a vyhlédala ňadra, skvělá a tvrdá jako dvě porcelánových hraček. Měl jsem stále novou radost se svou milenkou a nikdy jsem se jí nenasytil. Nic na ní nebylo surového, nízkého — byla to struna, duše, veselá i snívá, nesmírně citlivá: krása a radost života, jara a mladosti zněla v ní neustále a z ní zaznívala ke mně a ve mně. Každý náš polibek byl prvním: byl pln netušené, neočekávané rozkoše... Tak jsme žili a tento život byl písní, že krásnější by nesložil ani sám boží slavík...

Kam jsem vztáhl ruku, vše bylo mým; mohl jsem jen zaklepati i otvíraly se potoky radosti a rozkoše. Mezi stálými požitky stále toužilo mé srdce. Na hlavě měl jsem královskou korunu, královského bohatství dle svého bezuzdného přání, královskou milenkou v posteli — a hle, moje srdce stále toužilo a má touha byla rychlejší než ruka, která rozdávala. Myslil jsem na ty, kteří ničeho neměli, chtěl jsem mítí ty, kteří netoužili a toužil jsem . . .

Fialky a cyklamy příjemně zavoněly.

„Nic jsi mi nedal! Co mám, to jsou pouhé dětské hračky. Jsem však vážný a zkušený člověk a stydím se už skoro za ty hračky . . . Mám sněhobílý dvorec — co s tím sněhobílým dvorcem? Jakou mám z něj radost? Když jej opustím, stojí tam sám pro sebe ve své kráse, nemohu mu té krásy vzítí, není moje, sama se nedotknutelná užívá! — Mám cukrovou milenkou — nač mi je cukrová milenkou? Kdokoli na ni pohlédne, raduje se z její krásy; stojí-li před zrcadlem, raduje se zrcadlo, ulehne-li na lože, užívají podušky teploty jejího těla, když se obleče, pohrává si košile s jejími nadry, dá-li si růži do vlasů, směje se růže a posmívá se mi . . . Její krása není moje; dává mi ji jen okoušeti, jako ostatním, jako zrcadlu, posteli, košili a růži! — Vše, vše, cos mi dal, je pouze svoje, není moje, není to jako jablko, abych je neoloupané požil a aby ho už potom nebylo. Co je mi do jablka,

kterým mi kýváš přede tváří, abych se na ně díval a smál se; vždyť nejsem dítě!“

Rozmyslil jsem se. Probudilo se to, co bolestně hloďalo v mém srdci. I otázal se mne, čeho si žádám.

„Což nevidíš?“ vzkřikl jsem a slze se mi šinuly po lících. „Což nevidíš, že chceš to, co je nedosažitelné? Dej mi nedosažitelné. Dej, ať vidím neviditelné, ať slyším, co je věčně němo, a ať ucítím beztělesně. Dej, ať si přeju toho, o čem nevím, že si toho přeju, dej mi, dej mi, čeho nemůžeš dáti!

Dej mi slunce, abych je pověsil na strop své ložnice, ať nám vesele svítí k zábavám s milenkou!

Dej mi hvězdy, aby si s nimi mohla moje milenka hráti, kdykoli jí napadne!

Dej mi nebeskou oblohu, abych ji rozstříhal na kousky a mohl ji rozestříti po svých komnatách, aby se mé milence měkce chodilo, neboť její nožky jsou tak něžné a opatrné!

Dej mi, co jsem ztratil a zameškal, celé to moře bezúčelně prolité lásky, moje v skromnosti, slepotě a zbožnosti promarněnou mladost mi dej!“

Usmál se vesele a laskavě: „Teď jsi člověkem, jakým jsem tě chtěl míti. Teď jsi hmota, z které hodlám utvořiti nové lidstvo!“ Stiskl mi velmi vřele ruku a pak zmizela příjemná vůně fialek a cyklamů...

Já však toužím teď ustavičně dnem i nocí a vzdychám, neboť můj život je pustý a smutný; jsem chudákem ve světě i ve svém sněhobílém dvorci...

Ó slunce, kéž tě mohu pověsiti na strop své ložnice,
odkud bys vesele svítilo na mé zábavy s milenkou!

Ó hvězdy, kéž si může s vámi moje milenka hráti,
kdykoli jí napadne!

Ó nebeská obloho, kéž tě mohu rozstříhat na kousky
a rozestříti tě po svých komnatách, aby se mé milence
měkce chodilo, když jsou její nožky tak měkké a
obezřelé!

Ó moře bezúčelně prolité lásky, ó promarněná
mladost! —

Z PŘEDMĚSTÍ.

Anka se narodila v předměstí zahaleném dýmem velikých továren a prachem nekropených ulic, kdež je utrpení, chudoba, hřích.

Její otec byl pozlacovač. Před několika léty míval ještě práci, ale ta zvolna přestávala. Příliš pozdě se domyslí, že by měl vstoupiti do velké dílny, která pohlcovala všechny menší jako řeka potoky. Byl churav, sestárlý, uzlobený a jednoho dne se oběsil. Žena zůstala sama se čtyřmi dětmi, Anka byla nejstarší, bylo jí čtrnáct roků a právě vychodila školu.

Žili v bídě klidně a tiše, neboť měli bídu v krvi. Nepřeli se ani s Bohem ani s lidmi.

Anka byla slabé, churavé dítě, jakých je v těch končinách všude plno. Zdálo se, že je sotva desítiletá: maličká, drobná, blusičku jí dech na prsou ještě ani nezdvíhal, tváře byly úzké, bílé, oči hleděly zcela dětsky, hloupě a zvědavě. Napolo starostlivá, zkušená matka, napolo dvouleté dítě s podivnými touhami. Pracovala nepřetržitě od rána do večera, pečovala o čtyřletého bratra a mladší sestru, obslu-

hovala je a vařila. Matka chodila posluhovat; časně odcházela a pozdě večer se vracela. Při návratu matčině probouzelo se ve vážné Ance dvouleté dítě. Usedala unavena, zmučena a nejraději by se byla rozplakala jako dítě, které náhle hlasitě zapláče, aniž ví proč.

Jednou matku napadlo, aby dala Anku něčemu učit; mladší sestře bylo už dvanáct let i mohla obstarávat domácí práce. Byla dokonce silnější než Anka.

Tak přišla Anka k paní Rieglové učit se šít kravaty. Paní Rieglová byla velká, tlustá žena s visutými tvářemi, měla dva těžké podbradky a malé lesklé oči kmitaly se ustavičně a blýskaly z obličeje jako dvě malých, živých zvířátek. Anka se paní tuze bála, skláněla se a choulila, jakmile na sobě ucítila její pohled.

Ještě tři děvčata šila; všechnny byly slabé, hubené a bez krve; nebylo znát, je-li jim patnáct nebo třicet let. Tváře byly velmi stařecké, oči však hleděly dětinsky a těla byla nerozvita.

Z počátku bylo Ance těžko, ruce byly neohebné. Ale přivykla a jehla šila pak už sama a přesně. Umění nebylo velké. Každá dělnice pracovala na svém zvláštním díle kravaty; nejstarší byla u paní už tři léta a dosud nevěděla, jak se díly sestavují. Seděly tiše jako stroje bez krve i bez hlasu a ruce se stejnoměrně pohybovaly. Tak bylo od sedmi ráno do sedmi večer; tak bylo měsíc a rok a život.

Pivní sobotu dostala Anka dvě koruny. Tiskla je v spocené pěsti a srdce jí poskakovalo. Dvě koruny — i uzřela ulici plnou krámů, táhlo ji to na pravo i na levo. Pojednou se otevřelo v celé ulici množství cukráren a za vysokými okny zavoněly žlutě vypečené dorty. Otevřelo se pojednou množství obchodů, kdež visely pestré blusy a krajkové košile. Ano otevřely se dokonce i zlatnické krámy a do tváře jí vesele blýskly zlaté náramky, brože; i náušnice s drahokamy tam byly. Odkud tolik obchodů? Dříve jich Anka nikdy nezpозorovala.

Přišla domů, koruny v spocené dlani; matka jí je vzala a ještě týž večer zmizely. Ance bylo smutno a oči jí zvlhly; obličej dříve červený a veselý okamžitě opět sestaral. Tu noc plakala ve spaní, mučily ji ošklivé sny.

Krámy opět zmizely, Anka jich už neviděla. Jen rozrytý předměstský chodník ještě zůstal, zůstaly šedé nudné domy a vysoké nové budovy, odporné, podobné obíleným žalářům — vše, jak bylo dříve.

Ale v Ance se něco pohnulo, probudilo. Jako by mladé ptáče po prvé křídly zatřepalo, rozhlédlo se a připravovalo se k odletu z hnízda.

Probudila se v ní touha — bůh ví po čem — po něčem jasném, slunečném, po žlutě vypečených dortech, pestrých blusách a zlatých náramcích, ano, po zlatých náramcích s vesele zvonícími přívěsky.

Brzy na to, za měsíc, zaměnila se Anka s jinou družkou a nosila zboží do města.

S velikou škatulí přivázanou řemenem v ruce chodila den za dnem po nekonečně dlouhých ulicích z předměstí do města, kde se ulice šířily, kde byly krásné domy a kde byl krám vedle krámu, jeden lepší než druhý. V půl desáté odcházela a vracela se odpoledne. Pouze v sobotu chodila si paní sama pro peníze.

Stalo se jednou, že poslala v sobotu paní Anku pro peníze; přikázala jí starostlivě, aby peníze neztratila, aby dala pozor na peníze, aby přesně peníze přepočítala . . . ano, peníze. Ance šumělo v uších: peníze . . . peníze . . . peníze. Peníze . . . to jsou žlutě vypečené dorty, pestré blusy, zlaté náramky, ano zlaté náramky s vesele zvonícími přívěsky.

Věděla Anka odkud ta mlha? Mlha se jí leskla před očima, vše se zachvívalo vesele a jasně, takže jí srdce poskakovalo. Ne, nevěděla, odkud ta mlha a proč jí tak srdce poskakuje . . . Jak se smály z mlhy vesele zvonící přívěsky!

Podél cesty se smály krámy, vysoké, krásné krámy, naplněné obdivuhodnými věcmi. Také lidé po ulici se přívětivě usmívali: „Anka šla pro peníze . . . peníze . . .“ A slunce svítilo, protože byla sobota a protože šla Anka pro peníze.

V přepaženém prostoru, kde nebylo jiného nábytku mimo červené lavice u stěny, čekalo mnoho

žen na výplatu; dělnice, špatně oblečené a suché jako Anka, samy zaměstnavatelky, důstojně oblečené a zamračené, protože bylo okno ještě stále zavřeno. Za skleněným přepažením stály u dlouhého stolu ženské stříhající látku, odběratelé přicházeli i odcházeli. Přišel pokladník, tlustý, veliký člověk drobných, mžikajících oček a dobrodušného obličejce a otevřel okénko.

Vyplácel zvolna, promyšleně; slavnostními posunky a tvrdě, jako by přibíjel korunu na korunu, vypočítával peníze na knížku a odsunoval ji pak po desce; dělnice vzala peníze a přepočetla je v koutku ještě jednou.

„Pro paní Rieglovou“, zašeptala Anka —; a hrdlo se jí sevřelo.

Pokladník pohlédl do své velké knihy a pak knížky.

„Šestaosmdesát korun . . . celé jmění!“ Usmál se a zamrkal na Anku.

Ta vzala peníze; koruna jí upadla na zem, ale Anka neslyšela a přistoupila ke dveřím.

„Ty, hloupá holko!“ zavolala tlustá ženská. „Nevidíš, že ti upadla koruna? Ježíši, jak ty peníze drží, vždyť ještě desítku ztratí!“

„A ani to nepřepočítala,“ poznamenala druhá ženská. „Já bych neposílala takových dětí pro peníze.“

Anka zvedla korunu a přepočítávala. „Šestaosmdesát korun . . . šestaosmdesát korun . . . šestaosmde-

sát korun . . .“ Kde byly její myšlenky! Poletovaly jako motýli, jako motýli o poledni, spiti, slunečním jasem příjemně unaveni. Vložila knížku i peníze do škatule. Jak to po schodech rachotilo! Koruny cinkaly jasně, tence, zlatky vážněji a temněji a Ance se zdálo, že bručí i papírové desítky slavnostním basem.

Když vyšla na ulici, otevřel se před jejími zraky život a radost. Všechno bylo krásné a vše se smálo. Slunce svítilo na cestu a Anka vzhlednouc k nebi, jež rozlévalo světlo, zasmála se radostí; viděla poprvé slunce . . .

Nejprve šla Anka do cukrárny, usedla na samotovou židli k mramorovému stolku a bíle oblečená prodavačka jí přinesla na bílém talíři žlutě vypečené dorty. Anka ukousla: jak se to rozlévalo sladce po ústech, jak se to měkce rozplývalo na jazyku! . . . Jedla, dokud se nenasytila, ale očima by byla stále jedla, stále by byla olizovala žlutou kůrčičku . . .

Před oknem chodili panský oblečení lidé, dámy v dlouhých, šustících toaletách, s širokými, podivuhodně okrášlenými klobouky, v rukou krajkové slunečníky, v uších drahocenné náušnice . . . a slunce svítilo a vše bylo panské a veselé.

Anka se vydala na cestu. Schodila vše křížem; byla poněkud líná, sladce mdlá. . . to bylo od těch dortů. Vešla k zlatníkovi si koupit náušnice, právě zlaté náušnice . . . zlatý náramek a zlatou broži. Tam

stál obstarožný prodavač s koží bradou a ostrým pohledem; Anka se ho skoro netroufala zeptati.

„Co si přejete, slečno,“ ptal se sladkým hlasem — (Ance to připomnělo bílou dortovou pěnu, táhnoucí se jako těsto —) a podíval se jí přímo do očí.

„Zlatou broži,“ odvětila.

Prodavač se usmál a předložil jí plnou přihrádku broží.

Anka vybírala a všechny se jí líbily.

„Kolik stojí tahle zlatá brož?“

Dva pozlacení holoubci na pozlacené větvi skláněli se k sobě.

„Čtyři koruny,“ odpověděl prodavač a zase se usmál pod černými kníry.

Anka zaplatila, avšak náramku a náušnic nekoupila, když byl prodavač tak divný. Umínila si, že koupí později po velikonocích . . . ano po Velikonocích náramek a náušnice. Broži vložila do škatule.

Prodavač vyšel před krám a díval se za ní. Kráčela rychle, drobnými kroky, skoro klopýtala — malá, hubená Anka, nuzně oblečená, na hlavě směšný, staromodní klobouk s vybledlou roztřepanou stuhou.

U rohu stály ženy s květinami. Ance zavoněly konvalinky těžce a příjemně i koupila si jich velikou kytici. Poprvé měla v ruce konvalinky a jejich svěží vůně ji skoro spila; vše se kolebalo, všecko kolem se potopilo v krásný, milý jas. Domy hleděly

přívětivě a svátečně, obličejе všech mimojdoucích byly přívětivé a šlechetné.

Vstoupila do omnibusu, aby se povozila po tom jasném božím světě. Vůz drkotal po ulici, nahýbal se a třásl. Kolem se kmitaly kočáry, po chodníku se táhla nekonečná řada lidí a když dojel omnibus na jakous širokou cestu, zvonily kolem veliké, červené tramwayové vozy. To byly zcela neznámé končiny; lidé, kteří tudy chodili a kteří se vozili v kočárech i tramwayích byli zcela jiní; sladce a lehce bylo Ance u srdce, že byla mezi nimi a že se vezla po té nesmírně dlouhé, krásné ulici.

Teď se objevilo před jejími zraky něco podivuhodného; omnibus se zastavil a zde bylo stromoví, skutečné, zelené, košaté stromoví, ne takové nemocné a zaprášené, jaké dřímalo v městských parcích. Náhle zmizelo město, ulice se přeměnily v rozkošné aleje i objevila se malá, líbezná loubí.

Anka vystoupila a spěchala do parku. Kráčela rychle, stále ku předu; bylo stále tišeji, umlkající městský šum zmíral v dálce a zde už vanul měkký, chladný větřík, zde to šeptalo a chvělo se kolkolem; zelené listí hovořilo, časem jím pohnul drobný, pestrý pták, jenž se zdvihl a uletěl.

„To je les,“ pomyslna si Anka a v prsou se jí něco šířilo, šířilo, že by byla hlasitě vykřikla! Slunce stálo vysoko a už se skoro sklánělo; světlo padalo listím na bílou, pískem posypanou cestu, pokrytou stíny,

jakoby koberci a krajkami. Cesta se brzo zdvíhala a úžila, stromoví se klonilo stále níže a blíže. Ance, uvyklé městskému šumu, zdálo se tu být ticho jako v kostele.

Štěstím, vonným vzduchem parku a dlouhou cestou byla už unavena. Tam daleko, za stromovím zasvítil bílý dům a Anka se tam vydala. Před domem stály lavice a stoly, sedělo zde ve stínu několik lidí a z domu vycházel právě sklepník nesa dvě sklenice napěněného piva. Anka, protože byla žízniva a unavena, usedla také ke stolu a sklepník jí přinesl pivo. Ptal se, chce-li čeho pojíst a Anka si připomenula, že má hlad. Poručila si chléb a sýr.

Když popila piva, zamžily se jí oči a vukolní svět zastřel stříbrný, lesknavý závoj; kamkoli pohlédla, všude to vzdáleně svítilo, jako od nějakých mlhavých hor. Bylo jí příjemně; líné tělo umdlelo, ani rukou nepohnula — jen rty se smály jako ve snách, rudé skvrny hořely na lících a oči byly široce rozevřeny, vlhké a mírné.

„Teď bych měla jít domů,“ si myslila, ale nepohnula se. Už bylo viděti, jak se slunce kloní níž, jak klesá podél domů, podél střechy, vzadu za listím od větve k větvi, až se opřelo o nízký, vzdálený pahorek.

Přišel sklepník, a Anka otevřela škatuli. V knížce byly už jen desítky i dala jednu sklepníkovi.

Točil jí v ruce a prohlížel Ance nedůvěřivě obličej i oděv.

„Cožpak nemáte drobných?“ ptal se.

„Ne, nemám,“ odpověděla Anka a pohlédla naň udiveně.

Odešel s desítkou do domu a Anka si myslila: „Vrátí se přece, nebo mi s ní uteče?“

Objevil se opět na prahu a s ním přišel tlustý hostinský. Tento si Anku prohlédl, pokrčil rameny, na to pokrčil jimi i sklepník a vrátil se k Ance; v ruce mu zvonily stříbrné koruny. Vypočítal peníze na stůl, Anka je vložila do škatule a vydala se na zpáteční cestu. Sklepník i hostinský stáli a hleděli za ní, dokud nezmizela v parku.

Ochladilo se, celá cesta byla už ve stínu. Anka spěchala, aby ji nepřekvapila tma. Jak ten den minul, jako ve snách; kmitl se kolem, slunečně veselý — a už se skláněla noc. — Kráčela rychle, chvílemi až utíkala, takže koruny ve škatuli poskakovaly. Nyní bylo v parku více lidí; přicházeli v párech, chodili zvolna mezi stromovím a tvář se klonila k tváři.

Město už hučelo z daleka, slyšela zvonění tramwayí a hrčení omnibusů. Aleje se rozevřely i rozsvítilo se; v městě ještě nenadešel soumrak.

Anka usedla do tramwaye. Nohy ji bolely a v hlavě bylo podivně; všechno se kývalo a houpalo; zahleděla-li se na veliký dům, počal se zvolna nahýbat, zatřásl

se konečně a zmizel v mlze. Proto se jí chtělo zavřít oči, lehnout a usnout.

Cesta byla u konce, a Anka vystoupila z vozu. Jízdu staly se nohy ještě neohebnějšími, šla těžce a vrážela škatulí do lidí. Nedávala pozor na ulice a tak pojednou ztratila v neznámé se končiny starého města, v úzké, temné ulice, kde měli židovští starožitníci svoje špinavé krámy.

Stanula a usmála se sama sobě i svojí únavě:

„To je od piva . . . Ale já jsem chtěla . . . chtěla jsem . . .“

Domyslíla náhle, rozhlédla se a pustila se rychlými kroky do veliké ulice, kde stály omnibusy, jezdící do předměstí. Než vstoupila do omnibusu, chodila ještě od krámu ke krámu, nakupovala krásné a dobré věci pro matku, bratra i sestry: koláče, dort, pro bratra dřevěného koně a píšťalku, pro matku krajkový šátek, pro sestry dvě pěkně lemovaných zástěr. Dívala se nepokojně, čelo jí zvráskovatělo: nemohla vymyslet nic pravého a přece tolik toho bylo. Stála na ulici a přemýšlela, co by koupila — všechno by koupila, ale všechno se nevejde do škatule. A rty jí překypovaly štěstím: jak se budou dívat a jak budou Anku obdivovat! . . . Navrch, na všechny dobré a krásné věci položila velikou kytici konvalinek.

Setmělo se úplně, už hořela světla v ulici. Anka stála a čekala na omnibus; brzy přijel, Anka vstoupila a omnibus drkotal k předměstí.

Sladký neklid klíčil Ance v srdci, když jela domů; přála si, aby matka, bratr i sestry seděli večer u stolu při světle a povídali. Anka by vypravovala a ještě pak, když by bratr už spal a i sestry už dřímaly, pak ještě šeptala by si Anka s matkou v posteli o krásných, krásných věcech, jež je čekají v budoucnosti. Potom by zvolna klesala těžká a zemdlená víčka, cosi sladkého a měkkého by uléhalo na ruce, na nohy, na celé tělo . . . pouze chvílemi ještě ospalé, sotva srozumitelné slůvko . . .

Anka zdřimla a při zastavení omnibusu byla by málem upadla. Narovnála se a rozhlédla. Byla už blízko domova. Vstala a vystoupila na ulici. Ještě malá zatáčka a tam už byla ta nudná, úzká ulička, kde bydlila.

Před domem stálo mnoho lidí. Anka si přispíšila, aby viděla, co se stalo, že stojí všichni před domem a rozmlouvají.

„Anka . . . tady je Anka! . . . Kde's chodilo, děvče?“

Všichni se kolem ní seskupili a hleděli jí do tváře.

„No, v městě jsem byla.“

Stěží se prodrala do chodby; před ní běžely některé ženy vzhůru po schodech a křičely:

„Anka . . . tady je Anka.“

A nahoře se ozvaly hlasy:

„Kde je Anka? . . . Anka! . . . Anka je tu.“

I neznáme mužské hlasy bylo slyšet:

„Děvče je tu.“

„Proč pak mne všichni tak očekávají?“ myslila si Anka, vystupujíc po příkrých schodech do třetího poschodí.

Obklopili ji, brali za ruce, nakláněli se k ní a všichni zároveň jí mluvili do tváře — sousedé, cizí ženské, vousatí mužové. Všichni stáli v polotmavé síňce a ještě přicházeli z bytů.

„Kde's bylo, děvče? Kudy's to chodilo?“

Paní Rieglová se přihnala, červená, tlustá, udýchaná.

„Kde máš peníze, peníze, peníze?“

Matka přišla za paní Rieglovou, bledá, hubená, ustrašená, s uplakanýma očima.

„Anko, kde máš peníze, peníze?“

Přišel velký strážník, vousatý, s lesklou čákou na hlavě.

„Kde máš peníze?“

A všichni vůkol křičeli nepřátelským hlasem:

„Kde máš peníze, peníze, peníze?“

Paní Rieglová jí vytrhla škatuli z ruky a běžela do světnice. Všichni šli za ní a táhli Anku s sebou. Na stole hořelo světlo. Poblíž dveří se tiskly ke zdi sestry a hleděli velikýma, plachýma očima; bratr se schoval mezi ně.

Paní Rieglová položila škatuli na stůl a všichni jej obstoupili. Strážník hleděl vážně a nevrle. Tu se rozlehl strašný křik a paní Rieglové zesinal obličej; rty se jí trásly, křičela chraptivě, bolestně, jako by jí řezali ránu.

Natáhla ruku a rozhazovala po světnici: koláče, dorty, zástěry, krajkový šátek . . . Anka stála vzadu a teď přiskočila:

„Nechte to . . . to je pro matku, pro Lojzku! . . .“

Paní ji chopila za vlasy a vyzdvihla ji. Matka se nepohnula, úplně bleďa opírala se o zeď; děti u dveří zaplakaly.

„Co jsem vám udělala?“ zakoktala Anka.

Přistoupil strážník.

„Utište se, milostpaní! . . . Plémě zlodějské! Ve jménu zákona se mnou!“

A vzal ji za ruku.

„Plémě zlodějské!“ ozvali se všichni okolostojící.

Rozhlédli se po matce, po dětech u dveří, po nuzném nábytku a myslili si:

„Zlodějská rodina.“

Paní Rieglová přepočítávala třesoucícma se rukama peníze.

„Dvacet korun utratila! Rodina zlodějská!“

A všichni opakovali:

„Dvacet korun! Rodina zlodějská.“

Ance se houpalo a blýskalo před očima, ničemu nerozuměla; stála uprostřed, malá, drobná, ustrašená, vlasy světlé jako obilí visely jí do čela a do obličeje.

„Co jsem vám udělala? Nechte mne! . . . Maminko! Přinesla jsem vám šátek.“

Matka se nepohnula, veliká bolest jí zadržovala ruce a ležela na jazyku.

Strážník uchoopil Anku a táhl ji za sebou.

„Jen se mnou, plémě zlodějské.“

Když byla mezi dveřmi, zavolala matka tiše na ni:

„Anko!“

A Anka zaplakala:

„Co jsem vám udělala? Proč mne taháte, když jsem vám nic neudělala?“

Paní Rieglová probrala vše, co bylo před tím vyházeno ze škatule, převázala škatuli řemenem a odešla. Odešli i druzí a sestupovali v dlouhé řadě za Ankou a strážníkem se schodů.

„Ještě by měli starou zatknout,“ poznamenal někdo.

Napadlo to i druhým a ženské křičely ostrým hlasem:

„Ještě starou by měli zatknout.“

Anka se stále omeškávala; bála se těch lidí, nevěděla, co chtějí a kam ji vedou: vtrhli do světnice a uchvátili ji. Bylo to jako ve zlých snech.

Tak kráčeli ulicí a množství rostlo. Lidé přistupovali, hleděli Ance do obličeje a posmívali se:

„Zlodějka, zlodějka! Tak mladá a už zlodějka!“

Odplivovali hnusem a byli by nejraději Ance do tváře plivali.

Děti skákaly kolem a křičely; chvílemi do Anky někdo vrazil.

„Vedou zlodějku! Zlodějka! Zlodějka!“

Strážník kráčel dlouhými, tvrdými kroky a držel Anku tak pevně za ruku, že jí to bolelo; kráčela rychle, ale klopýtala ustavičně a kdykoliv se jí kdo dotkl, zavrávala jako opilá.

„Opila se, zlodějka!“ zvolala vzadu paní Rieglová.

„Opilá je, zlodějka!“ volali všichni a stará, hubená ženská přistoupivši k Ance, přičichla jí k obličejí.

„Vždyť páchne vínem“, křikla.

„Tak mladá, ještě dítě a už krade a pije! Fuj!“

Došli ke strážnici. Lidé zůstali venku, vstoupila jen Anka, strážník, paní Rieglová a dvě se zavřely . . .

Tak počaly zlé, zlé sny, ze kterých se Anka už nikdy neprobudila. Vodili ji brzy sem, brzy tam, Anka nevěděla proč — tak jako chodí člověk ve snách podle příkazu neznámých lidí a jinak se ani pohnouti nemůže.

Ještě týž večer jí vyslychal veliký, černě oblečený člověk, co dělala celý den a kudy chodila. Anka vypravovala — a kolem se kmitl slunečný den, až jí v srdci zabořilo.

„Teď mne pusťte domů, když jsem vám už všechno řekla,“ povídala Anka.

Pán se na ni s hnusem podíval a zabručel:

„Zlodějka a ještě tak mladá!“

Vrtěl hlavou a také pán píšící za stolem hlavou zavrtěl a s hnusem se na ni díval.

Dovedli ji do veliké světnice, kdež byly ještě tři jiné ženské. Všechny tři byly ještě mladé a jen jedna byla panský oblečena. Mluvila protivným hlasem nesrozumitelná slova a hlasitě se smála. Ostatní mlčely a hleděly před sebe nespokojenýma, temnýma očima.

Nevšimavě pohlédly na Anku, ale ta panský oblečená k ní přistoupila a změřila ji od hlavy k patě, že Anku zamrazilo.

„Ty jsi začala mladá — cožpak je ti už čtrnáct let?“

„Čtrnáct a půl“, odvětila Anka plaše.

„A to já byla ještě pannou ve tvých letech!“ zasmála se ona a Anku opět zamrazilo.

„Proč mne sem dali?“ si myslila. „Co jsem jim udělala, že tak se mnou nakládají?“

„Pusťte mne domů, vždyť už je noc,“ řekla strážníkovi, který se objevil u dveří.

„Tam máš postel,“ odvětil a zamkl dvěře.

Anka ulehla a ihned usnula . . .

Dlouho jí nepustili domů, tak dlouho, že Ance sestárnul obličej a že byla podobna dvacetileté souchotinářce. Když stála před soudci, dívali se lidé na ni jako na odporného červa.

„Čtrnáct let a už krade a opíjí sel!“

Tlustý pán se zlatými brejlemi, červený, zlostný, stál za stolem a spílal Ance zlými slovy.

„Co jsem mu zlého udělala?“ myslila si a tak jí bylo smutno, že jí slzy kanuly po tvářích.

„Nikomu jsem nic zlého neudělala a sebrali mne a takhle se mnou zacházejí!“

Odsoudili ji na tři měsíce do vězení i odvedli ji do druhé místnosti, kde byly neznámé ženské; obličeje jejich byly škaredé a nepřívětivé.

Tři měsíce přemýšlela Anka úporně a nepřetržitě, takže ani spát nemohla.

„Co jsem jim udělala? Proč mne nepustí domů?“

Tři měsíce přemýšlela; ale nedomyslila se, že by byla někomu něco zlého učinila.

Vrátila se do předměstí, skryla se jako malomocná a ztratila se a zhynula . . .

SLEČNA.

I.

Je to tak obyčejná příhoda, že se až stydím; a ani ještě neskončila. Možná, že skončí dnešní noci, snad zítra, snad teprv až za rok — avšak ať kdykoli se odehraje ta poslední kapitola, odehraje se klidně a všedně, bez hlesu a beze stopy. Ulice zůstane zaprášená a dusná jako dříve, nízko nad šedými domy bude viset oblak továrního kouře — a v kouři i prachu bude se opakovati příhoda bez konce . . .

Loni v tuto dobu jsem potkal slečnu na ulici. Byl krásný den, květnová neděle. Šli jsme rychle; a když byly šedivé domy daleko za námi a nás pozdravil zelený háj, zaslíbená země, byli jsme oba veselí, vzali jsme se za ruce a smáli jsme se.

Slečna Tini byla malá, drobná a velmi něžná; dítě, ne žena; sotva že bylo znát na ručkách, na těch tenkých, ubohých, že neužila mladosti, sotva že chvílemi v plachém pohledu se objevila starost těžkého dělníka, sotva jen se náhle v chvějícím se hlase zjevila

poníženost sluhy, stojícího před svým pánem s očima k zemi upřenýma a s ruměncem na tváři.

Oblečena byla slečna Tini celá bíle, měla i bílý slaměný klobouk se širokými kraji a bílý slunečník. Pod kloboukem se docela schovala její drobná tvářička, byla až po krk ve stínu. Bylo mi stále divno, že se těch bílých, příliš něžných tváří nedotknul dusný, zaprášený vzduch továrny, že tupá starost docela nezamžila pohled těch hnědých očí a že usmívavé rty neposkvřnil hřích. Také dětské tělíčko bylo švižné a lehké, neshrbené: plece nepocítily břemene. Slečnou ji nazvali chudáci a otroci, mezi nimiž tak zázračně vzrostla, mezi nimi, shrbenými, životem k robotě a k smrti odsouzenými.

Na kraji lesa spatřila slečna motýle; byl to obyčejný bělásek, ale v naší ulici není motýlů, ani v továrně jich není; není tam také jasného nedělního slunce, ani vonné trávy. Zasmála se a náhle poskočila za motýlem — tam byla, uprostřed trávníku; ve vysoké trávě, velká, živá, bílá růže; klobouk se kolébal jako bílý motýl. Když se vrátila, byla horká v tváři a oči jí zázračně zářily.

Pak jsme usedli do trávy a dívali jsme se na město, jež leželo hluboko dole v prachu a černé mlze.

„Tady bych si postavila dům, na pokraji lesa!“
řekla slečna. „Tam na druhé straně, abych neviděla do města; abych nikam jinam neviděla, než do tohoto

zeleného údolí, na tyto bílé vsi . . . a na vysoké hory kolem dokola . . .“

A její pohled byl zamyšlený a stále tišší byl její hlas. —

„Dům by byl docela bílý, vzadu by stály vysoké smrky . . . černý les. A okna by byla zelená . . . a veliká veranda vpředu, červeně pomalovaná, otevřená na všechny strany . . . a pod verandou zahrada, prostranná zahrada; rostly by tam růže a mák . . . na verandě pletené židle . . . a tam by sedali večer, když by bylo tak chladno a ticho . . . i les by sotva dýchal a nebe by bylo rudé nad námi . . . a všichni by mlčeli.“

Její velké oči snily; hlava byla lehce nakloněna, ruce měla sepiaté v klíně. Náhle se však počaly ruce chvítí, zachvělo se celé drobné tělíčko — obličej ponořila do trávy a hlasitě zavzlykala.

„Tini!“

Když jsme se vraceli do města, byl její krok zaraženější, krk i tělo sehnutější, oči hleděly do země a byly uplakané.

II.

V masopustě jsem chodil divnými kraji, abych viděl, jak tančí lidé, kteří nikdy neužili radosti a kterým hledí z očí smrt.

Vstoupil jsem do nízké, zakouřené a špinavé krčmy, jež byla plna hlasitých, křiklavých a zpívajících

hostí. Také ženy zpívaly a křičely; byly oblečeny v pestré cáry; tváře byly zardělé a spocené, oči matné. Druhá jizba byla o několik schodů vyšší, byla okrášlena papírovými růžemi; valil se z ní hustý prach; tam bylo jeviště, tam se tančilo.

Všichni byli podivně rozčileni, opojeni a hluční — jako by stál za nimi, otroky, dozorce s bičem v ruce. Tak opojen a hlučný, v takové horečce by žil, kdyby byl z hrobu zavolán, aby žil pouze ještě jednu noc.

Z prachu a z tabákového kouře mne pozdravil tenký hlas.

„Pane!“

Zachvěl jsem se, když jsem spatřil její tvář. Byla tak horká a spocená jako ostatní; její oči matně se leskly a na bílé bluze byly znát stopy spocených špinavých rukou; účes jejích světle plavých vlasů byl příliš vysoký a zdálo se mi, že velké červené korály poskvřňují bělost jejího hrdla. Podala mi obě ruce a pozdravila mne veselým smíchem.

„Tam je můj ženich, hleď!“

Byl to mladý dělník. I on byl rozehřátý, všecek neklidný a mnoho pil.

„Rychle, Tini!“

Vzal ji pod paži i spěchali v rozpálený prach. Tam zazněla hudba, hlučná a surová, jako na jarmarce.

Páry se tlačily po schodech do horké jizby, okrášlené papírovými růžemi.

Když se vrátili, byli oba podivně vzrušeni; těžce a rychle dýchali, oči jim zářily jako z rudé mlhy.

Slečna Tini si urovnala účes, jenž se pošinul stranou do čela; pak pila. Díval jsem se na její líce, díval jsem se na její obličej; byl tak něžný, tak neposkvřený jako z jara.

„Za čtrnáct dní budu mít svatbu,“ vypravovala horlivým, neklidným hlasem; položila mi ruku na rameno a hleděla mi do očí. „Za čtrnáct dní nebo za tři neděle. Nemáme ještě všechno . . . ale mnoho nebude potřeba . . . mne má tak rád a také já ho mám ráda. Budeme krásně živi . . .“

Pohlédl jsem jí upřeně do obličej, abych viděl, zdali věří svým slovům a své naději. A zdá se mi, že věřila.

„S počátku budeme bydlet v kabinetu, vždyť jsme sami — a malí jsme oba. Teď mnoho nevydělá — není práce . . . ale později . . . možná, že půjdeme do Německa oba . . . tam je lepší výdělek. Nebudeme mít žádných zlých starostí . . . budeme se držet za ruce a nebudeme se bát. Proč bychom se báli? . . . A svatba bude pěkná . . . pojedeme oba . . . a také tebe pozveme . . . Mně se to zdá tak pěkné, jako bych se vypravovala daleko, tam k lesu, do toho bílého domu se zlatými okny a s červenou verandou a s tou velkou zahradou . . . Jen ještě čtrnáct dní, nebo jen tři neděle ještě . . .“

Náhle vyrazil z kouře hluk a křik; židle zarachotily, sklenice zazvonily o zem, ženy křičely.

„To k vůli té ženské tam, k vůli té červené, která utíká!“ vzkřikl ženich.

Slečna se nás zachytila oběma rukama.

„Na ulici, na ulici!“

Držela se nás pevně, neohlížela se, běžela drobnými kroky, všecka udýchána, chvějící se. Před nám ve tmě zmizel chvatný stín.

„Proč se bojíš? Kam běžíš?“ tázal se ženich udiveně a mrzutě. „Ne k vůli tobě, to k vůli té poběhlici vyskočili!“

Tini se však neohlédla a nevrátila se; cítil jsem, jak se její ruka třásla, jak se hrůzou chvělo celé její drobné tělo.

„Bojím se!“ řekla tiše, že jsem ji sotva slyšel.

„Co by ti udělali? Kdo by se tebe dotknul?“ zvolal ženich.

„Těch ne, těch ne! Těch se nebojím!“

Cítil jsem její chvějící se ruku a pochopil jsem její strach, i mně bylo těžko u srdce.

III.

Večer přišla k nám, ke mně a k mojí nevěstě. Zahalena byla v dlouhý šedivý šátek; velmi bílý a drobný byl její obličej pod šátkem; zdálo se mi, že se

trochu spadl. Ve vlasech měla krásnou bílou růži. Byla dětštější a něžnější, než kdy dříve, jen rty se tak vesele nesmály.

„Zítřa máme svatbu!“ řekla tiše a hleděla do země. Oba jsme se podivili, moje nevěsta i já.

„Nic jsi neříkala, nepozvala jsi!“

Zdálo se mi, že se lehce zachvěla bílá ruka, která svítila z pod šátku.

„Jak bych zvala? Zítřa časně ráno bude svatba.“

Chtěla mluvit dále, umlkla však náhle a lehká červeň se objevila na jejích tvářích.

„Časně ráno?“

„V šest už půjdeme, bude ještě tma . . .“

Svĕsila hlavu.

„Ale nerada bych šla v tmavých šatech . . . nerada bych šla v pracovním obleku . . . třeba že bude tma a nebude lidí na ulici . . .“

A podívala se tak tiše velikýma očima jako dítě, které očima prosí, protože si netroufá poprosit slovem.

„Moje blůza by ti byla velká, Tini, a také moje suknĕ by ti nepadla!“ řekla moje nevěsta.

Slečna se zardĕla a chvatně ustala; oči jí studem zaslzely.

„Ne . . . proč by byla velká . . . časnĕ z rána?“

A pak mluvila velmi rychle, dívala se na mne, dívala se na ni, stále se více zardĕvala a její oči se stále více zalĕvaly.

„Jen na hodinu, vždyť bude všechno rychle ukončeno . . . Půjdemě pěšky . . . když ještě nebude tolik lidí na ulici . . . Tak se to stalo, ani jsme sami nevěděli, jak — najednou žádná práce, ani on, ani já. Jako by se zavřely a zamkly všechny dveře a stojíme a hledíme, kam bychom šli . . . Ale brzo bude lépe — zítra půjde, hned po svatbě, a myslí, že pochodí; slíbili to. Proč by nedostal práci, když je dobrý dělník a mlád? A hodný je . . . nic nechce říci, jak je mu zle k vůli mně . . . směje se a hvízdá, já mu však vidím na tváři, že by raději plakal. Jen proto se směje, aby ještě také mně nebylo zle . . . a tak se smějí i já, aby neviděl . . . Chléb máme, také střechu nad hlavou . . . není třeba, abychom hryzli kámen a leželi pod mostem — proč bychom plakali?“

Prsa se zvedala, hlas se jí třásl, mluvila úryvkovitě a stále tišeji.

„I jiným se vedlo špatně a neplakali a nestěžovali si . . . a nám se nevede špatně . . . to jen teď se to tak divně přihodilo . . .“

Moje nevěsta šla, otevřela skříň, přinesla svůj bílý oblek a přinesla také svůj bílý klobouk se závojem. Slečna Tini se ihned oblékla a skutečně jí byla blůza příliš velká a také sukně byla dlouhá; pod širokým kloboukem se drobná slečna schovala jako pod slunečníkem. Byla podobna dítěti, jež se vystrojí oblekem své matky a chodí po pokoji dlouhými kroky a se vztyčenou hlavou.

Stála před zrcadlem všecka plachá a zahanbená a rty se jí křivily k pláči.

Jen kdyby rukávy nebyly příliš dlouhé . . .“

Náhle si zakryla obličej a slzy jí tekly z pod dlaní.

„Rukávy můžeš opravit.“

„Mohu?“

„Také sukni v pase!“

Když se svlékala, skanula slza na bílou blusu.

„Vezmu to . . . jen na hodinu . . . nechtěla bych jít v obnošených šatech, v tmavých, jako hříšnice . . . A já si myslila . . . ó docela jinak jsem si to myslila.“

Povstala v srdci skrytá dětská naděje a zavolala plna bolesti.

„Viš, proč . . . proč jsem se tak velice ulekala tenkrát v krčmě? Ne těch lidí, těch jsem se neulekla; ani těch pěstí . . . Bála jsem se jako v noci, když se vzbudím a jsem sama a zdá se mi, že někdo z kouta se na mne dívá . . . A jak se teď stále bojím . . . stále! Nechci mu toho říci . . . byl by smuten . . . a nikomu. Když jsem byla malá, ztratila jsem se, byla jsem sama na ulici a děsila jsem se . . . Tak se i teď děším a nevím proč . . .“

Odešla, pohlédli jsme na sebe a bylo nám teskno.

IV.

Teď, po dlouhé době jsem se vrátil z vlasti; a tak jsem se cítil první den osamělým jako nikdy, taková

podivná hořkost byla v mém srdci, jaké jsem nikdy neznal. Pochopil jsem náhle všechnu hrůzu té šumné, neklidné samoty . . . Tam, doma, v těch zelených tichých krajích jde život jako selská koleska; koník dřímá, vozka se ohlíží, pustí se časem do opilého chodce, který se klátí prostředkem cesty; otáčí se na tu stranu, na onu, jak se mu uzdá, a nepřejede nikoho; stane-li se však neštěstí, jehož nás bůh ochraňuj — oj, oči strnou, křik a pláč, život sám se zastaví a svalí se s kolesky smuten a zahanben . . . Zde v těchto prašných ulicích, pod tímto šedým nebem, zde jezdí život jako železný vůz. Černý vozka se neohlíží nikam; silná kola rachotí množstvím; na ulici leží těla nahromaděná křížem krážem; nikdo si jich nevšimne, nikdo se za ně nepomodlí. Uvadla tiše, jako tráva pod sluncem . .

Díval jsem se z okna chodby na pustý dvůr, kde si hrály špinavé souchotinářské děti. A když jsem pohlédl na sousední dům, na tu dlouhou řadu tmavých, hadry zastřených oken, ztrnul jsem a ulekl se.

„Slečna!“

Pohnula se, podívala se velkýma, užaslýma očima; zdá se mi, že mne nepoznala. Vešel jsem do své jizby, vzal klobouk a krásnou červenou růži z vázy a vydal jsem se k ní.

Vešel jsem do kabinetu, který byl velmi dlouhý, avšak tak úzký, že nebylo možno roztáhnouti rukou a

že bylo stěží místo pro židli vedle postele, stojící těsně u zdi.

Slečna Tini seděla za stolem u okna a nevstala, když jsem otevřel dvéře, jen se usmála.

„Slečno Tino, tu růži jsem ti přinesl s cesty.“

Vzala růži a položila ji na stůl; i poznal jsem, že její srdce osiřelo a že bylo už plné poznání. Neboť dříve by se byla vesele zasmála, byla by si vetkla růži do vlasů, nebo by si ji byla připiala na ňadra.

„Tam!“ řekla.

Na posteli leželo dítě v plenkách; tvářičku mělo červenou, drobnou, skrčenou a čelo plné vrásek. V jejích očích, v jejím hlase bylo tolik hluboké, vším myšlením a vším citem vládnoucí lásky plné strachu i naděje, že jsem se zachvěl; neboť jen ze srdce, které okusilo utrpení a které se děsí příštích dní, vzroste taková láska.

„Ještě nenašel práci!“ vypravovala. „Včera odešel a dosud se nevrátil; myslím, že se vrátí dnešní noci.“

Mluvila zvolna a hleděla do země.

„Půjdeme asi do Německa... ale teď ještě nemůžeme... Teta mu zemřela... možná, že to bude dvacet zlatých, nebo ještě víc... Ptal se, ale dosud nic nevěděli... ale brzo, snad už zítra, nebo aspoň tento týden...“

Svěsila hlavu a hrála si se zástěrou; její ruka byla ještě tenčí a něžnější, zcela dětská.

„Ani já jsem neměla práci . . . byla jsem nemocna, — vždyť vidíš. Šla jsem včera, ale řekli mi, že ještě nejsem zdráva . . . já však jsem zdráva, hleď!“

Pohlédl jsem stranou, na postel, kde leželo dítě, a nemohl jsem promluvit.

„Nevím, proč se včera nevrátil . . . čekala jsem ho dlouho do noci, ale nespítila jsem . . . i dnes budu čekat . . .“

A náhle se usmála.

„Hleď, tam jsem mu připravila . . . když pije doušek kořalky, je hned jiný; oči se mu zalesknou a jeho slova jsou veselá . . . hned vidíme, že jsou všude dvěře dokořán otevřeny a že je to jen teď tak smutné a že to bude jednou zcela jiné . . .“

Pohlédla mi do tváře takovýma velkýma, prosebnýma očima, že jsem slyšel její srdce:

„Řekni ještě ty, že bude jinak! I když snad nebude, jen řekni, že bude jinak!“

Mlčel jsem a když se naše pohledy setkaly, pohlédli jsme oba stranou.

„A jak to skončí, Tini?“ zeptal jsem se jí.

Vztáhla ruku jako ve velikém strachu a vzkřikla:

„Proč se tak ptáš? Proč se tak ptáš?“

Tehdy jsem cítil, že tušila cosi přes všechno přemýšlení a přes všechny naděje . . .

Na schodech jsem potkal jeho; byl zablácen a bez klobouku; vrávorál, padal a nepoznal mne.

V.

Jak skončí ta příhoda? Kdy se dovrší? Snad už včera v noci, snad této noci, snad až za rok. Stává se, že je utrpení zdlouhavé a že nepřejde srdce takovou silou, aby hned vykrvácelo; ale dotyká se ho zvolna, jakoby z pouhé lehkomyšlnosti a rozpustilosti: rok za rokem drží dlaně nastaveny pod srdcem a krůpěje do nich padají ustavičně, krásné rudé krůpěje, dokud nejsou dlaně plny; časem se rána náhle sama sebou rozšíří a celé horké srdce spadne do nastavených dlaní.

Tak se také nedávno přihodilo, že se zabila osmdesátiletá žena, která trpěla odjakživa beze slov a bez výčitek . . .

JAKUBŮV ZLOČIN.

Z oněch krajů, kam nesvítí slunce, odešel Jakub, aby se oběsil. Bylo to v době, kdy stroje mlčely, kdy prach pokrýval silná kola a na tisíc dělníků bloudilo za bílého dne zaprášenými předměstskými ulicemi.

V průjezdě ho potkal Jan Krejčí. Byli oba souchoťináři, Jakub i Jan.

„Kam, Jakube?“

„Udělat konec!“

„Byl by už čas, byl by čas! Já půjdu zítra, myslím, neulehnu-li ještě tuto noc . . . rád bych ještě dodělal ten kabát.“

„S bohem tedy.“

„S bohem a odpusť mi, ublížil-li jsem ti někdy.“

Ani na sebe nepohlédli, ani si ruku nepodali, a Jakub šel. —

Smrákalo se, ulice byla živá. Jakub se rozhlédl po tmavých domech podobných nemocnicím a žalářům, po souchoťinářských obličejích a v jeho srdci byla myšlenka smutnější než smrt.

„Kolik je vás teď, moji bratři v Kristu a v utrpení, kteří jdete se mnou? Jde průvod, dlouhý průvod, že ho člověk nepřehlédne. Od východu k západu se táhne černý průvod nešťastných a ponížených... kloní hlavy, temena mají popelem posypána, okolo krku visí provaz...“

I napadlo Jakubovi v této poslední hodině, že je svět veliký a širý a že jsou snad kraje, kudy se netáhne černý průvod, kam svítí slunce, že se obráží záře v očích.

„Podívám se na ty kraje, než umru, podívám se, zdali skutečně svítí slunce... vždyť dávají zločinci viržinku, než ho připraví o život. I já vykouřím viržinku!“

Vyšel z pustých ulic do široké třídy. Hořela tam jasná světla, jasné byly tváře a oči se smály.

Jakubovi bylo do smíchu.

„Hle... měl jsem hlad, prosil jsem o chléb a dali mi kámen, prosil jsem o rybu, dali mi zmiji, prosil jsem o vejce a dali mi štíra... A teď, když už budu skoro na věky syt, teď mi ukazují žlutý koláč. Po celý dlouhý život člověk hádá: je na světě kraj, kam svítí slunce? Samá tma, samý nevlídný soumrak... A když se oči zavírají, aby unaveny usnuly, náhle zasvitne slunce! Dlouhá leta je člověk zavřen v žaláři, touží po zelené louce — a když jsou nohy slabé, když je tělo nemocné a odpnočiku žádostivé, ne svobody, otevrou se zbytečně dveře...“

Jakubovi bylo do smíchu i zasmál se nahlas, až se ohlédlí panské obličej.

Tu přistoupil k němu krásný pán v dlouhém černém kabátě s černým kloboukem na hlavě, světlé rukavičky na tenkých rukou. Na zardělé tváři a matně veselých očích bylo znát, že večerel.

„Podle smíchu jsem tě poznal, Jakube. Tak jsi se smával, když jsi byl dítětem.“

Jakub se zasmál ještě hlasitěji.

„Kdybys věděl, ty krásný pane, příteli můj, jak jsi to dobře řekl, smál bys se se mnou . . . Věc je totiž taková a správně ti ji vyjevím: smál jsem se naposled před patnácti lety; je tomu právě patnáct let, ani více, ani méně . . . Pěkné děvče v krátké sukni šlo po ulici, ohlédlo se bůhví kam, zakoplo o slunečník a upadlo — tenkrát jsem se zasmál, až to hlaholilo; děvče ke mně přistoupilo se zardělou tváří a slzavýma očima a obdařilo mne křesťanským políčkem; pět let na to se stala mou ženou; teď má souchotiny a brzo zemře . . . No, co s tím? Kdybys mne byl potkal včera, nebyl bys mne poznal, protože včera jsem se ještě nesmál. Dnes je to jiná věc, dnes už se mohu smát, naložil jsem na ostatní své starosti, v kapse mám knoflík, zítra dá bůh . . . Co myslíš, kam jsem se teď vydal?“

„Zdá se mi Jakube, že jsi opilý.“

„Také opilý jsem nebyl už patnáct let; ani vínem ani kořalkou; ale rozmysli si to trochu, pověz těm,

kteří zkracují vínu právo i čest: byl jsem opilý každý večer vším zlem. Mám jen tři děti, ale protože byly lačny a protože plakaly, viděl jsem jich šest; neokusil jsem však ani kapky, ale před očima se mi všechno kývalo a měl jsem těžký jazyk; ani z dálky jsem nespatriil kořalky, ale nohy se mi pletly . . . S bohem, příteli!“

„Kam?“

„Je už tma, spěchám, neuvídím ani na větev.“
Pán ho vzal za ruku.

„Mluvil jsi pravdu, Jakube, nelhal jsi. Byl jsi opilý vším zlem a ne vínem; páchneš hladem, ne kořalkou. Já však jsem opilý vínem, neboť jinak bych tě byl nepoznal a do konce bych tě nebyl oslovil v této třídě mezi těmito slušnými lidmi . . . Postůj trochu a poslyš: máš-li opravdu tak na spěch s tím oběšením, pojď se mnou a půjdeš na věčnost jako jde starosvat na veselou svatbu. Ne v pláči, ne se vzdechy — v smíchu a plesu má člověk přestoupiti práh!“

Tak šli a došli do hospody krásnější než kostel.

„Pij, Jakube!“

Jakub pil. Jeho myšlenky, dřív líné a mdlé, tupě a opile dřímající za pecí, náhle se probudily, prohlédly a podivily se. Hlava byla těžká, klonila se ke stolu, myšlenky však poletovaly jako motýli, odlétaly bůhví kam.

„Bylo krásně kdysi, příteli . . . jak dlouho je tomu? Patnáct let, zdá se mi. Stáli jsme tam, hoši

bez myšlenek a bez budoucnosti: ty jsi šel na pravo, já na levo; ty jsi dosáhl černého kabátu, já černé košile; mě zapráhli do těžkého vozu, ty jsi do něho usedl . . . Kdo by si stýskal, proč by si stýskal? Řemen je jen jeden, bič jen jeden; bylo by směšno, kdyby vozka táhl a běžel, a kůň aby švihal . . . Drahá duše, tys vozka a já jsem kůň, kterému na stará leta nohy vypověděly službu.“

Jakub vypil jen sklenici vína a oči se mu náhle zbystrily, viděl dále a hlouběji než kdy dříve. Avšak to, co viděl, bylo tak divně neklidné, hýbalo se to a kolébalo, odskakovalo a padalo, ustavičně se to měnilo. Jeho jazyk už nebyl těžký, mluvil však horlivě a neobratně; myšlenky nebyly dokončené, věty nebyly celistvé, byly uprostřed přerušeny a ukvapené.

„Tak, panský příteli: pět let na to se stala mou ženou. Hezká byla a měla mne ráda; teď už není hezká a také mne, myslím, už ani ráda nemá . . . proč mne nemá ráda, to záhy, milý pane, poznáš . . . Byl jsi někdy v krajích, kde byl kdysi můj domov? Těžká mlha tam visí pod oblohou, až na cestu, až k zemi; tváře, těla prorývají tuto mlhu a mlha zalézá pod šat, řeže do tváří, vdychuje se do plic, do krve, do mozku. . . a hled, náhle jsou tváře vpadlé, oči leží v hlubokých jamách, tělo se kloní, nohy ztrácejí vládu . . . Nechoď tam, nejsou tam ani hezká děvčata — příliš záhy stárnou, příliš záhy umírají . . . No, co bys tam dělal? . . . Byli jsme ještě mladí, když jsme se vzali — ona sedm-

náct, já dvacet. Svatbu jsme měli časně z rána, protože jsme šli pěšky do kostela; neměla ani klobouk ani světlé šaty; vypůjčila si je od přítelkyň . . . na sukni padla při obědě kapka červeného vína i musili jsme zaplatit zlatku; myslím, že to bylo mnoho . . . Odpoledne po svatbě jsem šel do továrny a ona šila . . . Takhle, můj panský příteli, to pak bylo po deset let; já chodil do továrny, ona šila. Deset let . . . to je takové obyčejné, prázdné slovo, je to jako bych řekl, na příklad, deset doušků vína . . . tobě uplynula a sotva se ti to pozná na knírech, sotva na zralých očích . . . tobě je to veselá chvílka, pro mne utrpení a hrůza bez ustání.“

Pan přítel naléval; díval se na souchotinářského oběšence zvědavým, trochu užaslým pohledem; chvílemi se ohlédl na děvčata sedící u sousedního stolu a neposlouchal tuze pozorně. Příjemná vůně vína mu ulehla na myšlenky, které byly sladké a toužebné.

„Poslyš krásný pane . . . nebo raději vůbec neposlouchej. Což pak vypravuji tobě? Sobě to vypravuji. Odsouzený zločinec také nesmí mluvit v poslední hodině . . . jen s plešatým zpovědníkem; já nepotřebuji zpovědníka . . . Byli jsme oba hezcí a mladí a měli jsme se rádi; pak si prohlédneme za deset let tváří v tvář: o Maro, Mašo, Marušo, jsi to ty? Což to jsou tvoje jasné oči, což je to tvá sametová tvář, což jsou to tvé rty? . . . O jářku, Jakube, jsi to ty? Což to je tvůj veselý obličej, je to tvůj mužný

smích? No, bůhví a tak jsme byli oba nemocní . . . A když jsme byli oba znaveni a nemocni, objevil se nám život. A jakmile se objevil, zmizela z něho všechna síla i radost z ní . . . Náhle jako by se vše sřítlo a všechno převrátilo před námi. — A láska, — kde byla? A mládí — kde bylo? Dívali jsme se na sebe jinýma očima, jiným hlasem jsme spolu mluvili, jinými slovy . . . Dříve se stávalo, že jsem seděl na zemi a mazlil se se svým chlapečkem kudrnáčkem. Kdybys ho viděl, příteli! Také on půjde jednou — co je spravedlnost, příteli? Umyje si ruce: i on půjde jednou tou cestou, kterou jdu dnes já! Jednou náhle zaplakal; spal klidně — ulekne se však náhle, otevře oči a zapláče . . . Co to tehdy zatusil, nebožáček kudrnáček? . . . No, teď už si s ním nehraji na zemi a nehoupám ho na kolenou. Považ ten div: bojím se dítěte, bojím se jeho očí, pohlédnu na něho, otřesu se a uteču . . .“

„Ale co, u čerta! . . . podivil se a rozzlobil se pán. Což tě vyhnali z továrny? Pij, příteli, a mluv křesťansky!“

„Vyhnali? No, zavřeli vrata a bylo to! Teď jdeme svou cestou, jak nám bůh přikázal! Kolik jich včera odešlo? Sedm, se mi zdá: tři se oběsili, dva se utopili, jeden zabil ženu, děti a sebe — ten byl nejsvědomitější a nejpevnější — poslední šel, oloupil na silnici bohatého strašpytla, smál se a nechal se zavřít; ten byl rozumný, velmi rozumný a vychytralý: teď ho

nevyženou, teď mu neprásknou dveřmi před nosem! . . . Příčina: nešťastná láska! Kdyby bylo po tvém, všeli by se, topili, vraždili děti a loupili na silnici jen z nešťastné lásky; o třech z těchto sedmi dokonce psali: nešťastná láska, žárlivost, to a ono, tak a tak . . . Já ti však povídám, příteli, a přísahám: znal jsem člověka, velkého kuřáka, který se utopil proto, že nenašel na žádných schodech a v žádném průjezdě ani toho nejneopatrnějšího zbytku; nikdy jsem však neslyšel z poctivých úst a také bych nikdy neuvěřil, že se někdo utopil z nešťastné lásky . . . Hleď, mám ženu a — povážím-li to od srdce a řeknu-li to bez přetvářky — mám ji rád, třeba že je teď souchotinářka, protivná a hubená. Mám ji rád a dívám se, odsouzenec, jak přede mnou umírá. Jednou se podívala na dítě, jež vzlykalo v koutě bez hlasu, jako vzlykají starci; a tenkrát jsem uzřel, jak přeletěl stín její tvář — a hleď, ten stín tam zůstal a byl stála temnější. A já, který ji mám rád, Maru, jsem k ní nepřistoupil a nepohládl ji po celé té nemocné tváři, nýbrž zachvěl jsem se zlobou, vzal jsem klobouk a beze slova jsem odešel. Tak jsem učinil i dnes, když jsem uviděl na posteli její kapesník; byla na něm krev . . . vzal jsem klobouk, odešel jsem beze slova, neohlédl jsem se ani na ni, ani na kudrnáčka, ani na ubohé holčičky, které budou jednou na ulici prodány, duše nevinné, oklamané už v matčině těle . . . I odešel jsem — není to nešťastná láska?“

Pán se nudil, avšak také něco jako soucit se hnulo v jeho srdci. Jel kdysi pustou silnicí a slyšel zbloudilého psa výti hladem. Takový soucit se pohnul v jeho srdci.

„Pij a jez!“

Jakub se rozhlédl po stolech a spatřil žlutý bochánek.

„Co je to tam?“

„Bochánek je to což jsi dosud nikdy . . . ?
Přineste to sem!“

Jakub obemknul bochánek oběma rukama jako dítě mísu.

„Co myslíš,“ řekl s úsměvem, „kolik by stál tenhle bochánek, celý a kulatý, nerozkrájený, tak jak je?“

„Pět zlatých, myslím,“ odpověděl pán a také se usmál. V hostinci jsou takové věci drahé.“

Jakub držel bochánek v objetí a usmíval se tiše chvějícími se rty.

„Co by řekl kudrnáček, kdyby tak najednou spatřil, tam na stole . . . zaštkal by chudinka a netroufal by si . . . Odneste to! . . . Kolik jsi řekl? Pět zlatých? Hleď, příteli, vyšel jsem si dnes najít si větev. A nebyl bych si ani vyšel, kdybych byl měl zlatku v hrsti; možná i jen korunu. Bylo by to na večeři, také zítra na oběd — a co vše se může státi mezi večeří a obědem! Snad by byl přišel anděl s nebe — stalo se to — písmo o tom vypravuje. Nebo by snad přišel šlechetný člověk — což není na světě šlechetných lidí?“

Dějiny to přísahají! Nebo by se dokonce stal zázrak a prodal bych mezi večeří a obědem ještě tu trošku krve, jež mi zbyla v rukou . . . Jediný zlatník, ne pět! Tamhle leží — přístup a vezmi! — leží tam pět zlatých: pěkná vypečená kůrka, posypaná mandlemi, pěkná žlutá střídka plná hrozinek! . . . Co je to spravedlnost, příteli?“

Pán se usmál, ale jeho úsměv nebyl ani veselý ani vlídný.

„Nevytvořil jsem já spravedlnosti ani zákonů! . . . Příteli, což už nevíš, co jsem ti řekl: myslíš, že je nutno odebrati se na věčnost, odeber se tam jako starosvat a nedělej kyselý obličej a také nevypravuj smutných příhod! . . . Chci ti ukázat veselé končiny, pojď se mnou!“

Dopili a šli.

Přišli do velké dvorany, podivuhodně osvětlené. Byla sto kroků dlouhá, sto kroků široká. Panská společnost, všecka bílá a světle barevná seděla u prostřených stolů, dívala se vznešeně s galerií, z pozlacených rámu. Zvedla se opona, zazněla veselá hudba ukrytá před jevištěm, na jevišti zatančily dívčiny v krátkých sukních, blýskavých jako hvězdy, obnažené až po ramena, hluboko k nadržům, čarokrásné.

Usedli a pán objednal drahé víno. Se všech stran pohlížely udivené obličejy na Jakubův záplatovaný kabát, na jeho špinavou košili a jeho obličej oběšence.

„Odkud jsi? Z které hvězdy?“

Když Jakub naléval, třásla se mu ruka; když se rozhlížel, kývala se světla a když poslouchal nerozuměl hlasům.

„Jak se ti to líbí?“ smál se pán.

„Kde to je? Kde to jsme?“ koktal Jakub.

A pán se usmál ještě hlasitěji.

„Což jsi tu ještě nikdy nebyl?“

Jakub se jen podíval mdlými, tiše udivenými zraky.

„Nepij, Jakube, nepij tak mnoho, sic neuvidíš na větev.

Pán se smál a byl stále lépe naladěn.

„Podívej se na tuto ženskou, Jakube! Co myslíš, má souchotiny, nebo ne?“

Hluboce obnažená, drzá a hezká žena šla kolem; nabízela červené karafiáty a bujně rozkvetlé žluté růže.

Jakub se díval; v jeho očích byl strach i hnus.

„Co stojí ta ženská?“ zakoktal. Pán se hlučně zasmál.

„Mysli na větev, Jakube, na větev, ne na ženské . . . To není pět zlatých, jako za bochánek . . . to je celé jmění! Pracuj celý rok, nic nejez a nepij a dobudeš políbení z těchto úst, které se ti teď tak pohrdavě usmívají!“

Jakub se naklonil přes stůl a díval se ostře i plaše.

„Co se to tam děje?“

Drzá hezká žena nabízela růži starému plešatému, žlutému pánovi. Jakub chopil panského přítele za rameno, podíval se na něj a přitiskl ukazováček na rty.

„Kolik?“ zeptal se žlutý pán.

„Jeden zlatý!“ sladce se zasmála slečna s nahou hrudí.

Pán položil zlatník na stůl, vzal růži a ani k ní nepřivoněl.

„Jeden zlatý!“ vykřikl Jakub.

„Nebláznil! Proč by nezaplatil zlatku?“

Jakub vyprázdnil jedním douškem sklenici a tváře mu zčervenaly.

„Rozuměl jsi? Jeden zlatý! Víš co to je: jeden zlatý?“

„Už jsi to říkal, Jakube. Dívej se na jeviště.“

„Ne... tam se podívej, tam se dívej, co se tam děje!...“

Jakub se vztyčil na židli, opřel se oběma rukama o stůl; tváře měl vpadlejší než obvykle a z hlubokých jam blýskaly oči.

Onen plešatý, žlutý pán vzal zlatkovou růži do palce a ukazováčku, zamával dvakrát rukou a růže letěla dvoranou v onu stranu, kde sedělo mladé černé děvče, v bílé bluze, s mohutným účesem. Růže padla na zem, přišel sklepník a pošlapal ji.

„Zločinče! Zločinče!“ vzkřikl Jakub a vyskočil.

„Zločinče!“

V okamžiku stál vedle pána žlutého, stiskl mu hrdlo oběma kostnatýma rukama, takže pán vyvalil oči a klesl.

„Zločinče! Víš, co to je? Víš co je to zlatka?“

Žlutému pánu se objevila na rtech pěna a tváře zesinaly. Panský přítel Jakubův se chvěl, rozhlížel se, skryl se a utekl.

Pak přišli, spoutali opilého zločince a vedli ho; holemi a slunečníky ho bili po rozcuhané hlavě a po shrbených plecích . . .

To byl Jakubův zločin.

POLYKART.

I.

Farář se probudil, a těžká múra se mu svalila s prsou. Pozvedl se na posteli, opřel se loktem o podušku a přemýšlel.

Byly to nepříjemné sny: na prsou mu seděl neznámý člověk, šklebil se mu široce do obličeje a pomžikával zlomyslnýma očima.

„Kdo to byl?“ přemýšlel farář. Obličej byl zcela neznámý, zdálo se mu však, že jej kdysi viděl, snad jen ve snách, před dávným časem . . . Neznámý, ať už jsi kdokoli: bylo to neslušné, že jsi přišel v tuto klidnou hodinu, o půlnoci, a posadil jsi se široce na unavená prsa! . . .

Faráři bylo nevolno; sáhl po sklenici a smočil rty. Ještě držel sklenici v natažené ruce, když se zachvěl od hlavy k patě, napolo strachem, napolo zimou. Okno bylo otevřeno, a faráři se zazdálo, že slyší na dvoře kroky.

„Kdo tu chodí v této pozdní hodině? Tichými kroky, bez hlasu, jako obezřelý zloděj?“

Třebaže mu bylo chladno, zdvihl se namáhavě s postele a odešel k oknu.

Byla krásná noc. Bílý svit měsíce byl rozlit po dvoře, rozléval se široce po celém svatoflorijanském údolí. Tiše, trochu vrávoravě chodil po dvoře člověk, bloudil za ním dlouhý stín.

„Kdo jsi? Odkud přicházíš?“ zavolal farář.

Člověk se ani neohlédl; obracel se v pravo, obracel se v levo, patrně něco hledal.

Farář se rozhněval.

„Nestydíš se, opilče, potloukat se tak pozdě tímto tichým krajem a lekat slušné lidi?“

Neodpověděl, ani rukou nepohnul. Kolébal se zvolna kolem světlé zdi, jeho dlouhý stín se vztyčil a vytáhl se vysoko až k barevnému oknu; kolébal se stále dál od okna k oknu, konečně náhle zhasl, pohltit jej svit měsíční. Tam kdesi, v temnotě, zaskříply dveře.

Farář potřásl hlavou.

„Tak se plíží zloději, nevěřící, těmito bezbožnými končinami!“

Pak se vrátil do postele, jen ještě jednou vzdychl a ihned usnul.

Sotva zavřel oči — člověk by myslil, že uplynula jediná minuta — vzbudil se, a byl den. Oknem ve-sele svítilo slunce, velké a krásné podzimní slunce. Zazněl zvon, a píseň jeho byla podivně teskná; bůhví, kde umíral zemdlený poutník.

Farář se zvolna oblékal, přemýšlel a modlil se. Náhle si vzpomněl na nepříjemné sny a trpká nevole mu zasáhla v srdce. Přistoupil k oknu; teplé, čisté světlo se lilo jabloněmi v zahradě, dvůr byl dosud ve stínu.

Čeledín dole bouchl dveřmi a šel zívaje línými kroky přes dvůr.

„Mícho!“ zavolal farář. „Mícho, pověz mi, ne-slyšel jsi nic v noci?“

„Co bych slyšel, velebný pane?“ odpověděl Mícha.

„Nějaký člověk, zloděj a lupič, potloukal se tu v noci po dvoře!“

Farář chtěl ještě říci, že se onen lupič vplížil dokonce do světnice, přímo na postel, na znavená prsa, čeledín však potřásl hlavou a šel dále k chlévu.

„Velebný pán je divný!“ přemýšlel Mícha cestou. „Už nějakou dobu není všecko v pořádku... Je stár!“

Otevřel dveře chléva, brzy nato však se vrátil chvatnými kroky na dvůr.

„Velebný pane, velebný pane!“

Farář se ukázal u okna.

„Přijďte hned dolů! Nějaký člověk leží v chlévě!“

Farář se zachvěl na celém těle; dvakrát mu vy-padl kabát z rukou, než jej oblékl.

Dveře se všude otvíraly; přišla služka, kuchařka, dokonce i z kostela přišlo několik žen, a mžikem dvůr oživil.

„No, zevlouni, zevlouni! Nač jste přišli, kdo vás volal? Modlit se!“

Třesoucí se nohou přestoupil práh a vytáhl ruce.

„Co? Vždyť je tma, nevidím nic. Otevři vrata dokořán!“

Vrata se skřípavě otevřela; kůň se zvědavě ohlédl na práh, také voli se rozhlédli užaslýma očima.

Z kupy slámy, hned u vchodu, trčel veliký, roztrhaný střevíc; farář se zvolna přiblížil a zavadil o něj nohou.

„Je to člověk, nebo není? — No, vstaň, dřevo!“

Nic se nepohnulo, a faráře probíhal těsný, nepříjemný pocit.

„Tak se ho chop, Mícho; podívej se, co je s ním!“

Čeledín také neměl odvahy; přistoupil opatrně ke slámě a sklonil se.

„Ovšem, že je to člověk! Leží nznak, nohama vzhůru!“

Shýbl se níže, uchopil ho oběma rukama a pozvedl. Ženy vzkřikly a také farář se plaše uhnul. Na slámě ležel člověk oblečený v rozedrané hadry; tvář byla ve stínu, byla vidět jen široce otevřená ústa.

„Je živ, nebo mrtev?“ zeptal se farář chvějícím se hlasem, a podivný strach mu přebíhal po zádech i po tvářích.

Čeledín mu sáhl na ruku, hned však ji pustil; tělo padlo na slámu, hlava udeřila o tvrdou zem; roztrhaný střevíc trčel vysoko jako dřevo.

„Je celý studený a mokrý!“

Čeledín se otrásl a ustoupil stranou.

„Což nemohl nikam jinam? Jako naschvál přijde sem!“

Když udeřila hlava o tvrdou zem, obrátil se obličej ke světlu. Byl hubený a šedivý, zarostlý až k nosu, čelo zakrývaly zcuchané vlasy; ústa byla otevřena, oči byly otevřeny napolo a hleděly bíle a tupě.

Farář se zachvěl a pokřižoval se.

„Pomoz Bůh a svatá Matka Boží!“

Poznal ho ihned; tentýž škodolibý výraz na široce rozšklebených rtech, tentýž bílý, tupý pohled; také oblek byl tentýž, právě tak rozedraný a špinavý.

„Jdi Mícho, běž pro starostu!“

Pak se obrátil farář směrem k východu.

„A co vy? Co čumíte? Marš!“

Sáhl po holi, mávl jí ve velkém kruhu, a ženy utekly do kostela. Ještě nikdy neviděly faráře tak rozhněvaného; žily na čele mu naběhly, obličej byl temně červený a opuchlý.

Zazvonilo se po třetí; v sakristii čekal kostelník a divil se. Konečně přišel farář; vstoupil do sakristie pevným krokem a bouchl dveřmi. Neřekl ani slova a na nikoho nepohlédl. Chvatně a mrzutě se oblékal, pohyboval rty a mumlal cosi; kostelníkovi se zdálo, že nemumlá zbožných modliteb.

.. Toho jitra plynula mše podivně rychle; ženy se neustále křížovaly, poklekaly, vstávaly, šlo to blesku-rychle. Farářův talár poletoval kolem oltáře; neobratný, tlustý, bělovlasý stařec se pohyboval jako novosvěcenec a při požehnání se tak rychle obrátil, že mu lidé neviděli obličej. Kostelník běhal okolo oltáře, těžce dýchal a ustavičně se divil. Zbožné ženy dosud klečely v lavicích, modlily se a hleděly na oltář; oltář však už byl prázdný a dvě svíc smutně blikalo. Farář zahalil kalich obratnou rukou, žehnal mezi chůzí a odešel rychle do zákristije. Svlékl se a zametl oblekem celou zákristiji, pak oblékl kabát a spěchal na dvůr.

Sešlo se už mnoho lidí; byl tam starosta a učitel, děti se honily po dvoře, ženy rozprávěly, muži se dohadovali; dokonce malé pěkné prasátko vytratilo se z chléva a pobíhalo se strachem a křikem mezi lidmi.

Ustoupili stranou a udělali místo, když se objevil farář. Pohlédl zlostně na lidi a přistoupil k starostovi.

„No, co?“

„A co by?“ usmál se tlustý starosta. „Do umrlčí komory s ním, a je konec řečí.“

„Je mrtev?“

„Ovšem, že je mrtev; ani slova nehlesne a ústa má otevřena.“

Farář svažtil obočí.

„Je to člověk, k obrazu božímu stvořený... Mícho, zapřáhni a jeď pro doktora!“

Pak vstoupil farář se starostou a učitelem do chléva. Člověk tam ležel jako dříve, hlavou dolů.

„Aspoň kdybychom ho jinak položili; leží tu jako... bůhví co!“

„Když je beztoho mrtev!“ odpověděl starosta.

„Ty, co tam čumíš na prahu,“ zavolal farář, „pojď raději sem a ulož člověka po křesťansku!“

Hlava ihned zmizela. Tu se sklonil farář sám, uchopil neznámého pod paží a položil ho na slámu.

„Kdybychom aspoň věděli, kdo je to,“ hádal starosta. „Z naší vsi není; v celém svatoflorjanském údolí neviděli takového člověka, sice by ho byli zavřeli. Přejde, ulehne a zemře...“

Učitel pozoroval neznámého z blízka.

„Je starý nebo mladý? Mohlo by mu být dvacet a mohlo by mu být také padesát let! Snad má v těch hadrech nějaké věci, aspoň nějaké znamení — z které země pochází a kam se ubíral...“

Teď se shýbl také starosta, odhrnul neznámému kabát a prohledával kapsy. Nenašel nic jiného, než krajíc chleba, tvrdý jako kámen, a kousek papíru, na němž bylo velkými, těžkými písmenami napsáno: „Polykarp“.

Starosta vrtěl hlavou.

„Je to asi tulák bez domova i beze jména! Potloukal se asi bůhví kudy, a když bylo nutno umřítí,

ulehl tam, kde byly otevřeny dveře . . . Bůh mu dej klid a pokoj!“

Farář vzal papír a ruka se mu třásla.

„Snad se takto jmenoval,“ poznamenal učitel.

Starosta potřásl mrzutě hlavou.

„Polykarp? Tak se nejmenuje žádný člověk na světě! . . . Jan, Josef, František — to jsou jména. Je-li v nebi nějaký svatý Polykarp, nemá asi mnoho práce!“

Farář uschoval list a mlčel; červeň na jeho tvářích zbledla a na srdce mu ulehlo cosi těžkého, studeného. Přemýšlel namáhavě, a nemohl se domyslit, proč k němu přišel neznámý člověk v své poslední, smutné hodině . . .

Přišel lékař, veselý malý břichatý pán, a ihned se sklonil nad neznámým.

„Ovšem, že je mrtev. Zahynul hladem a vším zlým!“

A že byl při tom farář, pokřižoval lékař neznámého na čele, ústech a na prsou.

„Teď má aspoň pokoj! Tulák to byl, chudák bez přístřeší . . . Na tváři je mu znát, že mnoho prožil . . . Je mi jen divno, proč si vybral právě farský chlév . . .“

Farář stáhl čelo v mrzuté vrásky.

„A i kdyby byl přišel umřít někam jinam, řekněme do vašeho chléva — proč právě tam? . . . Ztratil se, bloudě, a ulehл tam, kde mu vypověděly nohy službu . . .“

Farář ještě mluvil, když mu něco náhle napadlo.

„Hej, Mícho! Což jsi dnes v noci nezamkl chlív?“

Čeledín se podivil.

„To se rozumí, že jsem jej zamkl, dvakrát, jako vždy . . .“

A podezřavým, skoro plachým pohledem se ohlédl na mrtvého cizince.

„No, n !“ usmál se lékař. „Tentokrát jsi asi zapomněl. Dnešního dne nepřicházejí lidé klíčovou dírkou; je hubený jako treska, ale tak hubený přece není!“

Mícha se rozzlobil.

„Nezapomněl jsem! Bůh je mi svědkem, že jsem vrata zamkl! Což já vím, jestli to sám ďábel nenaстроjil!“

Pokřičoval se a odstoupil ještě několik kroků od mrtvoly.

Farář se ozval měkkým, chvějícím se hlasem, jako by prosil za smilování.

„Mícho, pověz, Mícho, nebyl jsi dnes v noci u Sašperina? Nepil jsi trochu přes míru? Je to hřích, ale bude ti odpuštěno! Jen mluv pravdu, Mícho!“

„Byl jsem u Sašperina, pane faráři, to všechno je pravda, pil jsem také; ale vrata jsem už dřív zamknul!“

V sobě byl farář přesvědčen, že čeledín vrata zamknul. V noci, v oné svaté, tajemné půlnoční hodině děly se věci, jichž lidský rozum nemůže postihnouti . . .

Odnesli mrtvolu do márnice a farář vykropil chlív i vrata svěcenou vodou . . .

Tak se schýlil den a blížila se noc. Farář pohlédl k nebi a spatřil, jak bledla žhavá záře na západě. Dům byl už zcela ve stínu, jabloně byly černé. Zazněl zvon a ohlašoval noc.

Za takových tichých krásných podzimních večerů, kdy se cítí znavený stařec tak blízkým tomuto pobledlému nebi, sedával farář v zahradě a přemýšlel o nestálosti všech světských věcí a o blízké sudbě boží. Onu noc se však bál tmy a nevládných stínů, jež sahaly stále dál a stále výše. Vstoupil do chodby, ubíral se po schodech a rozžehl ve světnici světlo.

Otevřel breviář, aby se modlil. Srdce však měl při modlitbě roztržité a myšlenky odbíhaly do cizích končin.

„Jak to světlo dnes smutně hoří!“

Povyτάhl lampu, vysoký plamen však se chvěl a byl podoben špatně hořícím svícím u katafalku.

Zavřel breviář a přistoupil k oknu. Rychle se setmělo; obloha na západě byla bílá a hvězdy se už rozsvěcovaly . . .

Sám nevěděl, kdo ho zavolal, kdo mu ukazoval cestu: farář přeměřil pokoj jako ve snách, prošel druhý a třetí a přišel do úzké jizby, přeplněné tlustými, zaprášenými knihami. Odsunul malé okénko, i otevřel se mu rozhled přímo na hřbitov.

Tam už svítil měsíc, velký a bílý, kříže se leskly a podivně a jasně se leskla márnice. Za malým zamřížovaným okénkem márnice se ukázal obličej; zřetelně rozeznal farář důlky očí a úst.

Divný, studený klid mu lehl na srdce; vrátil se do pokoje, kde hořelo světlo, oblékl kabát a vyhrnul límec, aby se nenachladil. Pak se vydal na cestu; a jakkoli byl kliden, trásl se mu nohy a chvílemi mu zacvakaly zuby.

II.

Zvolna kráčel farář přes dvůr a kolem zahrady. Na jabloních ševalilo listí a padalo. Zahnul na cestu, jež se bělela v měsíčním světle, jako by byla čerstvým sněhem pokryta.

Od kostela na hřbitov bylo sotva sto kroků. Už stanul farář před velkými železnými vraty, vzal za kliku a lehce jí zatřásl. A hle, klika povolila, vrata se otevřela, chraptivě zaskřípala, a farář vstoupil na posvátnou půdu.

Měsíc poléval celý hřbitov; tenké, dlouhé stíny se táhly přes hroby. Uprostřed hřbitova stál velký kříž s ukřížovaným Kristem a jeho stín dosahoval až k železným vratům.

Farář smekl a svěsil hlavu. Bylo mu podivně, hořkost mu naplnila srdce. Už skoro ani nemyslíl

na přišernost této noci a své cesty, neviděl už skoro ani křivých, plesnivých křížů a polorozpadlých kamenných pomníků. Dávno odpykané, milostivě odpuštěné hříchy obtížily mu v tuto zlověstnou hodinu duši.

Dlouhá byla cesta od kříže do márnice — propu-
toval tak celý dlouhý život . . .

Tak stane chorý šedivý stařec na konci své dlouhé pouti a pozná v tuto příliš pozdní hodinu, že nesloužil ani bohu, ani svým bližním, nýbrž jen sobě a svým tělesným žádostem. Všechna dobrá díla — a bylo jich tolik! — pocházela z pokrytectví. Člověk nečekal na odplatu v nebesích, sám si stonásobně odplatil a ještě ke všemu pocítil ukradenou slast dobročinnosti . . .

Farář opřel hlavu o velký kříž a modlil se.

Neozvalo se cosi z márnice, nezavolalo to netr-
pělivým hlasem, jakým volá člověk hledící na zlobně
spěhající ručičku hodin, kterou by rád zastavil ne-
vlídnou rukou? . . . Farář se odebral bílou písečnou
stezkou k márnici. Vysoko na zvonici zachrastilo,
hrklo, byla půlnoc. Rázně nadešel svatý čas, sotva
minuta uplynula od časného večera do této tajemné
hodiny.

Farář se ohlížel na všechny strany a nepozoroval
nic. Zdálo se mu však, že se cosi tu a tam pohnulo,
že to ševelilo, šustělo jemně, že se cosi s klepotem
zavíralo a otvíralo, jako by odskakovala víka rakví.

Do tváře mu zavanul ztuchlý, mrtvolný puch, těsně kolem něho zašustla bytost bez těla, neklidně bloudící duše, hříchy obtížená, v stoletý oheň odsouzená.

Pokřížoval se a zbožně sklonil hlavu.

„Ó vy spravedliví, pod břemenem pokání vzdychající, již v slzách prosíte u nebeské brány, kéž vám bůh udělí svoji nekonečnou milost!“

Rychle letěl čas, a farář se zachvěl, když naň zavolal netrpělivý, zcela až zlobný hlas. Pod záštitou zbožné modlitby blížil se farář márnici. Srdce mu bilo odevzdaně, nohy však byly zemdlené a chvěly se.

Zvolna otevřel vrata a stanul na prahu. V márnici bylo temno; jen oknem svítil pruh bílé měsíčné záře přímo na mrtvého, jenž ležel na vysokém katafalku. Farář se přiblížil, až stál těsně před ním.

Neznámý byl dosud oblečen v ony rozedrané hadry; prsa měl obnažena. Ležel na marách natažen, ruce podél těla. Hlava byla hluboko skleslá, ležela na tvrdém dřevě. Nebylo nikoho, kdo by byl ubožáku položil podušku pod hlavu, nebo aspoň nějakou starou kazajku. Faráři ho bylo líto; sklonil se a prohledával márnici; konečně našel v koutě vedle lopaty roztrhanou zástěru a prázdný pytel; položil oboje neznámému pod hlavu, i zdálo se mu, jako by byl ubožák sám zvedl hlavu a vděčně si oddychnul. Pak přinesl farář křivou židli a usedl vedle mar, u hlav neznámého.

Pozoroval jeho obličej, jenž se leskl v měsíčné záři. Tváře byly žlutavě bledé, oči byly hluboce vpadlé, napolo zavřené. Třebaže byl obličej celý zarostlý a zcuchané vlasy padaly až k obočí, bylo faráři jasno, že to byl dosud mladý člověk a že jeho tvář byla kdysi velmi bílá a něžná. Veliké, konečné utrpení vrylo do ní vrásky, sevřelo dříve tak plné a veselé rty a vtlačilo obočí k očím. Pohlédl na jeho ruce — i ruce byly malé a něžné, celé však rozpukané a sluncem zhnědlé.

Farář vstal a naklonil se nad mrtvolu.

„Pověz mi, kdo jsi, ať má moje duše klid!“

Víčka se pohnula, úsměv zahrál kolem rtů. Farář se strachem zpozoroval, že před ním neleží umrlec, nýbrž živý člověk, který se z pouhé zlomyslnosti přetvařoval.

„Pověz mi, proč jsi přišel ke mně v tak pozdní dobu? Pověz mi, co chceš ode mne, žes takto přišel a uzmul mému srdci spokojenost bohu sloužícího starce? Co jsem ti učinil, že jsi znepokojil poslední dny mého života?“

Farářův hlas byl prosebný, skoro plačtivý. Úsměv na tváři neznámého se šířil, byl stále zřetelnější a stále zpupnější. Oči se zvolna otvíraly, zornice se obracely v pravo a leskly se. Konečně pohnul lehce rukou, opřel se dlaní, jako by se chtěl vztyčiti.

„Což mne neznáte, pane faráři?“ zeptal se s úsměvem, velmi příjemným, měkkým hlasem V této

krásně zvučící měkkosti bylo dokonce i trochu plachosti, jež zbyla neznámému patrně ještě ze života.

„Ne, příteli, neznám tě!“ odpověděl farář upřímně. „Ve tvém kabátě byl lístek se jménem „Polykarp“; ale takového jména, odpusť, neměl dosud žádný člověk na světě. Už jsem křtil jistě tisíc lidí za dlouhou dobu svého pastýřování, ale nepamatuji se, že bych byl ztrestal nevinného člověka jménem Polykarp...“

Skutečně se vztyčil neznámý na marách, opřel se o pravý loket, naklonil se blíže k faráři, maje lesklé oči nyní široce rozevřeny.

„Vzpomeňte si, pane faráři, vzpomeňte si!“

V jediném okamžiku proletěl farář v myšlenkách dlouhou řadu let a zastavil se v dávné minulosti. Zastavil se — krev mu zmizela s tváří, i počal se třásti po celém těle. Vztáhl ruku k neznámému a ustupoval neohebnýma nohama.

„Vzpomněl jste si, pane faráři?...“

Úsměv na rtech neznámého byl ještě zpupnější, teď už byl zlobný, a v očích blýskalo cosi nepřátelského.

„Vzpomněl jste si?... Teď jsem přišel účtovat. Cesta byla dlouhá a skoro jsem se bál, že nedostihnu cíle, nebo že zůstanu ležet někde v příkopě. Přesně v pravý čas jsem přišel, jako bych si to byl na minutu vypočítal; jen tak, že mne ještě nohy nesly, a neměl jsem už síly najíti si pořádnou podušku...“

Věděl jsem, že dnes v noci přijdete, a je hezké, že jste přišel . . . Účtujte!“

Skrčil kolena, pozvedl se docela na marách a chystal se vstáti.

Farář vztáhl obě ruce a pokleknul.

„Smiluj se, ve jménu božím, smiluj se nad starcem!“

V tomtéž okamžiku ulehl neznámý na máry, hlava udeřila o dřevo, i ležel tu natažen, ruce podél těla, zcela jako dřívě; i oči se zavřely a jen úzkou skulinou hledělo matné, mrtvé bělmo.

„Tobě, o Bože, čest a chvála!“ vzdychl farář. Pot se mu řinul s čela, chvěl se na celém těle, a když vstal, sotva mohl pohnouti nohou; šel shrben, těžce dýchaje, jako devadesátiletý stařec, jenž zírá do země, hledaje si hrob . . .

U dveří bylo ve vydlabaném černém kameni několik krůpějí svěcené vody. Farář ponořil do ní prsty, a když sama sebe pokřížoval, pokropil ve znamení kříže také mrtvého.

„Odpočívej v pokoji!“

Vyslovil to nahlas, ale nebylo víry v tomto hlase, chvějícím se hrůzou. Naposled pohlédl na mrtvého, a zdálo se mu, že se na něho dívá skulinou mezi víčky . . .

Svit měsíce byl ještě jasnější, když se farář vracel hřbitovem. Bylo jasno jako ve dne; stíny byly ostřeji načrtnuty, světlo bylo zářnější než v slunci; rozměry

se proměnily; všechny věci byly bližší a menší. Tam v údolí ležela ves, a bílé domky byly tak blízko a tak byly malé, že by se člověk sklonil a přikryl dlaní celé údolí.

Farář zavřel železná vrata a vracel se zvolna podél zdi a zahrady do fary. Cesta se mu zdála být velmi dlouhá a byl unaven. Když došel na dvůr, kráčel tiše a opatrně, aby nechrástil písek pod nohama. Právě tak tiše a opatrně otvíral dveře, aby se nevzbudila kuchařka, aby v polospánku nenaslouchala, nevyskočila a nerozsvítila svíčku. Plížil se po schodech, jako zloděj otvíral dveře ložnice. Všecek znaven a nemocen usedl na židli u postele a zakryl tvář rukama.

„Zle mne trestáš, ó, Pane! . . .“

Ještě skoro ani nesvívalo, když seděli v kuchyni čeledín, kuchařka a služka.

„Takové noci dosud nebylo!“ vzdychla kuchařka. „Neslyšel jsi, Mícho, jak to chodilo po dvoře a po schodech?“

Mícha byl také mrzut a ospalý jako po probdělé noci.

„Ovšem, že jsem slyšel! Šlo to kolem okna, zcela dobře jsem to viděl, když jsem se náhle vzbudil; tam na kostele se kýval stín podél zdi . . .“

„Poslouchám, poslouchám,“ vypravovala služka, „a slyším, jak se to plíží okolo okna jako zloděj. Krev se mi zastavila — hned jsem věděla, že to chodí

kolem ten lupič, jenž umřel v noci v chlévě, Bůh mu dej věčný klid a pokoj! Strachem jsem si netroufala dýchat; jde těsně kolem okna, zavadí o ně loktem a jde dál. Byl už daleko, když jsem vstala, vzala růženec a šla k oknu. Co jsem uviděla, lidé křesťanští! Někdo chodí po hřbitově, postojí před křížem a otevře dveře do márnice. Byl to ten člověk, který umřel v noci v chlévě...“

Všichni tři se pokřižovali.

„V tomto domě není všecko v pořádku!“ řekla kuchařka tiše, skoro šeptem. „Proč přišel právě na faru a umřel tady pro nic za nic? A proč se tu plouží kolem a nemá pokoje?“

Pohlédli na sebe a všichni tři měli jednu myšlenku.

„Dnes v noci nezamhouřím oka!“ posteskla si služka. „Zamkni, Mícho, zamkni pečlivě všechny dveře — Ježíši, kdyby přišel do světnice, a kdyby přistoupil k posteli! Byl to za živa lupič...“

Mícha potřásl hlavou.

„Nic nepomůže, zavírat dveře... Když jsem byl v městě, považte, co se tam stalo. Leží v márnici společnost mrtvých, bezbožných lidí, tuláků, kteří si sami vzali život nevěřící rukou. Dveře byly pevně zamčeny — nazítří však, hleďte, leží za dveřmi všecek potlučený starý žid. V noci, o půlnoci, ho druzi stloukli a vyhodili z márnice, protože byl hnusný a nepříjemně páchnul. Takoví to jsou lidé!“

Kuchařka se zachvěla hrůzou.

„Tak člověka vykropí, po křesťansku pohřbí, on však — ne aby klidně spal a čekal na boží soud — ó pro mne už nebude klidné noci; a hřbitov je tak blízko! . . . Což abychom pokropili práh a okno svěcenou vodou?“

„Dobré by to bylo!“ přisvědčil čeledín. „Ale, upřímně řečeno, nebojím se umrlců. Nikomu jsem neudělal nic zlého, tomu lupiči už dokonce ne. Ať se ho bojí ten, kdo má něco na svědomí!“

A opět na sebe všichni tři pohlédli.

„Jdi teď, Marto, zavolej velebného pána!“

Mícha vstal a odebral se do chléva, kuchařka pak šla budit faráře. Cesta byla pro ni těžká, nohy měla stuhlé nočním, sotva přestálým strachem. Stála nad schody, neodvažovala se zaklepat, ba ani pohlédět na dveře. Konečně vzala za kliku a velmi se podivila; dveře byly jen přivřeny.

Plachým krokem přestoupila práh; první pokoj byl prázdný. Tiše, po prstech kráčela k ložnici a srdce měla těžké, hrůzou sevřené, jako v noci, když se plížil tajemný stín kolem okna.

„Tudy šel!“ pomyslila si a pokřižovala se.

Také dveře do ložnice byly jen přivřeny. Otevřela je zlehka a nahlédla do jizby. Farář seděl na židli u postele hluboce schýlen, čelo skoro na kolenou a obličej rukama zakrytý. Byl oblečen, střevice

měl urousané a kabát byl dole zablácen; klobouk ležel na zemi.

„Ježíš, Maria a všichni svatí andělé boží!“

Vrávoravými kroky vrátila se kuchařka do kuchyně, usedla na židli a dlouho nepromluvila slova. Konečně jí skanuly slzy po tvářích.

„Modlete se, lidé, modlete se za velebného pána a za jeho ubohou duši!“

III.

Lidé stáli a hádali. Nemohli uhádnouti. Takového pohřbu dosud ves nezažila. Lidé sice vztahovali ruku, aby uchopili tajemství, ale sáhli v mlhu.

Takto se to po pořádku přihodilo:

Časně z rána přišel k faráři kostelník a pravil: „Toho tuláka, který zemřel v chlévě bez svátostí, mohli bychom pochovat jen tak bez ceremonií, tam do kouta, kam pohřbíváme zloděje a lupiče...“

„Jak?“ vyrazil farář a všecek zrudnul. „Jak to mluvíš o křesťanu? Měl by v noci přijít, popadnout tě za uši a pořádně sebou zatřást! Nic bez ceremonií! Přišel člověk, umřel v mém chlévě, a proto je to mojí starostí, pohřbít ho po lidsku! Jen se rychle oblec, zavolej hrobaře a ať se černě oblekou! A vyhledej také zpěváky, aby mu zazpívali nad hrobem;

sám jdi a zvoň mu velkým zvonem, ať dojde jeho duše pokoje!“

Kostelník se divil, šel po schodech a divil se stále více.

„Loni umřela stará Kovaška, zbožná ženská, napolo světice, a té jsme nezvonili velkým zvonem, nikdo jí také nezazpíval nad hrobem. Mně také, až mne Bůh povolá, nezazpívají. A tu přijde tulák, pohan snad . . .“

Nevrle potřásl hlavou a na dvoře dokonce vyplivl.

Ihned se to rozhlásilo po vsi, po celé dolině a dokonce přes hory; cosi nepříjemného ulehlo na srdce, oči hleděly nevlídně.

„Přišel v noci, živá duše neví odkud, rozedrán byl a neumytý a zdechl v chlévě jako bezbožné zvíře. A hleďte — na kostele mu zvoní velkým zvonem, černě odění hrobaři nesou rakev, kterou provází sám farář, a u hrobu zpívají zpěváci žalmy. . . Divná znamení — budoucnost nechová v sobě nic dobrého!“

K faráři přišel truhlář, smekl a na prahu se poklonil.

„Udělej mi rakev!“ přikazoval farář. „Pevnou a pořádnou rakev, ze silných dubových prken, aby nikdy neshnila a aby ji za sto, za dvě stě let neprolezly červy. Hezky ji natři, aby se leskla, a bílý kříž, velký bílý kříž přidělej na víko!“

Truhlář odešel a divil se. Když stál před domem a tesal rakev z těžkého dubového dřeva, přicházeli sousedé a dívali se ztemnělýma očima.

„Kdy pak, příteli, budeš dělat mně takovou rakev, tak krásně ohoblovanou a natřenou, s takovým velikým křížem? A já jsem křesťan, nikoho jsem ještě nepodvedl, s nikým jsem se nesoudil...“

Zasmušile zazněl zvon, hlasitěji se to rozlehlo, vzduch se rozechvěl nad farou a třásl se ustavičně jako v tajemné bázni. Lidé na sebe pohlédli a smekli; srdce byla těžká, plná smutných předtuch...

Sotvaže farář spatřil truhláře, který vezl na vozíčku rakev na hřbitov, vydal se za ním; stěží se ještě stačil pokřížovati. Před márnicí truhláře dohonil.

„Jak jsi to udělal?“

„Pevnou rakev; kdyby se člověk vší silou opřel, neodtrhl by víko!“

Farář na něho zlostně pohlédl.

„Co to mluvíš? Jaké hlouposti? Vždyť nepochováme živého člověka!“

Sklonil se a zabubnoval pěstí po víku.

„No, opravdu bych neodsunul víko!... Ale po stranách — jsou dost silná prkna po stranách?“

„Jako ocel! Kdyby se lokty opřel, nerozbořil by jich.“

Farář si z hluboka oddychnul a otřel si šátkem čelo i tváře.

„Tak ať v tom tedy spí ve jménu božím!“

Pohlédl znovu na rakev a zamumlal:

„Lépe by však bylo, kdyby byla ulita ze železa.“

Truhlář otevřel ústa a podíval se tupě, neřekl však ničeho . . .

Tak zvolna plynul den, tak líně putovalo slunce za hory! Farář čekal na hrobaře, již se zdržovali, pohani bezstarostní, po krčmách a jiných bezbožných končinách. Po druhé zazpíval velký zvon, a farář se odebral do kostela.

Lidé se scházeli na hřbitově. Sešlo se jich ku podivu mnoho a záhy byl hřbitov plný až ke zdi. A jako by se byli umluvili: všichni lidé byli svátečně oděni, stáli s obnaženými hlavami u hrobů, za křivými kříži; nikdo nepromluvil hlasitého slova, a všecka srdce byla sevřena. Nikde člověk neuzřel oněch veselých, spokojených tváří, jež jsou jindy vlastnostmi hrobařů; rty byly stisknuty a zasmušilé oči hleděly do země. Ale smutek také nebyl na žádné tváři, v žádném vzdechu; stín, který zvolna zahaloval hřbitov, nebyla trpkost; byl to strach, strach tím neklidnější a hroznější, čím méně znal člověk jeho původ a čím méně věděl, odkud a v jaké podobě se blíží zlo.

Slunce se zvolna sklánělo, už se skrývalo za horou. Stále ještě přicházeli lidé, neznámí z dalekých končin, kterých dříve živá duše ve farnosti neviděla. U železných vrat se objevil dokonce člověk v barevném zimním kožichu, s vysokou černou čepicí na hlavě;

opíral se o hůl a díval se udiveným, nerozumným pohledem k márnici. Ženy, ubohé stařeny v širokých zelených šatech, pomlaskovaly tenkými rty a chřestily růženci.

Přišel farář a kostelník šel před ním s kropáčem. Farář kráčel přímo k márnici a nikam se neohlédl. Jeho krok nebyl pevný, dokonce se zdálo, že se mu nohy poněkud pletou. Hlavu měl svěšenu, hleděl do země se svráštělým čelem a staženým obočím. Cítil asi, že se naň upíralo tisíc očí.

„Jak zestárnul!“ zašeptala žena za jeho zády. „Teprv od včerejška zestárnul — dříve nechodil tak shrben a také vlasy neměl tak šedivé... Těžká starost mu leží na duši...“

Farář vešel do márnice. Svíce hořely, okolo nízkého katafalku stáli hrobaři. Neznámý ležel v rakvi, na jejíž víko právě po prvé uhodilo kladivo, a jeho zasmušilý zvuk se rozlehl daleko za hřbitov. Farář vztáhl ruku.

„Stůjte! . . . Jaké jsou to hřebíky? Člověče křesťanský, to jsou špendlíky, a kdyby se jen malíkem dotknul víka, zvednul by je, což teprv, kdyby se opřel rameny! Jen jděte rychle pro jiné hřeby, poctivé, pevné hřeby, aby držely jako smrt! . . . Dlouho nemeškejte, neboť slunce už zapadá!“

Hrobaři stáli a mlčeli. V márnici bylo studeno, studená hrůza ulehla na srdce. Neznámý ležel v rakvi natažen, bosé nohy se dotýkaly rakve, ruce byly na

prsou skříženy. Tvář nebyla už tak hubená a vpadlá, protože byl vous přistřižen; rty se lehce usmívaly a skulinou pravého oka lesklo se cosi jako zvědavý i potměšilý pohled.

Přišel člověk a přinesl hrst hřebů, pevných, poctivých hřebů, a kladivo zaznělo.

„Ne tak velké mezery!“ rozkazoval farář. „Vy byste nejraději přibili na každém rohu špendlík, nebo byste to moukou zalepili! . . . Ať jsou hřeby jen na palec od sebe . . . a pevně je zatlucte . . . pořádně zabeďte!“

Hrobařům bylo stále více úzko při tomto nelítostném počínání. Markovi, truhláři, se zdálo, že zabeďuje v rakvi živého člověka, a zamrazilo ho.

„Proč takto, velebný pane?“ zvolal kostelník.

Farář se rozhněval.

„Bylo by ti vhod, abys bloudil po smrti jako strašidlo, když máš duši přeplněnou hříchy? Modli se raději, modli se!“

Velký zvon zazněl, zvedli rakev. V tomto slavném okamžiku lidem zaslzely oči; bylo to jako tucha velkého neštěstí, jako ponížená prosba za milost a slitování.

Hrob byl nedaleko, asi dvacet kroků od márnice. Po příkazu farářově vykopali hlubokou jámu a žlutá hlína byla vysoko navršena okolo hrobu.

Farář se modlil zpívavým, třaslavým hlasem. Rakev se zahoupala, s rachotem sklouzla do jámy. Farář se modlil; mezi modlitbou se mu zatmělo před

oči a pod jeho nohou oddělila se hrouda hlíny. Zavrával a naklonil se celým tělem.

„Bože, smiluj se!“ zavolal někdo vzadu.

„Bože, smiluj se nad jeho duší!“

Farář se vzpamatoval, z hluboka vzdychl a ohlédl se; jeho oči byly červeně ovroubené a hleděly matně. Mezi lidem od zdi ke zdi zašumělo; někteří se pokřižovali, člověk v zimním kožiše plaše prchl.

„Odpočívej v pokoji!“ zavolal farář a vykropoval hrob ve znamení kříže.

„Odpočívej v pokoji!“ zvolal hlasitěji, v jeho hlase stenala chvějící se prosba.

Hrouda zaduněla na víku a zpěváci zapěli žalm. Píseň se rozléhala daleko a byla divně smutná, takže se srdce svíralo neznámou bolestí. Náhle přerval píseň hněvný a chraptivý hlas.

„Jak to házíte, co děláte?“ volal farář. „Dítě by zvedlo tak zkyplenou hlínu! Pevně ji nasypte, a ty, kostelníku, sestup dolů a stlač ji lopatou a nohama!“

Jeho oči byly stále červenější, hleděly nepokojně a matně. Obličej měl naběhlý, krve však v něm nebylo.

Tak nasypali pevný rov, asi na sáh vysoký. Spocení a unaveni stáli hrobaři u hrobu; únava nebyla jen v rukou, zasáhla i do nohou a do srdce.

„A teď jděte,“ rozkázal farář, „jděte a přineste velký kámen, který zbytečně leží tam za márnici. Přineste jej a položte na hrob!“

Hrobaři šli a přinesli velký těžký kámen, snad odhozený pomník s neznámého, zapomenutého hrobu. Vrávorajíce a těžce dýchající nesli kámen a přivalili jej na hrob, takže se o píď snížil. Farář si oddychnul, jako by těžké břímě spadlo s jeho ramen.

„Odpočívej v pokoji!“

Na rtech mu zahrál úsměv, a na okamžik zablýskla škodolibost v jeho očích.

„Co myslíš, kostelníku, je na světě tak silný člověk, aby svými rameny rozbořil tento hrob, aby odvalil tento kámen?“

Kostelník ustoupil o krok a neodpověděl, farář se však usmál ještě veseleji. Ano i zpupnost se objevila na jeho tváři.

„Co myslíš, můj drahý, jak asi se na to o půlnoci podívá? Hřeby drží pevně, tvrdé, pořádné hřeby, a víko je také velmi solidní . . . Jen poslouchej, o půlnoci jak bude stenat, zápolit v potu tváře . . . ale kámen se ani nepohne . . .“

Kostelníka přeběhl mráz i pokřižoval se třesoucí se rukou. Farář umlkl a jeho tvář byla opět vážná. Postál ještě a znovu pohlédl na hrob.

„Odpočívej v pokoji, poutníče, a dopřej klidu také ostatním lidem křesťanským!“

Farář byl unaven a hluboko skláněl hlavu, když se vracel ze hřbitova. Lidé ho pozdravovali, pozdrav byl však chladný, pohlíželi na něho pochmurnými a plachými pohledy.

„Po tak těžké práci,“ tak pravil farář starostovi a učiteli, „po starostech této noci a tohoto dne se sluší vyprázdniti sklenku vína. Mrtvý byl mým hostem a je tedy třeba dle krásného křesťanského zvyku vystrojiti pohřební hostinu. Pojdte se mnou!“

Šli na faru a kuchařka přinesla víno a pečení na stůl. Hned po první sklence se tváře vyjasnily a zčervenaly; oči zablýskly vesele a slova proudila stále hladčeji.

„Nezdá se vám,“ ptal se farář zpupně, „že jsem ho znamenitě uschoval, dobře zamknul? Co myslíte, že řekne, až se o půlnoci probudí, opře se o rakev ochablou silou a nebude se moci osvoboditi? Opravdu, je mi ho skoro líto, ubohého poutníka . . .“

Oči učitele i starosty hleděly opile, ale i v opilosti se podivily.

„Vino je silné, pane faráři, velmi vám vstoupilo do unavené hlavy . . .“

Farář se zasmál.

„Vino je silné a já ho nesu vědro na svých starých ramenou, nevstouplo mi však nijak do hlavy . . . Neviděli jste ho, když ležel na marách, jak se škodolibě smál skulinou pravého oka? Nevěděl, ubožák, co ho čeká; nepomyslel na tvrdé, pořádné hřeby, ani na pevný hrob a také ne na těžký kámen . . . Ó, přátelé, teď je mi lehký u srdce. Připijte si se mnou; radost živým lidem, mrtvým pokoj!“

Divili se a také strach se ukázal v jejich očích. Farář se smál hlasitě a rozpustile, připíjel třesoucí se rukou, a víno se rozlévalo po stole.

Učitel vstal.

„Pokoj také živým lidem, pane faráři! Je už pozdě, skoro se blíží půlnoc...“

„Bojíte se? Není třeba — kámen je těžký, pevné jsou hřeby...“

„Opravdu, pane faráři, se bojím, když vám pohlédnu do obličeje. Neviděl jsem vás dosud takového...“

„Omládl jsem v tuto hodinu; neboť mnoho, přátelé, jsem prožil v těchto divuplných dnech...“

I starosta napolo vystřízlivěl, a nebylo mu volno u srdce. Stál u dveří s kloboukem v ruce a spěchal ven, neboť v jizbě byl dusný vzduch a páchl umrlčinou.

„A v noci, až udeří půlnoc,“ mluvil vesele farář, když otvíral dvěře, „o půlnoci, přátelé, vyhlédněte oknem na hřbitov! Těžký kámen se bude pohybovat, jemně se bude otřásati, ale neodvalí se...“

Učitel neposlouchal do konce a spěchal po schodech dolů. Hluk a smích se dole ozýval; tam pili hrobaři...

Farář osaměl a srdce se mu ihned pohnulo, v srdci mu zahlodalo. Obočí se stáhlo níže k očím, zemdlené nohy opět se třásly.

„Myslím, že je přec jen kámen malý... Zítra, opravdu, hned zítra přivalím ještě dva na hrob!“

Usedl za stůl a pil. V témž okamžiku, kdy se zavřely dveře za starostou a učitelem, probudily se hodiny na stěně. Ručičky, dřív tak líné a ospalé, pohybovaly se podivuhodně rychle. Farář pohlédl na hodiny a přepadl jej strach; skoro k pláči se mu stáhly rty.

„Oh ne, tak malý je ten kámen, tak lehký, že by jej malíkem odvalil. A víko je jako z papíru; zasměje se svévolně, víko odletí a kámen bude ležeti u rozsypaného hrobu...“

Vyprázdnil sklenku a počal doufati...

„Staň se vůle boží! Svléknu se, ulehnu a přikryji se až nad oči... Bude potřebovat půl hodiny, než se dostane z hrobu; hřbitov je zamčen, fara je zamčena, a ještě postavím přede dveře stůl...“

Pohlédl na lampu visící se stropu a zpozoroval s úzkostí, že světlo dochází, umírá; vytáhl je vysoko, plamen však ihned zbledl a hořel mírně a ospale. Faráři klesaly nohy a ruce se mu třásly. Nepostavil stůl před dveře a také neulehl. Zvolna, se svěšenou hlavou, jako zloděj vyšel z jizby.

„Jen vyhlédnu oknem, jen na okamžik... Chci vidět, jak vzdoruje můj kámen...“

Prošel temnou jizbou, druhou, třetí a vešel do knihovny. Plachou, třesoucí se rukou odhrnul záclonu, takže zasvitlo do jizby jasné podzimní nebe. Měsíc stál už vysoko a hvězdy už byly rozsvíceny.

„Staň se vůle boží!“

Zazněla půlnoc, farář pohlédl na hrob. Kámen se zlehka pohnul, zakolébal se na pravo, na levo a odvalil se . . .

IV.

Teď si představte, lidé, co se stalo před pětadvaceti lety. Mohl bych snadno říci před třiceti, neboť čas letí, příhody se ženou kolem spěšně, a kdo by sčítal hodiny a minutu! . . .

Byl teskný zářijový den; přšelo tenkými hustými pramenky ustavičně, tiše; bláto sahalo už až po kotníky, žlutá voda vystoupila z potoka a rozlila se po louce. Nikoho nebylo na ulici; chvílemi se objevil u okna ospalý, mrzutý obličej a pohlížel k nebi.

V té době vystoupila z nízkého domku, skrytého na stráni, babička. Byla to stará, tlustá žena, z jejíž vykrmené tváře hleděly drobné, dobromyslné oči. V náručí na vztažených rukou nesla malé podlouhlé břímě, pokryté krajkovou přikryvkou; bylo jí nepohodlné, že musila držet v ruce deštník, a byla by si také ráda zvedla sukni, jež byla záhy postříkána na dvě pídě vysoko.

„V takovém počasí ženou člověka na cestu! . . . No, křesťanská duše má větší cenu než sváteční sukne! A nic ani nedostanu, sotva že bude zlatka! . . . Bůhví, odkud ta ženská připutovala — je to skoro

ještě dítě a není ani vdaná . . . Dnešní svět je hříšný a stále bezbožnější!“

Kolébala se opatrně a zvolna po blátivé cestě, vyhýbala se širokým loužím, kamkoli však stoupla, zapadla noha hluboko do bláta. Déšť bubnoval na deštník a záhy s něj stékaly tenké pramenky. Nikoho nepotkávala, vesnice byla osamělá, ztopená v déšť a bláto.

Chvílemi se rozhlédla babička zpod deštníku, zdali nepotká slušného, milosrdného člověka, jenž by byl kmotrem siroťkovi, narozenému z hříchu.

„Bůh se nad ním slituj — nikoho nenajdu, kdo by mu vložil aspoň zlatník do kolébky! Podrží ho kostelník, jenž zítra už zapomene na křest i na jméno, nebo snad opilý Jaka, a ubožátko už při křtu ucítí kořalku . . . Kéž by bůh dal, aby nezůstalo na živu!“

Před domem stála tlustá žena a hleděla s mrzutou tváří do deště.

„Kam pak, babičko?“

„Do kostela. Žena mne prosila — dítě snad zítřka nedožije . . . Porodila předčasně . . .“

„Říkala, odkud je a proč přišla do vsi?“

„Vím tolik jako nic; člověk z ní nedostane slova; leží tam a dívá se do stropu. Ani polévky nechtěla, museli jsme ji nutit . . .“

„Mícha povídá, že ji viděl ve městě; prý byla pan-sky oblečena . . .“

„Kdo pak ví? . . . Prosila, aby přišel kaplan, přišel však farář; také dnes mi řekla, když jsem se chystala na cestu: „Ať přijde kaplan, řekněte mu, aby přišel!“ A podívala se na mne takovýma očima, že mne mráz přešel . . .“

Ženy na sebe pohlédly.

„Ať se už děje vůle boží!“ vzdychla babička. „Svět je hříšný a kdo by soudil? . . . Dítě je nevinné a trpí už při narození. Nemá ani kmotra . . .“

„Je to hoch nebo děvče?“

„Hoch je to; matka chce, aby se jmenoval František . . .“

„Kdyby to bylo děvče, podržela bych je . . . Škoda!“

„Co pak muž?“

„Ej je to bída, v hospodě je . . .“

Babička se kolébala dále, ruce už ji bolely, kostel byl daleko.

„Kdyby aspoň někdo šel, aby mi držel deštník! Ale v takovém počasí sedí za pecí a nestarají se o člověka . . .“

Tam, kde se cesta skláněla, než se zvedla ke kostelu, stála nízká, špinavá chatrč. Babička zaklepala deštníkem na okno.

„Je doma Jaka, aby šel za kmotra?“

Na prahu se ukázala hubená ženská.

„Doma je, bohu budiž žalováno, doma! Ale leží na peci jako poleno a chrápe. Přišel domů, potácel se a říkal, že je papežem . . .“

Babička potřásala nevrle hlavou.

„Teď hledej kmotra! Nakonec je přece podrží kostelník a nikdo jiný! Jaka aspoň zapíše, komu je kmotrem, aby to nezapomněl; kostelník je však ne-dbalý člověk . . .“

Ženská na prahu se zamyslí.

„Což abyste vešla dovnitř a počkala? Vždyť ten klacek brzy vystrízliví a půjde!“

Babička nahlédla dveřmi; na peci ležel na zádech člověk oblečený a obutý a chrápal.

„Ne, co bych ho budila! Bude spát do noci, a dítě snad nezůstane na živu . . . Aspoň kdyby mi deštník držel — a to se napije a lehne si!“

Babička se ubírala dále, do kopce ke kostelu. Déšť ani na okamžik neustával; na stráni voda vyhloubila úzké strouhy, a špinavé potůčky tekly do údolí, kdež se sbíraly v příkopě.

Vešla do domu kostelníkova.

„Kde je muž?“

„Není tu; odešel s farářem; šli na Hrib a nevrátí se do večera . . .“

„To je nepříjemné!“ vzdychla babička. „Kdo pak teď bude tomu dítěti kmotrem?“

„Je to děvče?“ ptala se kostelnice a zlehka odhrnula přikryvku.

„Eh, hoch je to — kmotru bych už sehnala, ženských je mnoho na světě . . .“

Usedla a položila dítě na stůl, aby odlehčila rukám. Pod přikryvkou tence zavrňelo.

„To je té ženské? A co ona?“

„Oboje není k ničemu, dítě dlouho nevydrží a jí by také mohli odzvonit . . . Máme je pokřtít na Františka.“

Kostelnice vrtěla hlavou.

„Ej to půjde ztěžka, ztěžka to půjde! Je nemanželský a nevěřím, že by je velebný pán pokřtíl na Františka . . .“

Babička se podivila.

„Dítě je dítě, duše je duše. Což pak může dítě za hřích své matky, bůh jí to odpust!“

„Už je to tak. Musí být nějaký trest na světě . . . Jaký má starý, scvrklý obličejíček — jako by byl na něm napsán hřích . . . Otvírá ústa, ale hlasu nemá . . .“

Babička byla mrzuta a přikryla dítě.

„Jak pak by na něm mohl být vidět hřích, když dosud ani světa nevidělo. A kdyby — svatý křest jej smažel! . . . Jděte pro velebného pána, a já jdu přímo do kostela; snad potkám nějakého kmotra . . .“

Ubírala se do kostela a rozhlížela se po cestě starostlivým, skoro nevrlym pohledem.

„Nebudeš mít nic dobrého na světě, když jsi už při křtu bez přítele! . . . kéž by si tě bůh povolal!“

Přihodilo se tehdy, že přicházel po stráni dolů okolo kostela hubený dlouhý člověk. Byl všecek promočen, s klobouku mu kapalo a spodky měl po kolena zabláceny. Byl dosti chatrně oděn, okolo krku měl uvázaný velký barevný šátek. Dle tváře nebyl ani stár ani mlád, také nebylo lze rozeznati, byl-li to pán, nebo čeledín, či tulák. Bůhví, čím byl, odkud přicházel a kam mířil; kráčel shrben, díval se do země, ruce schovával do kapes spodků, jako by ho záblo.

„Proč by tento člověk nemohl být kmotrem dítěti?“ pomyslila si babička a ihned ho oslovila.

„Poslyšte, vy, nešel byste se mnou do kostela a nebyl byste tomuto dítěti kmotrem?“

Neznámý se ohlédl a stanul.

„No, půjdu, proč bych nebyl kmotrem?“

Usmál se — bůhví, jaké byly jeho myšlenky — a ubíral se s babičkou do kostela.

„Dlouhou cestu jste už ušel, příteli, kam zamýšlíte?“

„Ej, matko, chtěl bych to sám vědět!“

„Je mrzuté, putovati v takovém počasí!“

„Mrzuté! Déšť natáhne cestu, že jí není konce. Ale měkce se to člověku chodí . . .“

Bylo zřejmo, že neodpovídal rád; díval se do země a oběma rukama držel klobouk; se šatů a s klobouku teklo a zvolna se udělala pod jeho nohama louže.

„Divný člověk!“ pomyslila si babička. „V takovém počasí putuje a neví kam!“

„Jste-li unaven, pojďme potom ke kupci a vypijme sklenku; neuškodí vám to . . .“

„Nu tak půjdeme!“ odpověděl nedbale.

V zákristii se ozvaly pevné kroky, ozvalo se také zlostné bručení. Objevil se kaplan a s ním místo kostelníka mladý hoch s bosýma nohama a rozčuchanými vlasy. Kaplan byl rudý v tváři a jeho oči hleděly příkře; rty se pohybovaly, mumlaly cosi jako ve velké, stěží potlačované zlosti. Chvatně přešel kostel a jeho pevné, hněvné kroky nevlídně se odrážely od stěn.

„Jakou má zlost!“ myslila si babička a skoro se ulekala.

„Nu, tohle je dítě té ženské?“ ptal se kaplan nevlídným hlasem a zlý pohled mu zableskl zpod čela.

„Zhřešila, bude činit pokání! Což může dítě za její hřích?“ odvětila babička plaše.

„Bůh nebude tak hladce soudit!“ zahučel kaplan a pohlédl na okamžik stranou, jako by ho bylo něco napadlo; tvář mu hořela stále více a žíly na čele mu naběhly.

„Prosila, abyste ji přišel vyzpovídat!“ poznamenala babička.

Kaplan náhle vybuchl, ruce se mu třásly, tvář se mu podivně změnila.

„Co chce ode mne? Co jsem jí dlužen, že mne pronásleduje? Nebyl tam farář a nevyzpovídal ji? Jen

jí řekněte, že nepřijdu, že jí ani nepozdravuju, řekněte jí to! Bůh s ní a ať mne nechá na pokoji!“

Umlkl a rty se mu chvěly. Pak řekl tišeji a kildněji.

„Kál jsem se, ať se i ona kaje . . . Neznám jí, té ženy . . . Vše je skončeno . . . Kniha je zavřena . . . Bůh odpusť hříchy všem věrným křesťanům.“

Babička se divila a napadla ji myšlenka, jež byla velmi podivná a lžíšná. Neznámý kmotr hleděl do země a nebyl nijak znepokojen; snad ani neslyšel kaplanových slov, na to aby si jich povšiml.

„Kdo je ten člověk, jenž tu stojí a hledí do země, aniž by slova řekl?“ ptal se kaplan.

„Je to kmotr, velebný pane, kmotr tohoto dítěte!“ rychle odpovídala babička. „Potkala jsem ho na cestě, nebylo nikoho jiného . . .“

Nedůvěřivým pohledem změřil kaplan neznámého od hlavy až k patě.

„Bůhví jaký tulák,“ zamumlal a obrátil se, aby vykonal obřad. Neobratnýma rukama, velmi zlehka a plaše vzal neznámý dítě, jež tence pištělo, jako pokažená píšťalka. Kaplan na něj příkře pohlédl a ptal se ho po jméně. Neznámý se naklonil a odpověděl tak tiše, že ani babička neporozuměla. Kaplan zvedl obočí a pokrčil rameny.

„Nekřesťanské jméno, ani psovi bych nedal takového . . . člověk je pro vždy poznamenán, jako by měl na čele vpálenou pečeť . . .“

V tomtéž okamžiku mu zablýskaly oči a na rtech mu zahrál podivný úsměv.

„Tak se staň, budiž to trestem za hřích! . . .“

Bojácně a koktavě promluvila babička; divný strach ji přepadl.

„Matka prosila, abyste ho pokřtil na jméno František . . .“

Kaplan otevřel široce oči a všecek zrudl vztekem.

„Že ho mám pokřtít na jméno František? To že řekla? Podívejte se na ni! Svatý Františku, veliký světče, odpusť tuto drzou urážku! Nebude se jmenovat František!“

Babičce bylo úzko u srdce; také kmotr se podíval udiveně.

„Proč ne František?“

Rázem se kaplan otočil k neznámému kmotrovi a změřil ho vzteklým pohledem.

„A co se ty pleteš do té věci? Takový člověk z ulice! Sám má takové jméno, že bych ho ani zřejmému hříšníku nepřál, a chtěl by křtít jiné! Jen buď zticha a nestrkej nos do věcí, do kterých ti nic není! Bůhví, jaké hříchy nosíš na svých bedrách!“

Kmotr ulekán zmlknul a kaplan se zamysлил.

Babičce bylo nedobře; věděla, že by bylo přemlouvání marné.

„Velebný pane, ať se jmenuje aspoň Matija! . . .“

I teď se kaplan rozhněval a zvolal tak hlasitě, až se to rozlehlo kostelem.

„Cože? Matija? Každý by byl šťasten, kdyby se jmenoval Matija. Ne, Matija to nebude!“

Dítě v náručí kmotrově jemně zavrňelo; tvářička se kormutlivě sešklebila a byla podobna vrásčité, jako hlína hnědé tváři sedmdesátiletého trpaslíka. Kaplan sklonil hlavu, přivřel oči a přemýšlel. Konečně mu zazářil obličej, rty se široce usmály i pohlédl chladně na kmotra a babičku.

„Bude se jmenovat Polykarp! . . .“

Babička pohlédla naň velkýma, tupýma očima, zbledla, pak zvedla obě ruce k tváři a hlasitě zaplakala. Kmotr také zbledl; ruce, jež držely dítě, se třáslly a promluvil chraptivým, třesoucím se hlasem:

„Pro smilování boží, proč Polykarp? Slitujte se, velebný pane!“

Opět ho pokáral kaplan hněvným pohledem a kmotr ztichl.

Dítě se kroutilo v plenkách jako červ, zaplakalo velmi silně a nedalo se upokojiti, třebaže je kmotr houpal a tišil. Rozcuchaný hoch, který přišel místo kostelníka, zasmál se hlasitě; kaplan se k němu obrátil, shýbl se a zatahal ho za vlasy pevnou, zlostnou rukou . . .

Když se babička vracela z kostela, tekly jí po lících husté slzy a tak byla smutna, že ani deštník neotevřela.

„Ó ty ubohé dítě, pro celý život nešťastné, zahanbené, zavržené! Kéž by tě bůh vykoupil! . . . Kmotře, chtěl byste sklenku kořalky?“

Neznámý už zastrčil ruce do kapes spodků, bradu schoval do barevného šátku, zavázaného okolo krku. Požíval se se strany nevrlym pohledem a zahučel příkře:

„Nechte mne na pokoji! Proč jste mne zavolala? Sama si vypijte svou kořalku, nestojím o ni!“

Něrekl ani s bohem, otočil se a šel svou cestou, bůhví kam. Poprvé ho spatřili lidé v této chvíli a pak už nikdy . . .

Tak se ubírala babička přímo k domovu, majíc v náručí dítě, odsouzené už při narození. Se sive nízké oblohy lilo, proud byl stále silnější a žlutá hustá voda se rozlévala po silnici.

Přešla kolem Jakovy chyše; zarostlý, ospalý a opuchlý obličej hleděl oknem, žena stála na prahu.

„Našli jste kmotra?“ ptala se babičky.

„Našli, našli!“ odpovídala babička vzlykavě a slzy jí opět zalily oči. „Našli jsme tuláka, — který bůhví odkud přitáhl, dítěti ke zlému, nám k hanbě!“

„Pokřtili jste je?“

„Pokřtili, pokřtili!“ zaplakala babička.

„Jak pak se jmenuje?“ ptala se s údivem žena.

„Polykarp!“

„Ježíš Maria!“

Žena vběhla do síně a bouchla dveřmi; opuchlý obličej od okna zmizel . . .

Babička pokračovala ve své cestě, zármutkem vrávorajíc.

„Jak se jí ukážu? Co jí řeknu? Tomu ubohému stvoření, které je samo ještě dítě!“

Ježto bylo srdce plno strachu a smutku, byla cesta kratší a blízko už byl domek, skrytý na stráni.

Babička vešla plaše do síně, plaše otevřela dvéře. Nepozdravila, nerozhlédla se, rozvinula dítě a položila do kolébky.

S postele se zvedl drobný, bledý obličej; velké oči se rozhlédly po světnici.

„Už jste přišla? Pokřtili jste ho?“

Babičce se sevřelo srdce a slovo nechtělo z úst.

„Pokřtili.“

Velké oči jasně zřely strach na babiččině tváři; hlava se namáhavě pozvedla, uvolněné vlasy spadly na podušku.

„Jak se jmenuje?“

Babička usedla na židli u kolébky, schovala tvář do zástěry a zaplakala.

„Jak se jmenuje?“ ptala se matka podruhé; její hlas se chvěl, byla v něm smrtelná bázeň.

„Polykarp!“

V jizbě vše ztichlo. Matka sklonila hlavu, oči se jí velmi rozšířily a byly zcela bílé. Matka jméno uslyšela a v témž okamžiku vydechla duši.

V.

Kámen na hrobě se kýval, zakolísal se na levo, zakolísal se na pravo a odvalil se.

Farář se zachvěl a trásl se stále víc.

„Ó Kriste a svatý Františku, můj patrone — kámen nebyl dost těžký, jáma nebyla dost hluboká a hřeby už vůbec za nic nestály . . . Ó podvodníci, pohani! . . .“

Kámen se odvalil, rov se rozvířal, až se rozevřel. Zvolna, namáhavě soukal se člověk z hrobu; hlína byla zkypřená a proto se nemohl pořádně opřít; opíral se lokty a konečně se vyhoupl celým tělem. Tvář se mu v měsíčním svitu zaleskla, černé oči pohlédly přímo k faře.

Farář vztáhl obě ruce k oknu a trásl se strachem i hněvem.

„Zpět, bestie, zpět! Což jsme tě nepochovali po křesťansku? Nezvonili jsme ti velkým zvonem a nepívali jsme ti nad hrobem? Není už ve světě vděčnosti! Zpět!“

Člověk nedbal, už stál na povrchu a zpupně se protahoval po svém namáhání. Faráři se zdálo dokonce, že zamžikal vesele temnými očima a zlomyslně se usmál.

„Zpět, kde je tvůj domov! Odpočivej v pokoji, bestie! Dej ti bůh věčný klid a mír, ničemo! Proč se

tudy potloukáš v té tiché půlnoční době? Mysli raději na své hříchy a nech na pokoji poctivé lidi! Zpět!“

Člověk ho ani neposlouchal; sotva že si trochu odpočinul, ubíral se dlouhými kroky ke zdi, kterou přešel podivuhodně zručně.

„Vida ho, ničemu!“ rozzlobil se farář. „Skočí si do mé zahrady, přímo do růží! — Jdeš mi odsud! — Jako kráva tlape po záhonech! Všecko poláme, všecko zválí! Kdyby aspoň šel po stezce, po písku! — Nevidíš na cestu, což máš oči vzadu? — Už přichází blíže, ó bože a všichni světci nebeští! — Zpátky! Kdo tě probudil z posledního spánku, kdo tě volal na tu noční pout? Vrať se — svědomí mé je čisto, dlouho jsem činil pokání za své hříchy a všechny jsou odpuštěny . . . Zpátky . . .“

Jak stín se pchyboval člověk zahradou. Neodpověděl, nezastavil se a také nespěchal. Kráčel klidně přímým směrem k faře, jako člověk, jenž znaje svůj cíl, nikoho si nevšímá. Farář byl k oknu přikován; ani mu na mysl nepřišlo, aby se pohnul, aby prchl. Jen v okamžiku, kdy se měsíc schoval za lehký bílý obláček a náhle shasla v zahradě záře, kmitlo mu duši: „Nesním snad s otevřenýma očima? Nevidím snad duchy, zrozené v nemocném, pokáním znaveném mozku? . . .“ Zakmitlo to a zmizelo; měsíc vyšel z oblaku a po zahradě se rozlilo bílé světlo . . .

Člověk už stál pode zdí, pranic se nerozmýšlel, ani se nepokusil otevřítí dveří, nýbrž zachytil se zručně

révy a šplhal po ní vzhůru. Farář vyklonil hlavu z okna a díval se na něho s velkou úzkostí. Byl už tak blízko, že by ho byl dosáhl holí.

„Dolů, dolů, noční ptáku! Kdo ti dovolil šplhati se po révě? Vždyť všechno polámeš! Slova neřekne a jen leze — apage! . . .“

Odskočil od okna a vztáhl ruku; obličej měl hrůzou zkřivený a oči široce rozevřené. Na okno vylézal člověk; nejprve se objevila rozcuchaná hlava s hluboko vpadlýma tmavýma očima; objevilo se už celé tělo, opřel se lokty, už klečel na okně, už seskočil do jizby . . .

Nejdříve si oklepal šátkem prach s kolen, pak si hluboce oddychl a pohlédl na faráře veselými zraky.

„No, no, jen se mne nic nebojte! Včera jste mne navštívil vy, proto se sluší, abych vás navštívil dnes já . . . Nemám mnoho času, minuty letí kvapem . . . Rozsvítíme, nebo posedíme jen tak při měsíci . . .?“

Přisunul židli k oknu a usednuv, přeložil hezky pohodlně nohy křížem. Bylo vidno, že se velmi radoval z farářovy úzkosti a rty se mu lehce chvěly potlačovaným hlasitým smíchem.

„To však musím říci, pane faráři: proklatě jste mne uzamkli, pořádně zabeďnili! Ale co znamenají překážky, když člověka volá povinnost! Rozbořil bych egyptskou pyramidu . . . Zvláště ty hřeby a kolik je jich! . . . Upřímně vám řeknu: kdybych byl jen o trochu starší, kdybych ležel tak na příklad

už měsíc, nijak by se mi bylo nechtělo bořit to přístřeší . . . Proč pak stojíte?“

Farářovy líce byly podivně sinalé a také z očí vymizel život. Opíral se o stěnu s rukama mrtvě podél těla svislýma. Na rozkaz neznámého přistoupil neohrabaně ke stolu a postavil židli k oknu. Usedl, tělo nachýlil vpřed a ruce položil na kolena.

„Tak vidíte, tak je to v pořádku, pane faráři! A teď se dohodněme, o čem třeba, promluvíme si docela po přátelsku . . . Nemáte v domě hodin?“

Farář sáhl do kapsy.

„Je přesně půl jedné . . .“

„Ej, dost času! . . . Nejprve, pane faráři — znáte mne přece?“

„Neznám tě!“ odpověděl farář nejistým hlasem a zavrtěl hlavou. Neznámý se hlasitě rozesmál.

„Proč to zapíráte? Na tváři je vám znát, že jste si zalhal . . . Kam jste schoval lístek, onen lístek, jenž byl v mém kabátě?“

„Schoval jsem jej do breviáře!“ odpověděl farář pokorně.

„Co pak tam bylo napsáno?“

Neznámý se smál stále nevázaněji.

„Nevím už, co tam bylo napsáno!“ odpovídal farář koktaje a dívaje se stydlivě do země. Neznámý se zatvářil velmi vážně a hlas jeho byl náhle tvrdý a příkrý.

„Bylo tam napsáno jméno, které jste mi dal na křtu. Jak zní?“

Farář se uleknul a uhnul hlavu.

„Jak jsi hned rozhněván! . . . Bylo tam napsáno Polykarp . . .“

Neznámý se přívětivě usmál a všechna příkrost mu vymizela z očí.

„No, hleďte, tak se mluví! Kdo by na stará léta lhal, když má dost mladých hříchů? . . . Vždyť jsem věděl, že jste mne ihned poznal! Poznál jste mne hned v tom okamžiku, kdy jste se sklonil v chlévě nad mou mrtvolu a pohlédl jste mi do tváře . . . Polykarp vás zdraví . . .! Ruky vám nepodávám, bylo by vám zima; tam venku totiž není teplo . . . Přišel jsem jen proto, abych vás pozdravil, hleďte; není to velká vděčnost? . . .“

Farář si poněkud oddechl.

„No, to jsi již učinil; teď odejdi!“

Polykarp se podivil, pohlédl s výčitkou a nevrle na faráře.

„Co? Sotva jsem přišel, už mne vyháníte? Ó! To je ta pohostinnost, vrozená našemu národu a zvláště kraňským farářům? To jsou ty city, jež byste měl chovati k Polykarpovi? . . .“

Při posledních slovech trochu zamrkal; farář pohlédl stranou a v okamžitých rozpacích přešel dlaní po stehně.

„A ještě z jiných důvodů není naprosto možno, abych se jen tak zkrátka rozloučil. Ó pane faráři, ještě často si pohovoříme, krásně si potlacháme . . .“

„Jak?“ ustrašil se farář. „Což toho není dosti? I nadále mám pít ten kalich?“

Buď do opravdy, nebo ve zlém pokrytectví zatvářil se Polykarp velmi smutně a vyčítavě zakýval hlavou.

„Tedy kalich a utrpení je vám moje oddaná láska, pane faráři? Jak velký a ošklivý hřích je nevděk! Já, pane faráři, jsem prosil jen o krůpěj, malou krůpěj lásky, tak odevzdaně, s takovou nadějí jsem prosil, jako sedlák o déšť, a nikdo mi jí neudělil. Vám teď přináším, aniž byste prosil, a docela zadarmo, plné vědro lásky a vy říkáte: táhni! . . . To není hezké, pane faráři, to není hezké!“

V jeho hlase byl skoro pláč, farář však zcela dobře zpozoroval jemný, sotva viditelný úsměšek v koutcích úst a rozhněval se pro tak velkou přetvářku.

„Nepřelstíš mne, nemysli si, že se tě bojím! . . . Moje vlasy jsou šedivé, dny moje jsou sečteny, proto ať se stane vůle boží . . . Nevěřím ti ani slova, nepřišel jsi s láskou a tvé úmysly jsou velmi špatné! Jasně už vidím, cítím hluboce, že se blíží neštěstí a že ta hodina není daleká . . . Mé srdce však je odhodláno a není v něm strachu. Proto ti poblížím jasně do tváře: mluv, proč jsi přišel! Jednej rychle!“

Polykarp se podivil, neulekl se však, ba i úsměv zůstal na jeho rtech.

„No, no, jak jste vzplanul! Proč jsem přišel? Jistě ne chytat mouchy, nebo z dlouhé chvíle! Bez důvodu a ze žertu by člověk nevzdoroval, neboť proklatě tvrdé jsou hřeby a kámen je tuze solidní! . . .“

Nachýlil se, opřel dlaně o kolena a pohlédl faráři z blízka do obličeje.

„Povězte mi, nikdy jste nepocítil touhu po mně? Nikdy se vám srdce nepohnulo, když jste vzpocmněl na ony dávné doby . . .?“

Farář se vyhnul jeho pohledu a vztáhl ruku, jako by se bránil.

„Minulé jest odpuštěno! Nevolej těch časů, umřely! . . . Kál jsem se, až mi vlasy sešedivěly, a Bůh je milosrdný . . .“

Polykarp se tvářil, jako by neslyšel.

„ . . . Na ony dávné doby, kdy jste byl ještě mladý a milý hoch . . . A jak je vám u srdce, když vzpomenete na onu zahradu za domem? . . . Stinná zahrada; ani s okna, ani s cesty nepronikne oko do skryté besídky . . . Krásná zahrada, plná poesie . . . Člověk do ní vejde, a kdyby to byl sám svatý Alois, přepadla by ho touha po štěstí a po hříchu . . . Hleďte, i mně zasáhla do duše měkkost . . .“

Farářův obličej se zcela změnil; byl šedý a zkřivený, tupě a široce hleděly oči.

„Proto jsi přišel, zločinče?“

Polykarp se mírně usmál.

„Proto jsem přišel, pane faráři . . . Teď mne přec znáte, proč mi spíláte zločinců? . . . Byl bych rád, tak rád, kdybyste vzpomínal, kdybyste si hezky se mnou požvatlal o těch krásných, dávno minulých dnech. Bez lítosti a tak vesele, jako vzpomíná hoch na děvče, jež miloval tak mimochodem . . . Jen že příliš rychle, ach tak rychle uplynuly ony krásné večery a pomník na jejich hrobě je ubohá karikatura člověka jménem Polykarp . . .“

Na farářově zbledlém čele se objevily krupěje potu. Nebránil se už, ruce visely nečinně podél těla.

„Zdá se mi, že jsou vám ty vzpomínky nepříjemny, bůhví proč. Kdybych já byl prožil jedinou krásnou minutu ve svém pustém životě, nikdy bych jí nezapomněl, chránil bych ji jako skrytý poklad . . . No, je-li vám to nepříjemno, nemluvme o tom! Také se mi už zdá, že jsou mé minuty sečteny, proto se domluvme přímo o věci . . .“

Vzpřímil se trochu, opřel se pohodlně a počal mluvit jednotvárným, suchopárným hlasem, jako by přednášel naučenou historii.

„Pane faráři, je mojí svatou povinností, zpravit vám přesně a po pořádku o tom, jak jsem žil a čeho jsem dosáhl. Domníval jsem se kdysi a očekával jsem to, že vy sám budete tak laskav a příležitostně se po mně poptáte. Nevím, bylo-li to vaší povinností nebo ne; pravdou je, že se to nestalo. Tak jsem tedy přišel,

abych vám podal zprávu sám a jsem přesvědčen, že vás budou moje příhody velmi zajímati . . . Začneme tedy! . . .“

Naposled se farář vzpamatoval a postavil se na odpor.

„Docela ne, ó Polykarpe, docela nic mne tvé příhody nezajímají! Minulost umřela, je odpuštěna a všecko umřelo s ní! Nemáš se mnou nic co dělat, neznám tě a nikdy jsem tě neznal! . . . Nezlobím se, že jsi přišel, bůh ti to odpust, ale už se neukazuj! Bůh ti dej mír a ty jej ponech ostatním!“

Polykarp se zasmál téměř surově.

„To by bylo pěkné! Myslíte, že jste pokáním všecko vyřídil? Je třeba pykati, pykati, pane faráři! Bůh je tvrdošíjný věritel, spravedlivý soudce! Odpustí hříšníkovi zloději — ale peníze do posledního groše zpět! Nevymknete se mu několika modlitbičkami, několika vzdechy, pokornou slzou! . . . Jen s pravdou ven, pane faráři; domníval jste se kdy sám, že je vám odpuštěno, doufal jste kdy, že je skvrna smazána? . . .“

Farář svěsil hlavu.

„Nikdy, pane faráři! . . . A uvážíte-li: můj život, tak smutný od samého počátku, byl namířen k tomuto cíli, k této krásné, slastiplné hodině — a vy byste mne chtěl o to připravit? Ó ne, pane faráři, ten sladký pohár zamýšlím do dna vyprázdniti! A co je na tom konečně pro vás zlého, když takto sedíte

a posloucháte? Opřete se přece, sedněte si pohodlně!“

Farář se na rozkaz opřel; Polykarp pohlédl ke stropu, aby násilím sebral a srovnal kapitoly své příhody . . . V témž okamžiku hrklo a zachrastilo na zvonici, Polykarp se ulekl, vstal, pohlédl oknem, pak bez rozloučení skočil do zahrady. Hlučně za ním bouchl farář oknem . . .

Nazítří poslal pro zámečníka a pro truhláře i zabeznili všechna okna, jež vedla do zahrady. Prohlédli a opravili všechny závory a zámky u všech dveří, takže proměnili faru v pevnou tvrz.

S pochmurným pohledem a zlostným obličejem kráčel čeledín přes dvůr a bručel; kuchařka plakala a modlila se, služka se chystala k odchodu.

Na večer pozval farář veselou společnost. Odbila sedmá, odbila osmá hodina, nikdo však nepřišel. Stůl byl prostřen, sklenice stály pěkně v řadě, na dvoře však se ani krok neozval. Nepřišel ani učitel Šviligoj, ani starosta, ni notář, dokonce ani ne berní. Konečně přišel písař, žízňivý člověk, postál na dvoře a pohlédl do okna. Bůhví, co ho náhle napadlo: spěšně se otočil a prchl.

Farář čekal a stále více rostla úzkost v jeho srdci.

„Co jsem jim udělal, že se mi vyhýbají? Ó bože, tak nechají člověka v neštěstí osamělého!“

VI.

Sotva odbila půlnoc, bylo zlehka zaklepáno na dveře. Se zdvořilou, veselou tváří vstoupil Polykarp do jizby, usedl, nalil si sklenici vína a vypravoval:

„Jaký byl začátek mého života, nevím dobře, jisto však je, že byl velmi trudný. V téže chvíli totiž, když jsem se vzpamatoval a zpozoroval k svému smutku, že jsem na světě, byl jsem oblečen v hadry a kdo se mi přiblížil, pozdravil mne štulcem . . . Pamatuji se ještě, jak jsem se vzpamatoval. Bylo to tam na velké louce, za vsí a hoši, moji kamarádi, hráli míčem. Byl krásný den a tak se mne zmocnilo podivné přání; přemohl jsem bázeň — už tenkrát byla ve mně bázeň — a přistoupil jsem blíže, abych si s nimi hrál. Sotva mne uzřeli — křik a hluk. „Hej, Polykarp! Polykarp!“ Ihned byli okolo mne a už jsem ležel na zemi. „Nabij Polykarpovi! Nabij!“ Neprosil jsem, ani mne to zvlášt' nebolelo. Jen jsem si myslil: „Proč mne bijí, co jsem jim udělal?“ Tenkrát jsem byl totiž ještě malý a hloupý. Vstal jsem konečně, utekl přes plot s obličejem rozbitým a plným boulí. Utekl jsem, běžel jsem přes louku, přes pole, daleko, až jsem neviděl vesnici. Tam jsem usedl a teprv když jsem usedl, začal jsem se celý třásti, tak divně, jako by mnou někdo oběma rukama

lomcoval. Neplakal jsem, jen jsem stále přemýšlel: „Proč se na mne vyřítili, co jsem jim udělal?“ Tak sedím a přemýšlím a náhle, jako z boží milosti, mi přijde poznání: „Proto se na tebe vyřítili, že se jmenuješ Polykarpe!“ A tu jsem zaplakal; poznal jsem tehdy, že jsem pro vždy vyobcován. Takto, hleďte, pane faráři, takto jsem se vzpamatoval . . .

Proč jste mne tak těžce ztrestal za svůj hřích? Dobře jste to učinil, opravdu: sobě slast hříchu, mně pokání za něj! Proč však tak strašné pokání? Což jste mi nemohl vpáliti znamení do čela? Dalo by se snad zamazati, zakrýti kloboukem, nedbalou frisurou! Jméno nelze vymazati, ani zakrýti. Víte, co mě jednou napadlo? Abych je ztratil, hodil do vody, nebo abych je přilepil někomu jinému. Proto jsem je napsal na papír . . . Ale to se drží člověka jako stín. Vše jsem zkusil, abych se ho zbavil — bez výsledku. Šel jsem kdysi, nevím kam a potkal jsem žebráka s jednou nohou bosou a s druhou obutou v hadry. Byl hladov, dal jsem mu poslední desetník a prosil jsem ho, aby si se mnou vyměnil jméno. Jmenoval se Jakob — jaké to libozvučné, sladké jméno! Podíval se na mne se strany a ptá se po jméně; pohlédl jsem do země, neboť jsem se styděl, a tiše jsem odpovéděl. Ihned mi hodil desetník pod nohy a odvrátil se ode mne s velkým opovržením . . . I pes, myslím, by na mne zaštěkal, kdybych mu něco takového nabídl; a někteří psi mají tak krásná jména . . .

Domníváte se asi, že by se dalo něco dělat s povahou, že by ctnostný člověk i se sebe nemilosrdnějším jménem mohl vyjít? Ó mýlka! Věděl jste to v svém nitru, co jste učinil! Jak jsem si vroucně přávil, abych byl chromý, hrbatý, jakkoli znetvořený! Sladký byl by pro mne život! Pope byl hrbatý, Byron kulhal . . . A dejme tomu, že by se Byron byl jmenoval Polykarp . . . !

Teď je vše skončeno, dosažena je poslední stanice, celý kalich vyprázdněn! . . . Zdá se mi, pane faráři, že jsem byl zrozen lyrickým básníkem. Víím, že je to zaměstnání nejnižší příčka na žebříku lidské společnosti, ale člověk by byl stále ještě na žebříku. Teď si však pomyslete, že by brnkal Polykarp na stříbrnou lyru, že by Polykarp vzdychal při měsíci, že by o Polykarpovi snily sladkooké dívčiny! . . . To však je zvláštní věc, o těch dívčinách totiž . . .

Moje city byly podivuhodně něžny a z této něžnosti se zrodila bázeň. Nebál jsem se pouze lidí; styděl jsem se a bál, jda okolo živého pole, výskající loukou; skláněl jsem hlavu a neodvažoval jsem se rozhlédnouti, vedla-li mne cesta lesem. Tak asi chodívali vyhnanci, prodaní lidu k posměchu a opovržení . . . Opustil jsem vesnici, pole i louku a sám nevím, jak jsem se dostal do města.

V té době jsem se zamiloval. Děvče nebylo hezké, bůh zachraň. Tvář měla zhyzděnou neštovicemi,

nosíček měla trochu vyhrnutý a byla tak drobná a něžná, že bych ji schoval bez obtíží pod kabát. Její oči mne přemohly, neboť se mi zdálo, že z nich hledí mnoho ušlechtilosti a slitování. Byly to divné dny, plné strachu i doufání, a přece to byly nejkrásnější dny mého života. Ach, jak rychle minuly! . . . Měla mne ráda a sladce se usmívala, když jsem ji oslovil. „Proč však,“ ptala se mne, „proč mi nepovíš svého jména? Vždyť nevím, jak tě mám jmenovat.“ — „Nu staň se vůle boží!“ pomyslím si. — Srdce se mi svíralo stále více a v hrdle mne cosi dusilo, že jsem nemohl promluvit. „Mám lháti?“ blesklo mi hlavou. „K čemu bych lhal, konečně to přijde přece na jevo a hanba by byla dvojnásobná!“ . . . I umínil jsem si, že jí povím pravdu. Mluvil jsem zcela tiše, šeptaje, neboť jsem se v své hlouposti domníval, že tímto způsobem aspoň trochu zmírním svou hanbu. „Hleď, nehňevej se, stihlo mne neštěstí při mém narození. U nás totiž, v onom kraji, kde jsem se zrodil“ — tak jsem ji přelhával! — „v onom kraji mají lidé podivný zvyk, že křtí děti jmény málo známých svatých. To proto, aby patroni, kteří nemají jinak mnoho práce, trochu více pečovali a starali se o své svěřence. Já, ku příkladu, se jmenuji Polykarp . . .“ Naslouchala, viděla mé velké rozpaky, pak po celou cestu nepromluvila ani slova a také já mlčel. Za tři dny jsem ji potkal se zavalitým člověkem, který ji objímal kolem pasu. Ani na mne nepohlédla . . .

Pak to šlo se mnou teprv s kopce. Poznal jsem, že by byl všecken odpor zbytečný; proto jsem se už nebránil a jedinou mou starostí bylo, vyhnouti se pokud možno pohrdání. I to bylo těžké! Jsa plachý a neobratný, vrážel jsem stále loktem do počestných lidí, i tehdy, kdy toho naprosto nebylo třeba. Neobratnost povstávala z plachosti, jako plachost z citlivosti. Jsem přesvědčen: kdybych putoval pouští s jediným člověkem, jistě bych do něho vrazil, jistě bych se s ním utkal. Totiž dostal bych od něho štulec. Teď je všemu konec, teď se směji veselým úšklebkem mrtvých; ti už vědí proč . . . Tehdy mi však nebylo do smíchu a mohu to říci beze studu, že jsem někdy plakával jako žena.

Nemyslete však, že jsem plakal k vůli ranám! Dokud jsem byl ještě doma, v své milé rodné vsi, kdež mne honili od sedláka k sedlákovu, bylo mé tělo samá rána; nedbal jsem mnoho na to, třebaže to časem páli, obrátil-li jsem se na posteli. Ne rána — hlavní je slovo, pohled! „Na, Polykarpe, panchartel!“ To to bylo, draný pane faráři! Něco se mne drželo, bylo to na mně přilepeno jako záplata a pro tuto záplatu všecka ta světská bída! . . . Kteréhosi dne zpozorují, že stojím na silnici všecek rozedrán, napolo bos, neoholen, neučesan a hladov. „Nu,“ myslím si, „jsi-li už na cestě, hajdy tedy!“ Vydal jsem se do světa a putoval jsem až do smrti. Nejprvé bez zvláštního úmyslu, nejvíce proto, abych se vyhnul lidem. Stá-

valo se občas, že mne sebrali na cestě a zavřeli mne na pár dní, později dokonce na několik týdnů. Zastaví mne strážník a ptá se po jméně. „Polykarp!“ — „Ah hleďte, Polykarp!“ a položí mi těžkou ruku na rameno. „Nešel bys se mnou, Polykarpe?“ — Ve vězení jsem se seznámil s různými lidmi, s tuláky a zloději. Sotva jsem jim řekl své jméno, vyhýbali se mi příkře a s opovržením, někdy mně rádně nabili. Bůhví, byli to zločinci a ničemové, byl bych však býval ze srdce vesel a vděčen, kdyby mne byli vlídně pozdravili a přijali ve svůj střed . . .

Putoval jsem, putoval a zvolna se rodila v mém srdci krásná myšlenka. „Odkud je všechno zlo?“ přemýšlel jsem. „Kdo to byl, jenž mi přilepil špinavou záplatu na záda? Což abych ho vyhledal?“ A když ten nápad v mém srdci dozrál, vydal jsem se přímo k cíli. Ó byla to dlouhá cesta, pane faráři, dlouhá a plná obtíží! Podléhal jsem už někdy, bývalo mi u srdce tak, že se mi chtělo ulehnutí a dočkati se smrti. V člověku, jenž má před sebou tak skvělý cíl, je však podivuhodná síla. Podivuhodná síla a bystrý rozum. „Matka,“ myslil jsem si, „to uhohé děvče, mne netrestala; umřela, chudinka, snad pouhou žalostí. Ani otec mne netrestal, potloukal se tehdy bůhví kudy. . .“ A tu mi náhle vzešlo světlo, vešlo to jako boží odhalení do mé duše i uzřel jsem celou minulost jako v knize napsanou. Nu, vyhledám si tedy toho šíbala, vyzvím na něm, jak a co!“ . . . Tak

jsem se rozhodl a vydal jsem se na cestu; byly tehdy krásné podzimní dny a cesta byla příjemná. Na stře-
vících už nebylo podrážek, kabát jsem kus po kuse
ztrácel, vousy rostly. A přece se mi zdála být cesta
lehkou a vesele jsem si pískal. Neboť můj cíl byl
znamenity . . .

Při vši té radosti jsem zapomněl, že mám hlad a
žízeň; tak jsem byl na to soužení zvyklý. Byl už
soumrak, když jsem uzřel vesnici daleko pod kopcem.
„Jen abych tam ještě došel; slituj se, bože!“ Nohy
mi už totiž velmi klesaly a každých deset kroků jsem
usedl na patník. Víčka se mi zavírala, byl jsem un-
aven a bál jsem se, že usnu na silnici. Tak jsem se po-
tácel vpřed a žena, jež mne potkala, rozzlobila se na
mne: „Opilče! Klacku! Je bos a roztrhaný, ale spije
se nelidsky!“ Byla to tlustá stařena; šla dále a v ná-
ručí měla dítě, novokřtěnce, bílou přikryvkou za-
haleného . . . Do vesnice bylo snad asi půl hodiny,
já však jsem šel dlouhé hodiny, až do svaté půlnoci.
Opilé nohy mne nesly z příkopu do příkopu, přec
však jsem se vždy vypotácel. Bylo ještě dobře, že
foukal jemný vítr — ten mne hnal po silnici jako kus
papíru, na tu stranu, na onu, nechal mne chvíli na
zemi a zvedl mne zas . . . Konečně však jsem
přece došel; sám anděl strážce mne vedl za ruku
pravou cestou. Došel jsem, otevřel dvře a byl jsem
vaším hostem, pane faráři . . .“

Tak vypravoval Polykarp. Dlouhý příběh ho jaksi unavil, otřel šátkem čelo a líce a svlažil si rty dlouhým douškem.

„Teď už asi trochu chápete, jaká znamenitá záležitost mne přiměla k tak obtížné cestě. Není vám třeba blednouti, pane faráři, nebylo to nic zlého! Co bych vám mohl vzíti? Málo hodin vás ještě čeká, proč bych vám je zkracoval? Ne, vzíti vám nemohu nic, mohu vám však dáti něco drahocenného. Něco drahocenného, pane faráři, jsem vám přinesl s sebou ze své dlouhé pouti . . .“

Farář seděl klidně, nepřeslechl ani slova, nepohnul se však, nemžikl okem. Když Polykarp umkl, sklonil farář hlavu a vzdychl z hloubi duše.

„Staň se vůle boží!“

Polykarp se nelítostně usmál.

„Pane faráři, přinesl jsem vám svoje jméno! Sám jste mi je dal, vezměte si je! Je dosud zcela nezkažené, docela neupotřebené, nepošpiněné . . .“

Farář sepjál ruce jako k modlitbě.

„Milost!“

„E což!“ zasmál se Polykarp. „Vždyť je to zcela poctivé jméno, zcela křesťanské jméno a Polykarp byl velký světec! . . . Máte je ještě v breviáři, schoval jste je do breviáře! Jen se podívejte, přečtěte je, jak krásně zní!“

Farář vyňal z kabátu breviář, v němž byl lístek. Vzal jej zlehka do ruky, jen palcem a ukazováčkem a podal jej přes stůl Polykarpovi.

„Opravdu, krásné jméno! Hleď, tak dlouho jsi je nosil, proč se mu tak bráníš? Vždyť je ti všechno lhostejno, Polykarp nebo František — co je to jméno? Zde máš a odejdi v pokoji!“

Polykarp zvedl obě ruce a uhnul se.

„Ó, pane faráři, ó jak jste laskav! Jen si jméno nechte! Odevzdávám vám je, chraňte je a střezte! . . . Co myslíte? Pěkná záplata — a sluší, když je tak přilepena na zádech!“

A smál se zlobně.

„Ó kdybyste věděl, pane faráři, jak je mi teď lehkou a srdce! A přec je smutné, je-li člověk vesel teprve po smrti! Co bych za to dal, kdybych byl prožil jedinou krásnou hodinu, aspoň minutu! Neboť tato posmrtná radost je jako strom bez stínu, jako píseň beze zvuku, jako, řekněme, člověk beze jména . . . Nu, lépe je takto, než nijak.“

V srdci farářově vznikla poslední naděje.

„Ale pohleď, jak budeš teď beze jména? Nebudeš se stydět? Všichni ostatní, kteří tam leží, mají jména, pěkná poctivá jména — tys však jako pohan! . . .“

Polykarp se prohnane usmál.

„Což myslíte, že jsem byl tak neobratný? Jen se podívejte, pane faráři, nu, podívejte se — kde pak je vaše jméno?“

Farář se velmi ulekl. Vyskočil, trásl se a nohy se mu pletly. Listoval nejprve v breviáři, pak ohmatával kabát, vestu, prohledal celou jizbu, podíval se také do křestního listu — jména nikde nebylo . . . Zvedl ruce, vzal se za hlavu a hlasitě zaplakal.

„Ukradl jsi mi jméno, vrať mi je!“

Polykarp se hlučně smál.

„Jak? Což nemáte jména? Vždyť jsem vám je přinesl — pěkné, libozvučné, dosud neopotřebované jméno! Tady leží, na stole!“

Faráře přešel všechen strach; udeřil pěstí do stolu a křičel.

„Dej sem jméno! Moje staré, poctivé jméno! Nestydíš se i po smrti krást? Dej sem!“

Ani pláč ani hněv nepohnul Polykarpa. Vstal od stolu, zvedl límec, protože bylo venku chladno a odcházel.

„Jak? Teď chceš jít?“ křičel farář. „Tak neodejdeš! Vrať mi jméno, jinak neodejdeš!“

Viděl škodolibý, bezcitný obličej Polykarpův. Poznawal, že po zlém nic nepořídí, proto mluvil tiše, prosil.

„Nikdy jsem ti nic zlého neučinil, nikdy jsem tě neurazil! Hleď, slituj se nad starcem, stojícím už nad hrobem! Proč mi chceš strpčít ty nečetné poslední hodiny? Chceš-li, postavím ti na hrob pomník, krásný, mramorový pomník; také růže ti vsadím na hrob a dám okolo mříž . . . Vrať mi jméno!“

Polykarp stál u dveří a nepromluvil slova; jeho tvář byla klidná a chladná. Farář se přiblížil vrávoravými kroky, sepial ruce a poklekl.

„Vrať mi jméno!“

Zavanul lehký vítr, dvěře se bez hluku otevřely a zavřely.

Farář vstal namáhavě a dovlekl se ke stolu.

„Buď vůle tvá, ó Pane!“

Těžce dýchaje a s velkým namáháním si svlékl kabát; pak našel jehlu a nit a přišil na kabát lístek. Ruka se mu třásla a na kabát padaly slzy. Konečně byl lístek přišit, právě na zádech, podobaje se špinavé záplatě.

„Těžce jsi mne potrestal, ó Bože, velké jsou však mé hříchy a tvá je pomsta.“

Oblékl kabát, poklekl a probděl celou noc v slzách a na modlitbách.

VII.

Už svítilo slunce, když přistoupil farář k oknu. Bylo překrásné jitro; lehké, bílé, jasně lemované oblaky stály klidně na východě. Ze zahrady to vonělo zralými jablky a posečenou travou. Na dvoře bylo dosud vše tiché, nikde se neukázal člověk.

Farář se opíral o okno a jeho myšlenky byly smutné. Tvář mu velmi sestárla; rozryta byla a vpadlá, oči

byly hluboko zapadlé a řídké, šedé vlasy visely v nedbalých kadeřích do čela.

„Tak krásné boží jitro! Jak by se z něho člověk radoval, kdyby jeho srdce bylo čisto! Proč svítí tak vlídně to podzimní slunce? Už nesvítí pro mne! Proč tak příjemně voní podzimní, pozdní růže? Už nevoní pro mne! . . . Zlý trest seslal na mne Bůh ve své spravedlnosti a nic na světě už pro mne nežije! . . . Jak je teď svět krásný a lásky hodný, když na něj hledím cizíma očima! Kolik krásného jsem promeškal, když jsem měl všeho hojnost, kolik viselo u cesty jablek, jichž jsem neutrhl, protože jsem neměl hladu ani žízně! . . . Byl bych teď vděčen za jediné jablko, za jediný vlídný ranní paprsek! . . .“

Zazněl velký zvon, píseň jeho velebně se rozléhala ránem. Farář se ulekl.

„Je dnes neděle a já docela zapomněl . . . Nutno nastoupiti křížovou cestu!“

Velmi zbožně se pomodlil ranní modlitbu, pokřížoval se a vyšel tak jak byl, ne myt a neučesan. Nohy se mu trochu třáslly, také ruka se chvěla, když otvírala dvéře, srdce však bylo cdevzdané.

„Staň se vůle boží!“ šeptaly rty. „Bůh seslal trest, je nutno jej dobrovolně snést. On mi položil na ramena kříž, je nutno, nésti jej až do konce! Proč bych se styděl lidí? Čeho bych se bál? Kdo je bez hříchu, ať hodí po mně kamenem!“

Otevřel dvěře a vyšel na schody. Zdály se mu velmi příkré a velmi hluboké; opíral se rukou a kráčel zvolna, tvrdými, neohebnými kroky.

Z chodby přicházela kuchařka; užřela ho na schodech, dívala se mu několik okamžiků tupě do tváře, pak zalomila rukama nad hlavou, vzkřikla a utekla . . .

Kostel byl nabit; z dalekých končin přišli lidé, stáli dokonce na schodech před otevřenými vraty a všechny kúry byly plny.

Po farnosti se rozhlásila podivná pověst, tak neuvěřitelná a tajemná, že jí nikdo přímo nevyslovil a že se člověk při pomýšlení na ni pokřižoval. Bůhví, jak se zrodila, jak roznesla; ležela jako můra na duších; napolo vysvětlený strach a neurčitá předtucha.

„Říká se, že pohřbili živého . . .“

„Jakpak živého? Dva dny ležel v márnici, páchl už . . .“

„A proč takový hrob? Proč takový kámen?“

„Bůhví proč; faráře se zeptej!“

Pohlédli na sebe a rozešli se; oběma stydlo srdce.

„Kámen neležel, jak jsme jej položili; ráno ležel napříč. A hrob byl rozházen . . . Kdo tam měl co dělat?“

„Kdo by vyhazoval hrob a překládal kámen? Ptej se jen toho, kdo leží tam dole! A ptej se faráře!“

Umlkli ve strachu a šli svou cestou.

Ženy stály v hloučku.

„Kuchařka říká, že ho viděla v noci přelézati zeď. Měl prý oči jako uhly a byl dvakrát tak velký jako ve skutečnosti. Přistoupil k farářovu oknu a křičel: „Zpátky! Zpátky!“ Bůhví, co od faráře chtěl . . .“

Ženy se pokřižovaly.

„Služka povídá, že ho viděla jít po vsi, aniž by se dotekl nohou země. Přes střechy, přes komíny. Drmaškův komín v noci spadl; zavadil asi neopatrně o něj. Páchla prý síra a smůla . . . A pak komínem do fary . . .“

Vzdychly a podruhé se pokřižovaly.

„Čeledín praví, že ho viděl o půl noci choditi po dvoře, jako by něco hledal. Pak otevřel zamčené a zabeďněné dvěře; stiskl jen lehce kliku a dvěře se dokořán otevřely. Hádali se s farářem tak hlasitě, že se vzbudil pes za chlívem a vyl půl hodiny . . .“

V hospodě sedělo panstvo. Učitel a starosta vypravovali, co věděli.

„Nejsem bázlivec, ale strach jsem měl!“ řekl učitel. „Nejprvé jsem myslel, že je opilý, pak jsem však poznal, že je — čert ví co! ‚Co myslíte?‘ — přímo se nás zeptal — ‚co myslíte, je možno dostat se z tak solidní rakve a odvaliti tak velký kámen?‘ Hledím, žasnu — nežertuje, mluví zcela vážně . . . Chtěl bych vědět, co se mu přihodilo, proč ho tak hluboce znepokojil onen tulák, jenž umřel v jeho chlívě . . . Také včera mne zval, ale — bůh se nade mnou slituj — neměl jsem odvahu tam jít . . .“

Starosta hleděl zamyšleně do své sklenice.

„I mne zval, říkám však jen tolik, že bych šel raději o půlnoci na hřbitov. Dosud nikdy jsem neviděl takového obličej a sám nevím, jak jsem se dostal po schodech dolů a přes dvůr. ‚Co myslíte, je dobře uschován?‘ ptá se nás. ‚Může být člověk tak silný, aby rozházel ten hrob a vystoupil ven? Dobře jsem ho zabednil?‘ Tak se vyptává a směje se široce jako lebka a oči nemá ani už lidské . . . Co soudíte, přátelé, o té věci?“

„Je už stár a není u něho vše v pořádku. Už dříve býval někdy podivín — a teď přišlo cosi zvláštního, buhví co, a docela ho to pomátlo . . . Vždyť byl všecek přepadlý, když stál v chlévě u mrtvého tuláka . . .“

Starosta si náhle na něco vzpomněl.

„Hledíte, ten tulák měl v kabátě lístek a farář jej uschoval . . .“

„Co bylo na lístku napsáno?“ ptal se lékař.

Ani starosta ani učitel nemohli se upamatovati.

Tu vběhl do světnice prostovlasý člověk, všecek bledý a udýchaný.

„Rychle do kostela! . . .“

Farář vešel do zákristije. Bylo tam dosud šero; okno bylo vysoko a barevné. Byl všecek znaven, oči, ač široce rozevřené, byly zamžené a neviděly jasně.

Záhy přišel kostelník. Spatřiv faráře, otevřel ústa a stanul u dveří jako zkamenělý.

„Co pak? Co pak?“ koktal a tváře mu bledly.

Farář se obrátil a přistoupil zvolna ke kostelníkovi. Velký smutek byl rozestřen na jeho obličej, hlavu měl poněkud nakloněnu i položil mu ruce na ramena.

„Příteli, jenž mne znáš tolik let a jenž jsi mi vždy věrně sloužil — zaplač dnes se mnou, slituj se! Stihlo mne velké neštěstí, Hospodin na mne seslal zlý trest. Nelekej se příliš, příteli, povím-li ti, co se mi stalo. Hleď, ztratil jsem jméno, své staré, krásné, poctivé jméno. Bůh mi je dal, Bůh mi je vzal, budiž jméno jeho pochváleno . . . Místo předešlého jsem dostal nové jméno, trest boží na stará léta. Nehleď na mne tak pochmurně, nezavrhuj mne! Neboť věz, ó příteli, jmenuji se Polykarp . . .“

Kostelník zbledl, zachvěl se, pak se hbitě obrátil, bouchl dveřmi a běžel dolů s kopce.

„Není na světě slitování!“ vzdychl farář smuten a hluboko sklonil hlavu. Slyšel z kostela šum jakoby šepot četného shromáždění.

„Farnost je pohromadě; jsem připraven! Bože, dej mi sílu!“

Skřížil ruce na prsou, chvíli ještě postál, pak přestoupil práh. Pomalými, těžkými kroky, hluboko skloněn, kráčel k oltáři. Hleděl do země, ve tváři

jeho nebylo krve a obličej byl sinalý, rozrytý a vážný.

Kostelem to hlasitěji zašumělo a množství se pohnulo, jako by byl zavál silný vítr.

Před oltářem se farář obrátil a rozhlédl se po shromáždění. Tisíc udivených a ulekaných zraků bylo na něho upřeno.

„Ovečky! Bratři v Kristu!“

Jeho hlas byl chvějící se a dutý, avšak silný, takže se jeho slova jasně až ke stupňům kostelním rozléhala.

„Hezkou řadu let jsme spolu žili v míru a vlídnosti. Byli jste mi oddáni a také já jsem vás miloval. Jestliže jste mi kdy ublížili, odpouštím vám a také vy mi odpusťte, ublížil-li jsem někomu z vás.“

Po kostele zašumělo, rozlehl se vzlykot.

„Tak to bylo a nikdy už tak nebude! Neboť pohleďte na mne, jak stojím před vámi ubohý, od hlavy až k patě hanbou pokrytý! Zalíbilo se Všemohoucímu, vzítí mi jméno, jež jsem nosil ve cti a vážnosti tak dlouhou řadu let. Jeho byla pomsta, trest byl spravedlivý. Ode dnešní noci, té smutné, neblahé noci, bylo mi přilepeno na kabát zcela nové, velmi nemilé jméno a toto těžké břímě ponesu až do hrobu. Neopovrhujte mnou, nekamenujte mne! Bůh soudil, proč byste soudili ještě i vy? Uvažte to, bratři v Kristu, a plačte se mnou: nadále se jmenuji Polykarp! . . .“

V shromáždění vykřikla žena.

„Místo! Ven!“

Z jednoho výkřiku povstalo jich tisíc; jako by se byla náhle hlučně otevřela všechna okna a do kostela by byl zafičel silný víchr. Lidé v tlačenici padali a vstávali, ženy plakaly nepřirozeným, křiklavým hlasem. Z bledých tváří hleděly široké, skrvavělé zraky . . . Jako černá řeka se to rozlilo po schodech a valilo se s kopce dolů.

„Posedlý! Posedlý!“

Lidé utíkali a běželi stále dále, rozstříkli se po stezkách, po poli, schovali se do stohů. V kostele a ve vsi zavládlo rázem ticho.

Farář zíral za prchajícím množstvím velkým pohledem, tupým hrůzou.

„Nenáviděň! vyobcován!“

Zakryl si tvář rukama a klesl před oltářem na kolena . . .

V zákristii se ozvaly kroky; lékař, učitel a starosta vešli do kostela.

Farář zvedl hlavu a vstal, couvl o krok. Vztáhl ruku a promluvil chvějícím se hlasem :

„Kdo je bez hříchu, ať po mně hodí kamenem!“

„Nikdo není bez hříchu!“ řekl lékař.

„Tak vám tedy vše vyjevím, abyste se ode mne odvrátili s hnusem a strachem, vyšlechetní přátelé, jež jsem miloval . . . Vězte, že se jmenuji Polykarp!“

Pohlédli na něho užasle.

„Zde je to napsáno, pevně přišito a není moci na světě, jež by smazala tu hanbu! . . . A tedy jděte a opovrhujte mnou!“

Lékař se vesele zasmál.

„Ej, pane faráři, proč bychom vámi opovrhovali? Já, na příklad, se jmenuji Matija . . .“

Nedůvěřivě mu pohlédl farář do tváře.

„Že mnou neopovrhujete?“

„Nel“ smál se lékař.

„Nel“ řekl učitel.

„Že na mne neplivnete?“

„Nel“

Lékař ho vzal jemně za ruku.

Klid se rozhostil po farářově obličejí, oči se napolo zavřely.

„Jsem unaven!“ vzdychl a zapotácel se . . .

Venku byl dosud den a v jizbě už byl chladný soumrak.

Farář se rozhlédl a nikoho nepoznal. Jizba byla bílá, prázdná s jediným obrazem na stěně, pod nímž visel velký růženec. U postele seděla milosrdná sestra, u okna stál černě oděný člověk.

Farář nikoho nepoznal, zvolna se mu však oči otvíraly, i spatřil košaté stromy a besídku skrytou

uprostřed zahrady. Silně voněly růže, zralá jablka a posečená tráva. Tvář mu velmi omládlá, na rtech se rozestřel krásný úsměv.

„Marjetol Marjeticol“

A nikdy už nepromluvil ani slova.

OBSAH:

Křížová cesta	3
Na jaře	21
Nespokojenost	39
Z předměstí	52
Jakubův zločin	83
Polykarp	96

COBISS: 4042408

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000426308

